



รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
Development format Participation of citizens
in Conservation and management of community forests

โดย

ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล
พระสมุห์อุทัย อุทัยเมธี (มะโนรัตน์)
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610761130



รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
Development format Participation of citizens
in Conservation and management of community forests

โดย

ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล
พระสมุห์อุทัย อุทัยเมธี (มะโนรัตน์)
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761130

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

Development format Participation of citizens
in Conservation and management of community forests

By

Dr. Theeratas Rojkitjakul

PhrasamuUthai Uthayamethee (Manorat)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

B.E.2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761130

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย :	การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
ผู้วิจัย :	ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล, พระสมุห์อุทัย อุทัยเมธี (มะโนรัตน์)
ส่วนงาน :	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปีงบประมาณ :	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย :	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑. เพื่อศึกษาการปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ๒. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน และ ๓. เพื่อพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน เป็น การวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ เก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐๕ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ในภาพรวมจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ด้านที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่วนด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์รายชื่อ ข้อที่เป็นประเด็นปัญหามากที่สุด คือ ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจ ในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่เป็นปัญหาน้อยที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน และประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน

๒. กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชน ซึ่งมีรายขั้นตอน ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ออกแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ๒) ประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาคริสต์ ผู้นำศาสนาพุทธ และประชาชนในพื้นที่ ๓) คณะผู้วิจัยดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน และ ๔) ผู้เข้าร่วมกระบวนการความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็น

๓. การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมคิด ร่วมร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนาร่วมกันของประชาชนในชุมชน มีเนื้อหาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการป่าในชุมชน ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และการประเมินผลร่วมกัน

๔. การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชน ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และคณะกรรมการประจำหมู่บ้านเห็นชอบให้มีการบังคับใช้ธรรมนูญศีลธรรมฉบับดังกล่าว



Research Title: Development format Participation of citizens in Conservation and management of community forests

Researchers: Dr.Theeratas Rojkitjakul, PhrasamuUthai Uthayamethee (Manorat)

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nan Buddhist College

Fiscal Year: 2561 / 2018

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research are 1. To study the problems and block of people participation in the community forest conservation and management in the Wang Mo village, Bo subdistrict, Muang district, Nan province. 2. To study the process of motivating people to participate in the community forest conservation and management in the Wang Mo village, Bo subdistrict, Muang district, Nan province. 3. To develop the model of people participation in the community forest conservation and management in the Wang Mo village, Bo subdistrict, Muang district, Nan province. The methodology in this research was mixed method research which consisted of the qualitative research, the quantitative research, and the participatory action research. This research focused on the participatory action research. The descriptive analysis was done. The questionnaires were used to collect data from sample group. The sample size was 205. The statistic parameters used in the analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

It was found that:

1.The problems and block of people participation in the community forest conservation and management in the Wang Mo community: the overall quantitative data collected from questionnaires, the data represented that the biggest problem was the participation to work and the smallest problem was the participation to get benefits. To analyze each topics, it was found that the biggest problem was no awareness/ understanding in the participation process in the community forest conservation and management. The smallest problem was the lack of public relation about the news related to the guideline and benefits of community forest conservation and management.

2. The process of motivating people to participate in the community forest conservation and management: The researchers had done the focus group discussion with the village committee and the villagers step by step 1) Design the process of participation in the community forest conservation and management. 2) Hold the focus group discussion with the village committee, the Christian leader, the Buddhist leader, and the resident. 3) The researchers provided the knowledge about the community forest conservation and management. And 4) The participants expressed opinion.

3. The development of community forest conservation model in the Ban Wang Mo community was well-cooperated from the community leader, the religion leaders, and the people living in the community. The focus group discussion was done to draft the ethical standard about the community forest conservation and management. The draft was the model developed by people in the community. The content of the draft was to support the participation in the community forest conservation and management, the decision, action, benefits, and evaluation together.

4. The evaluation of (draft of) ethical standard for community forest conservation and management was done from data collected from questionnaires. The research result represented that the level of people opinion was high. The village committee agreed to enforce such ethical standard.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการของ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย อันประกอบด้วย รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพุทธ ศาสตร์น่าน, ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ และนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ่อ อำเภอมือเมื่อนาน จังหวัดน่าน ที่ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา และ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจนส่งผลให้เครื่องมือการ วิจัยมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและห้องสมุด วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ พระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่บริการและเอื้อเฟื้อข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าวิจัย

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ระเบียบวิธีวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะทางวิชาการอันเกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรม ราชกุมารี อันเป็นสถานบ่มเพาะองค์ความรู้ ประสบการณ์ และมีทรัพยากรที่ดียิ่ง จนนำมาซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ เกิดขึ้นและบรรลุเป้าหมายได้

คุณงามความดีของงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบให้กับผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บิดา มารดา ภรรยา บุตรสาว ครู และเพื่อนคณาจารย์ที่เป็นกำลังใจสนับสนุนใน หลายๆ เรื่อง และร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยฉบับนี้จนประสบผลสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล
พระสมุห์อุทัย อุทัยเมธี (มะโนรัตน์)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย.....	๕
๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๕
บทที่ ๒ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	๗
๒.๒ แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	๑๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน.....	๒๙
๒.๔ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	๔๕
๒.๕ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๕๑
๒.๖ หลักธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่า.....	๕๘
๒.๗ บริบทชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน.....	๖๐
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗๓
๓.๑ รูปแบบวิธีการวิจัย.....	๗๓
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๔
๓.๓ เครื่องมือใช้ในการวิจัย.....	๗๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๗
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๘
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๘๐
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๘๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภ เมืองน่าน จังหวัดน่าน.....	๘๔
๔.๓ ผลการสังเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้าน วังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภ เมืองน่าน จังหวัดน่าน.....	๘๒
๔.๔ ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรม ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบล บ่อ อำเภเมืองน่าน จังหวัดน่าน.....	๑๐๖
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๑๑๔
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๑๑๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๑๘
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๒๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๒๖
บรรณานุกรม.....	๑๒๘
ภาคผนวก.....	๑๓๒
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๓๓
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล.....	๑๔๒
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายการลงพื้นที่วิจัย.....	๑๔๘
ภาคผนวก ง การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๕๒
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๕๖
ภาคผนวก ฉ ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน บ้านวังหม้อ อำเภเมืองน่าน จังหวัดน่าน.....	๑๕๙

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๔.๑	แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๘๑
ตารางที่ ๔.๒	แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับอายุ ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๘๑
ตารางที่ ๔.๓	แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวุฒิการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๘๒
ตารางที่ ๔.๔	แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๘๒
ตารางที่ ๔.๕	แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๘๓
ตารางที่ ๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ.....	๘๕
ตารางที่ ๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน.....	๘๖
ตารางที่ ๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์.....	๘๗
ตารางที่ ๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมินผล.....	๘๘
ตารางที่ ๔.๑๐	ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ.....	๘๙
ตารางที่ ๔.๑๑	ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน..	๙๐
ตารางที่ ๔.๑๒	ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์.....	๙๑
ตารางที่ ๔.๑๓	ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมินผล....	๙๒
ตารางที่ ๔.๑๔	ตารางกิจกรรมการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน.....	๑๐๒
ตารางที่ ๔.๑๕	แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๖
ตารางที่ ๔.๑๖	แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับอายุ ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		
ตารางที่ ๔.๑๗	แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวุฒิการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๗
ตารางที่ ๔.๑๘	แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานะการปฏิบัติงาน/สังกัด ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๗
ตารางที่ ๔.๑๙	แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๑๐๘
ตารางที่ ๔.๒๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ในประเด็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้.....	๑๐๙
ตารางที่ ๔.๒๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ในประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหา.....	๑๑๐
ตารางที่ ๔.๒๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน รูปแบบในภาพรวมของเล่ม.....	๑๑๑
ตารางที่ ๔.๒๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน รูปแบบในภาพรวมของเล่ม.....	๑๑๒
ตารางที่ ๔.๒๔	ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้.....	๑๑๓
ตารางที่ ๔.๒๕	ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา.....	๑๑๓
ตารางที่ ๔.๒๖	ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม.....	๑๑๔
ตารางที่ ๔.๒๗	ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง.....	๑๑๔

สารบัญภาพ

แผนภาพที่	หน้า
แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	๖
แผนภาพที่ ๒.๑ วงจรของการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๑๓
แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	๔๘
แผนภาพที่ ๒.๓ วิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	๕๖
แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงการออกแบบกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และการจัดการป่า.....	๙๓
แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงกระบวนการการชี้แจงข้อมูล.....	๙๔
แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ.....	๙๔
แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงการอภิปรายและเสนอแนะเพิ่มเติม.....	๙๖
แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงการหาแนวทางการกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน.....	๙๗
แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงการดำเนินการเสนอแนะเนื้อหาร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับ ประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ ครั้งที่ ๒.....	๙๗
แผนภาพที่ ๔.๗ แสดงแสดงองค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๑๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้มีคุณประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการทำให้วัฏจักรของน้ำสมบูรณ์ การช่วยอนุรักษ์ดินและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร การช่วยปรับสภาพบรรยากาศให้ดำรงความสมดุลและอื่น ๆ ดังนั้น การทำลายป่าไม้หรือการทำให้ไม้มีความเสื่อมโทรมจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสภาวะการดำรงชีวิตทั้งของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ พืช และ สัตว์ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง และโดยธรรมชาติของป่าไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินั้น ยากที่จะฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ดังนั้น การอนุรักษ์ป่าไม้จึงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ที่ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมกันประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕ – พ.ศ. ๒๕๕๙ ยังคงมีเป้าหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานาทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคมและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน^๑ โดยมีเป้าหมายหนึ่งคือการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยรักษาพื้นที่อนุรักษ์ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๙ เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ นอกจากนี้ยังมีแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองป้องกัน รักษา พื้นที่ป่าไม้และเขตอนุรักษ์ โดยอนุรักษ์พื้นที่เปราะบางที่มีความสำคัญเชิงนิเวศสร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่า วางระบบเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำและการใช้สารเคมี ส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์และป้องกันการบุกรุก ส่งเสริมหลักการชุมชนอยู่ร่วมกับป่า ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก

ในปัจจุบัน พื้นที่ป่าไม้ทั่วโลก รวบรวม ๗๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร หรือมีขนาดเทียบเท่าประเทศปานามา ได้ถูกทำลายไปในแต่ละปี (ข้อมูลจาก FAO) ซึ่งเป็นตัวเลขที่น่าตกใจอย่างยิ่ง เทียบได้กับเราสูญเสียพื้นที่ป่าขนาดเท่าสนามฟุตบอล ๕๐ สนามในทุกๆ ๑ นาที สถานการณ์ในประเทศไทย ปี ๒๕๕๙ เองก็ไม่ต่างกัน โดยพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย ณ ปัจจุบัน อยู่ที่ร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีพื้นที่ประมาณ ๑๕๒,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร โดยคิดจากพื้นที่ป่าทั้งหมดรวมถึงป่าเสื่อมโทรมและป่าฟื้นฟู โดยพื้นที่ป่าไม้ของไทย อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ และ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยป่า ๒ ประเภทนี้ ถือเป็นพื้นที่อนุรักษ์และคุ้มครองของ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙”, เอกสารอัดสำเนา, (นทบุรุษ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ข.

ประเทศ แม้ว่าจะมีกฎหมาย ๒ บทนี้ แต่สถานการณ์การทำลายป่าและการบุกรุกก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจหมายถึงเสถียรภาพของวิถีชีวิตคนไทยอาจถูกทำลาย ^๒

สภาพทั่วไปของจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคเหนือ นั้น ปรากฏว่าในอดีตเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เป็นจังหวัดที่อุดมไปด้วยป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ พื้นที่ส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำน่านเป็นพื้นที่ป่าไม้ ๗,๔๐๙,๑๒๓ ไร่คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๓๐ ของพื้นที่ทั้งลุ่มน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ ป่าไผ่ จากการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดมีแนวโน้มลดปริมาณลงอย่างต่อเนื่องทุกปี เนื่องจากการบุกรุก การตัดไม้ทำลายป่า จากสภาพลดลงอย่างต่อเนื่องของป่าไม้ทำให้หน่วยงานรัฐทำงานแบบบูรณาการทั้งหน่วยงานภายในองค์กรและหน่วยงานภายนอกองค์กรโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นโดยการส่งเสริมในรูปแบบป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน บ้านวังหม้อ ตำบลบ่ออำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีประชากรทั้งสิ้น ๖๒๑ คน มีจำนวนครัวเรือน ๒๐๕ ครัวเรือน คนในชุมชนประกอบอาชีพ ทำไร่ รับจ้างและเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน ทรัพยากรป่าไม้ที่มีส่วนมาก คือ ป่าไผ่ ซึ่งชุมชนใน บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มพัฒนาอาชีพ นำเอาทรัพยากรที่เป็นผลผลิตจากป่ามาใช้ในการสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อก่อให้เกิดรายได้เสริม นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์และรักษาทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนให้คงสภาพที่สมบูรณ์ให้มากที่สุด โดยใช้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดูแลและฟื้นฟูป่าไม้ แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเข้ามาดูแลร่วมกันพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาประการหนึ่งที่ทำให้การอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนของบ้านวังหม้อยังมีสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ประชาชนในชุมชนไม่ได้รับการกระตุ้นให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และกฎระเบียบชุมชนยังไม่ได้รับการอนุญาตให้ทันสมัยตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และยังไม่มียุทธศาสตร์หรือเอกสารที่ได้รับการพัฒนาตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาบังคับใช้ในชุมชน

บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นลูกคลื่นชันเกิน ๓๐ องศาส่วนลูกคลื่นลอนตามลุ่มแม่น้ำน่านเป็นที่ราบแคบระหว่างลุ่มแม่น้ำน่านเป็นแนวยาวตามลำน้ำน่าน ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยเกษตรกรรม อาศัยแม่น้ำน่านและป่าชุมชนเป็นป่าต้นน้ำใช้สำหรับอุปโภค และบริโภค ประชาชนบ้านวังหม้อ มีการนับถือศาสนาอยู่ ๒ ศาสนาคือ ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ แต่ละศาสนามีผู้นำศาสนาอยู่ในหมู่บ้าน มีทั้งวัด และโบสถ์คริสต์ ไม่เคยมีความแตกแยกเรื่องศาสนา พื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยของบ้านวังหม้อพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ น้ำยาว-น้ำสวด (ซึ่งประกาศทับที่ทำกินของประชาชนบ้านวังหม้อเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗) บ้านวังหม้อเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ มีการอนุรักษ์ป่าในชุมชนอยู่หลายชนิด คือ ป่าชุมชน ป่าไม้ใช้สอย ป่าต้นน้ำ ชุมชนบ้านวังหม้อประชาชนในหมู่บ้านและผู้นำหมู่บ้านมีความเข้มแข็งในการออกกฎระเบียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า และรับผิดชอบหากมีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อระเบียบที่ชุมชนได้แต่งตั้งขึ้นเป็นระเบียบร่วมกัน และจากที่บ้านวังหม้อมีแม่น้ำน่าน เป็นแม่น้ำ

^๒ World Wide Fund For Nature ประเทศไทย, **อนุรักษ์ป่าไม้ไทย**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://www.wwf.or.th/what_we_do/forestsofthailand/, [๑ ก.ค. ๖๑].

สายหลักไหลผ่านจึงมีการอนุรักษ์ปลาน้ำจืดหลายสายพันธุ์ และได้ประกาศเป็นอุทยานมัจฉาเฉลิมพระเกียรติ ประชาชนในบ้านวังหมอได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และสร้างรายได้ให้กับประชาชนเนื่องจากประชาชนสามารถหาหน่อไม้ ผักต่างๆ และเห็ด ตามฤดูกาลมาขายยังตลาดชุมชนบ้านวังหมอ (ซึ่งเป็นตลาดริมทางถนนสายหลัก สาย ๑๐๘๐) แต่ชุมชนบ้านวังหมอยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่ดินทำกิน เพราะที่ดินทำกินของประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ในการถือครอง เพราะที่ดินฝั่งตะวันออกตอนใต้ของแม่น้ำน่านจะเตรียมประกาศอุทยานแห่งชาตินันทบุรี ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาพื้นที่ทำกินได้อย่างเหมาะสมเนื่องจากไม่มั่นคง และจากที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ซึ่งทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เกิดความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินจึงทำให้เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนบ้านวังหมอ ต้องร่วมมือกับภาครัฐ และเอกชนเพื่อหาภาคีความร่วมมือของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

จากเหตุผลดังกล่าว คณะวิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๓.๓ รูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน อย่างมีส่วนร่วม เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นการผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นสำคัญ

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาและแนวคิด ทฤษฎี

๑.๔.๑.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาวิจัยคณะวิจัยมุ่งศึกษา ปัญหาอุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เพื่อให้ได้ซึ่งรูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนดังกล่าว โดยมีปัจจัยนำเข้า คือ ความรู้ระบบนิเวศวิทยา หลักพุทธธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาอย่างยั่งยืน, มีกระบวนการ ได้แก่ การบวชป่า การสร้างธรรมเนียมปฏิบัติธรรม การให้ความรู้ และการใช้หลักเบญจศีล และหลักไตรสิกขา, มีปัจจัยนำออก ได้แก่ รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๔.๑.๒ ขอบเขตด้านแนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดของ Cohen, J.M. and Uphoff^๓ และจากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ

- ๑) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- ๒) มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation)
- ๓) มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)
- ๔) มีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๔.๒.๑ ประชากร

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากรซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเป็นประชากรใน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในพื้นที่ บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน จำนวน ๔๖๙ คน

๑.๔.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

การครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน ๒๐๕ คน จากจำนวน หลังคาเรือนของชุมชนบ้าน วังหมอ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งมีจำนวน ๒๐๕ หลังคาเรือน

๑.๔.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร บริบทพื้นที่ และวิเคราะห์จากสภาพความเป็นจริงในพื้นที่และกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๒ รูป/คน จากกลุ่ม ๔ กลุ่ม ดังนี้

- (๑) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน ๗ คน
- (๒) กลุ่มผู้นำศาสนาในชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน
- (๓) กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่หรือมีภารกิจที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๗ คน
- (๔) กลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมที่มีบทบาทต่อการจัดการป่าชุมชน จำนวน ๕ คน

^๓ Cohen, J.M. and Uphoff, The Cornell Rural Development Participation Project, (Rural Development Review, 1984), p. 219-222.

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย คือ พื้นที่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการทำวิจัยระหว่างเดือน ตุลาคม ๒๕๖๐ – กันยายน ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการพัฒนาให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน โดยใช้กิจกรรม การให้ความรู้ การบวชป่า การสร้างธรรมเนียมจารีตประเพณี การใช้หลักพุทธธรรม

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสาร สองทาง ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ใน ๔ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในพื้นที่ บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

การอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน หมายถึง การอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนในเขตชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๖.๒ ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๑.๖.๓ ได้รู้รูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑.๖.๔ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนอื่นต่อไป

๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

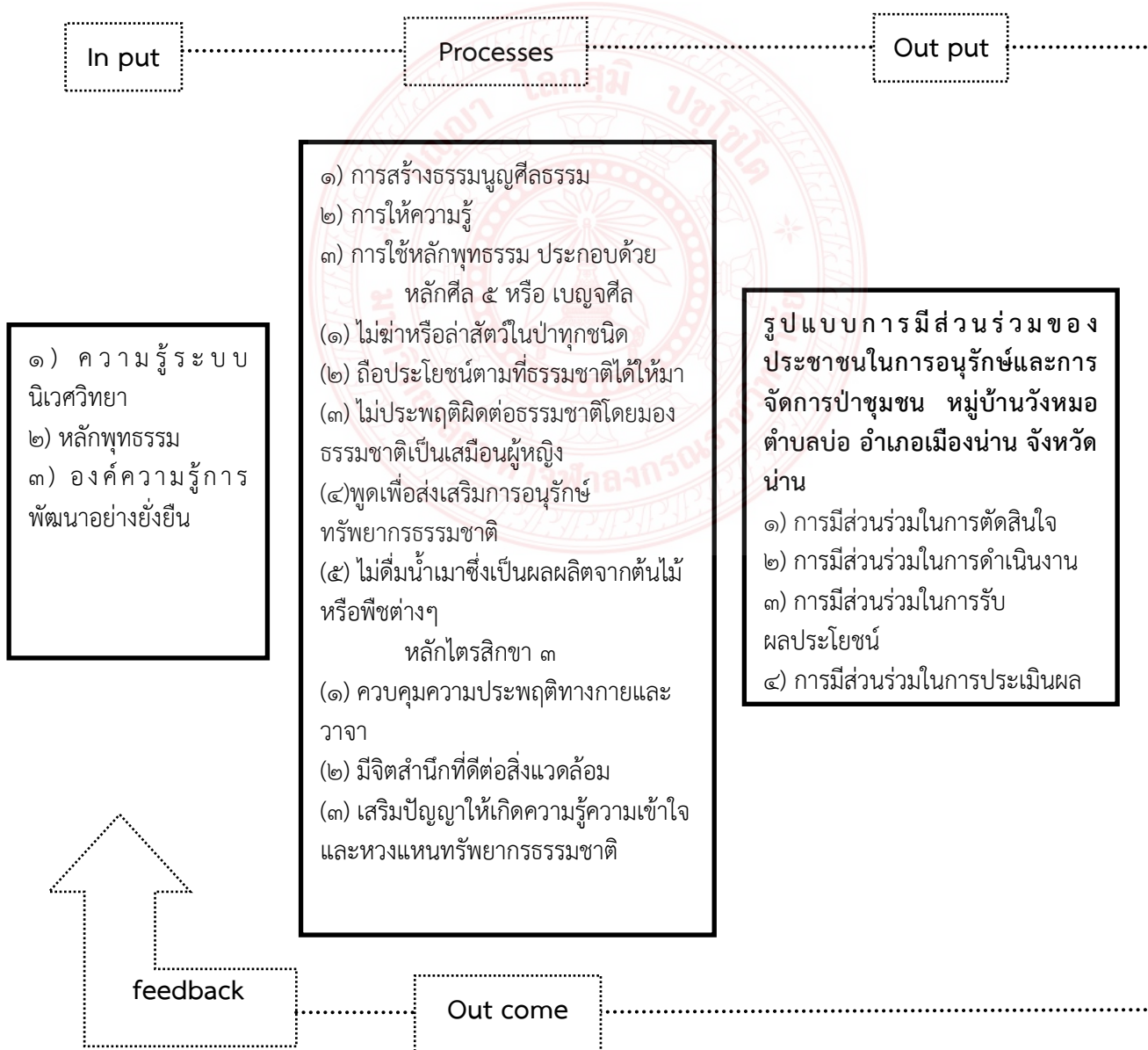
ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ๓ ส่วน ดังนี้

ปัจจัยนำเข้า (In put) ประกอบด้วย ความรู้ระบบนิเวศวิทยา หลักพุทธธรรม ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง องค์ความรู้การพัฒนาอย่างยั่งยืน

กระบวนการ (Processes) ประกอบด้วย การบวชป่า การสร้างธรรมานุยุศีลธรรม การให้ความรู้ การใช้หลักพุทธธรรม

ปัจจัยนำออก (Output) ประกอบด้วย รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ได้แก่

- ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- ๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งมีแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายแนวคิด โดยคณะวิจัยมุ่งศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีจากข้อมูลเอกสาร งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการกำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นการวิจัยดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๒ แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน
- ๒.๔ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๕ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ๒.๖ หลักธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่า
- ๒.๗ บริบทชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด และผลงานจากนักวิชาการหลายท่านที่ได้นำเสนอไว้หลายประเด็น เช่น ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม สาเหตุการมีส่วนร่วม ปัจจัยของการมีส่วนร่วม และประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วม

ในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๕ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น คำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการ พัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ ๒ การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีนี้คือการเอื้อให้เกิดการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ ๓ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ ๔ การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน^๒

๒.๑.๑.๒ ที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วมในประเทศไทย

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเจตนารมณ์หลักของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และต่อเนื่องมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และมีบัญญัติอยู่ในกฎหมายต่างๆ อีกมากมาย อีกทั้งพระราชกฤษฎีกาด้วยหลักเกณฑ์และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช ๒๕๔๖ ก็ได้ให้ความสำคัญของการให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางให้มีการปฏิรูประบบราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดินอีกด้วย

อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมได้มีผู้นำไปตีความและนำไปสู่การปฏิบัติในระดับที่แตกต่างกันอีกทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกหลายๆ ฉบับ ยังไม่ออกมาทำให้ประชาชน ข้าราชการ และกลุ่มบุคคลต่างๆ อาจไม่ทราบถึงเครื่องมือที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม อีกทั้งช่องทางการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมยังสับสน ไม่ทราบว่ามิหรือยังไม่มี อันนำมาสู่การขาดโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง^๓

การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕-๒๕๒๙) เป็นต้นมาและรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่การเมืองการปกครองที่เห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวชนบท เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคง

สำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในปีปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อยๆ ไป เช่น การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน^๔

^๒ Sisavanh Vongkategnou, ทฤษฎีการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts>, [๒๐ มิ.ย. ๖๐].

^๓ ธีรวิทย์ บุรีกุล, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เรื่อง “การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ”, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้าพหน้า.

^๔ อ้างแล้วใน ธีรวิทย์ บุรีกุล, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เรื่อง “การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ”, หน้า ๕.

สรุปได้ว่า ที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วมนั้นมีที่มาจากทั้งที่เป็นต่างประเทศ และการนำมาใช้ในประเทศไทย ซึ่งอาจมีความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ซึ่งอยู่ที่บริบทและสภาพการณ์นั้นๆ เป็นตัวแปรสำคัญ

๒.๑.๒ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของพนักงาน (Employee involvement) เป็นกิจกรรมพัฒนาองค์การในหมวด Technostructural intervention ที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของพนักงานและกระตุ้นให้พนักงานเกิดแรงจูงใจในการปรับปรุงงาน จึงทำให้ผลผลิตขององค์การเพิ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันองค์การจำนวนมากได้ใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงานลูกแตกต่างกัน ในการพัฒนาองค์การ ตัวอย่างเช่นกิจกรรม ๕ ส (5S Activities) กิจกรรมกลุ่มคุณภาพ (Quality Control Circle) กิจกรรมไคเซน (kaizen) เป็นต้น^๕

นักวิชาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) แตกต่างกันไปแต่สามารถสรุปได้ว่าหมายถึงการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลและผู้นำประเทศ...^๖

พจนานุกรมอังกฤษฉบับ Oxford (Oxford English Dictionary : OED) ได้ให้คำนิยามคำว่า “การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” ซึ่งจะมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า การเมินเฉย (Apathy) หากจะอธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ในทางวิชาการ จะหมายถึงความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ความรู้สึก นึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยให้ทำให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Responsibility) ซึ่งอาจเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน ๓ ลักษณะ คือ การช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน”^๗

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมาย ครอบคลุม ๓ ประการ^๘ คือ

- ๑) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
- ๒) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
- ๓) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดกระบวนการพัฒนา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศ^๙ ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ ความร่วมมือร่วมใจ)โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลา

^๕ จิตติ รัตมีธรรมโชติ, การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธันวา ๔ อาร์ต จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙๑.

^๖ บุญศรี ยี่หะ,ดร., ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒) หน้า ๑๕๑.

^๗ โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๙.

^๘ ทวีวงศ์ ศรีบุรี, สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๐.

และลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพคือถูกจังหวะและเหมาะสม การประสานงาน)กับทั้งกระทำงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้ใจได้ (ความรับผิดชอบ) ในการมีส่วนร่วมทั่วไป

อเนก เหล่าธรรมทัศน์^๙ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มคน ประชาชนหรือองค์กรได้ร่วมพิจารณาแก้ไขปัญหามูลฐานในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยร่วมกันวางแผนโครงการร่วมกันปฏิบัติงาน ประเมินผลงานพิจารณาตัดสินใจและร่วมกันรับผิดชอบด้วยความสมัครใจ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^{๑๐} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน

วิภา เทียงธรรม^{๑๑} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” (participation) ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ “การเป็น หุ่นส่วน” (partnership) และ “การเข้าไปเกี่ยวข้อง” (involvement) ซึ่งเป็นส่วนประกอบภายใต้ความหมาย ของ “การมีส่วนร่วม” ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เสมือนเป็นส่วนผสมหลักที่สำคัญของ อาหารจานหนึ่ง หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปจะทำให้อาหารจานนั้นเปลี่ยนรูปไปเป็นอาหารชนิดอื่นทันที ดังนั้นเพื่อป้องกันความสับสน ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเพื่อประโยชน์ของการ นำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม จึงขอเพิ่มเติมคำอธิบายและรายละเอียดของ “การเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือการเข้าไปพัวพัน” (involvement)

จากความหมายดังกล่าวมาแล้วนั้น **สรุปได้ว่า** การมีส่วนร่วมจึงหมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำการอันแสดงออกมาทางร่างกาย เช่น การแสดงความรู้สึกโดยการแสดงสีหน้าหรือการยกมือเห็นด้วย/ไม่เห็นด้วยในกิจกรรมบางสิ่งบางอย่าง เป็นต้น ทั้งนี้อาจมีขอบเขตที่แคบหรือกว้างก็ได้แล้วแต่การกล่าวถึงการมีส่วนร่วมในประเด็นอะไร

๒.๑.๓ หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการและยังได้ให้หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมไว้ ๘ ประการ ดังนี้

^๙ นิรันดร์ จงวุฒิเวศ, กลวิธี แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, บรรณาธิการโดย ทวีทองหงส์วิวัฒน์, (กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษา นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔.

^{๑๐} อเนก เหล่าธรรมทัศน์, “ประชาสังคมพัฒนาการและนโยบายแห่งอนาคต”, วารสารนิเวศวิทยา, ฉบับที่ ๒๓. ๒๕๕๗, หน้า ๓๔.

^{๑๑} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^{๑๒} บุญอริ ยีหมะ, ผศ.ดร., การพัฒนาชุมชน : แนวคิด และการประยุกต์ใช้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๕) หน้า ๕๙.

๑. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามนุษย์ ไม่มาร่วมคิด ร่วมรับรู้ หรือเข้าใจเพียงพอก็อาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร หรืออาจใช้เพื่อทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองและสิ่งแวดล้อมได้

๒. เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

๓. เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วดี มาตั้งแต่เกิด โดยเหตุที่เขายากจนอยู่นั้นมิใช่จากกรรมเก่า

๔. เชื่อว่าชาวชุมชนต่าง ๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่ง บางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงต้องค่อย ๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก

๕. เชื่อว่าตนต่างกับชาวบ้านอยู่ไม่น้อยและชาวบ้านเองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง

๖. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

๗. อาจใช้การมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบโดยตรง คือ มีส่วนร่วมโดยตัวบุคคล และแต่ละบุคคล หรือประชาชนก่อตั้งองค์กรขึ้นมามีส่วนร่วม หรือให้มีตัวแทนมามีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับ บริบทของแต่ละพื้นที่

๘. การมีส่วนร่วมยังมีเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสม คือ ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเอง มีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจให้มี ส่วนร่วม ต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมด้วยได้ มีการสื่อสาร ๒ ทาง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับรู้ข้อมูลอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับทราบ ร่วมคิดมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการมากยิ่งขึ้น เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง ไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับ และต้องมีกลวิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสียเป็นอย่างดี^{๑๓}

Arnstein^{๑๔} พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเริ่มแรกในปีค.ศ.๑๙๖๐ และตีพิมพ์เผยแพร่ใน ปี ค.ศ.๑๙๖๙ โดยแบ่งการมีส่วนร่วมเป็น ๓ ระดับ ดังนี้คือ

๑. การควบคุมโดยประชาชน (citizen control) เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม Arnstein ซึ่งในระดับนี้ประชาชนในชุมชนจะมีบทบาทเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ และมีอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรม ต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ หรือเทคโนโลยีต่างๆที่นำไปใช้ในชุมชน

๒. การเป็นผู้รับ (tokenism) ในระดับนี้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับกลาง เป็นการที่นักวิชาการ หรือบุคลากรอื่นๆ ที่เป็นคนนอกชุมชน ไปให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ หรือไปให้บริการบางอย่างแก่ประชาชน ในชุมชน เช่น พยาบาลไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคเบาหวานในประชากรกลุ่ม เสี่ยงในชุมชน และทำการตรวจคัดกรองโรคเบาหวานโดยการเจาะเลือดเพื่อตรวจระดับน้ำตาลในเลือด ซึ่ง

^{๑๓} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, (เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๑๔} Arnstein S. Eight rungs on a ladder of citizen participation. JAID 1969 : 35 (4) : 216-24.

ประชาชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติตามคำแนะนำเหล่านั้น เนื่องจากเห็น ประโยชน์ที่จะได้รับ Armstein อธิบายว่าการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เป็นระดับของการมีส่วนร่วมที่

ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเริ่มต้น แต่กิจกรรมเหล่านี้เกิดจากบุคลากรสุขภาพ ซึ่งประชาชนมีอำนาจ ในการตัดสินใจที่จะเลือกปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามก็ได้

๓. การไม่มีส่วนร่วม (non participation) เป็นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ หรือการมีส่วนร่วมในระดับที่น้อยที่สุด หมายถึง การนำโครงการหรือเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้ในชุมชน ผ่านการกำหนดนโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐโดยไม่มีการศึกษาชุมชน การสอบถามหรือหวั่นเสียดังประชาชนเพื่อดู ประชามติ ในเรื่องดังกล่าว เช่น การปรับปรุงป้ายรถเมล์โดยการปลูกต้นไม้ไว้ตามป้ายรถเมล์และปรับ รูปแบบของ ป้ายรถเมล์ใหม่ ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล แต่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือ ตัดสินใจว่าประชาชนที่เป็นผู้ใช้บริการรถเมล์ของรัฐบาลต้องการป้ายรถเมล์แบบใด ที่สามารถเป็นที่บังแดด กันฝนได้ มีแสงสว่างเพียงพอในเวลากลางคืน รวมทั้งมีความปลอดภัยขณะขึ้น รอรถเมล์ เป็นต้น

แนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด คือ แนวคิดของ John M. Cohen and Norman T. Uphoff โคเฮน และอัฟฮอฟ ซึ่งได้จำแนก ขั้นตอน หรือประเภทของการมีส่วนร่วม ออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

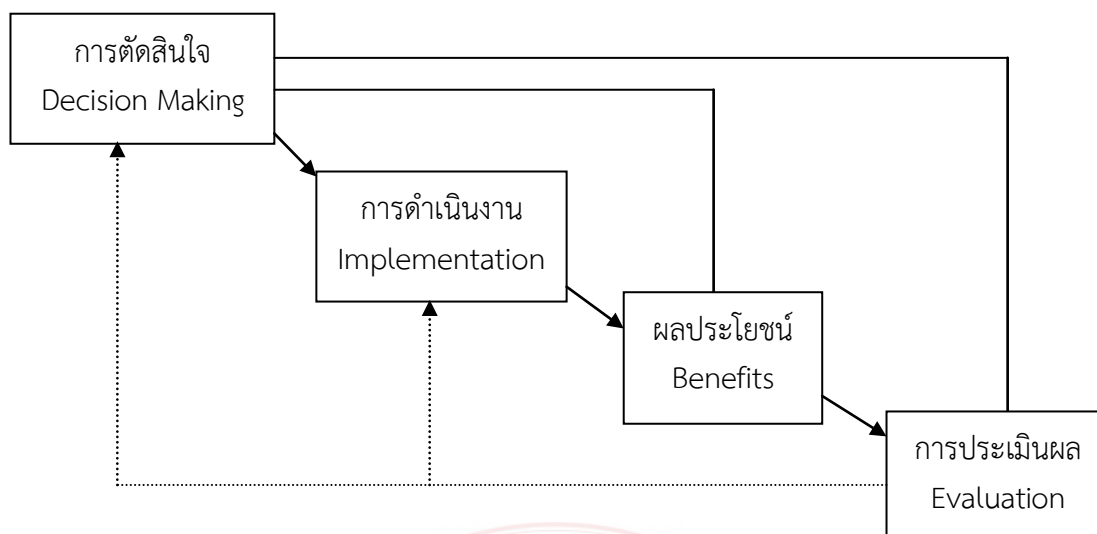
ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรก ที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือก นโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครหาประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะหาประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจาก ความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจาย ผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งที่สำคัญที่ ต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) : ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้^{๑๕} โดยสามารถแสดงเป็น แผนภาพได้ดังนี้

^{๑๕} John M. Cohen and Norman T. Uphoff Cohen, **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**, Rural Development Committee Center for International Studies, (Cornell University, 1981), p. 219.



แผนภาพที่ ๒.๑ วงจรของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา: Farmer, Participation in project Formulation Design and Operation, By Norman Uphoff, 1981.

กรมการพัฒนาชุมชน ได้สรุปลักษณะต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๑๘ ลักษณะ ดังนี้

๑. มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
๒. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
๔. มีส่วนร่วมในการออกความเห็นและข้อเสนอแนะ
๕. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
๖. มีส่วนร่วมในการหาวิธีในการแก้ปัญหา
๗. มีส่วนร่วมในการวางแผน
๘. มีส่วนร่วมในการประชุม
๙. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
๑๐. มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
๑๑. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
๑๒. มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
๑๓. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
๑๔. มีส่วนร่วมในการดำเนินตามกิจกรรมที่วางไว้
๑๕. มีส่วนร่วมในการลงทุน หรือบริจาคเงิน/ทรัพย์สิน
๑๖. มีส่วนร่วมในการออกแรง หรือสละแรงงาน
๑๗. ส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
๑๘. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตามหรือประเมินผล ^{๑๖}

^{๑๖} กรมการพัฒนาชุมชน, ๔๐ ปีกรมการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

จากการศึกษาแล้วนั้นจะเห็นว่า หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมจะอ้างอิง ต่อยอด หรือมีลักษณะที่กล่าวไว้สอดคล้องกับแนวคิดของ John M. Cohen and Norman T. Uphoff โคเฮน และอัฟฮอฟ ซึ่งได้จำแนก ขั้นตอน หรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation)

๒.๑.๔ องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

สมนึก สุขช่วย และคณะ ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้^{๑๗}

๑) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่ครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

๒) เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมาย หรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อทำให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

นอกจากนั้น ถวิลวดี บุรีกุล กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี ๓ ด้าน^{๑๘} คือ

๑) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน เป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจถูกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๒) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย ต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๓) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมนั้น ประกอบไปด้วย การที่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหลายๆ หน่วยมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องและมีการกำหนดทิศทางเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานร่วมกันไว้อย่างชัดเจน

๒.๑.๕ กระบวนการการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (WHO and UNICEF) ได้เสนอกระบวนการ มีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการให้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการที่สำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

๒. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหารการใช้ทรัพยากรมีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

^{๑๗} สมนึก สุขช่วย และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชน สารสาร สอน. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ เดือน กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

^{๑๘} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วมของประชาชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : kmceneter.rid.go.th/kcperson/page_kcperson/pdf/23to271152/006.ppt, [๓ ม.ค. ๖๑].

๓. การใช้ประโยชน์ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

๔. การได้รับประโยชน์ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูปวัตถุก็ได้ ^{๑๙}

กระบวนการการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้หรือความสามารถที่มีอยู่ ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ ^{๒๐} ได้กล่าวไว้ว่า ประชาชนอาจไม่ได้เข้าร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น การตัดสินใจ จึงเป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนาจะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เพราะประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมคิดค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่ต้องใช้

๓. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคล และสังคม

๕. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทันที

สรุปได้ว่า กระบวนการการมีส่วนร่วมนั้น จะต้องประกอบไปด้วย ขั้นตอนที่สอดคล้องกับแนวคิดของ John M. Cohen and Norman T. Uphoff โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ ซึ่งได้จำแนก ขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation)

๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

บริษัท ซีพีเอฟ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) โรงงานผลิตอาหารสัตว์ลำพูน มีการส่งเสริมให้พนักงานโรงงานผลิตอาหารสัตว์ลำพูน มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม TPM ต่อการบริหารงานคุณภาพ ประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น ๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ๓) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกิจกรรม ๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ๕) การนำความรู้

^{๑๙} WHO and UNICEF, Report of The International Conference on Primary Health Care, (NewYork : N.P.Press, 1981), p. 41.

^{๒๐} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๕.

ด้าน TPM ไปปรับใช้ในการทำงาน โดยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของพนักงานในการดำเนินกิจกรรมการบำรุงรักษาที่ผลที่ทุกคนมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากบรรยากาศในการทำงานของพนักงานในบริษัท โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี ผู้บังคับบัญชา หัวหน้างาน และพนักงานมีความรักใคร่สามัคคีกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกคนในบริษัทได้แสดงความคิดเห็นในปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพนักงานบริษัทมีระดับการมีส่วนร่วมต่อการดำเนินงาน TPM ดังนี้

๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกิจกรรม ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริษัทได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานอย่างมีแบบแผนและชัดเจนให้กับพนักงาน โดยกำหนดให้พนักงานในบริษัทฯ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่อง ซึ่งพนักงานบางส่วนได้มีภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานประจำ และมีภาระงานที่มากจึงส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกิจกรรมที่บริษัทกำหนดนั้นเกิดประสิทธิผลปานกลาง และอาจส่งผลกับตามแนวทางการปฏิบัติงานของพนักงานที่ได้กำหนดไว้

๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้บริษัทได้เปิดโอกาสให้พนักงานทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม TPM เพื่อให้เกิดการวางแผนการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินกิจกรรมให้ดีขึ้น ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาและพิจารณาแก้ไขอย่างเป็นระบบ ซึ่งพนักงานส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งจะพบปัญหาในการดำเนินงานอยู่เสมอ และได้้นำปัญหาที่พบนั้นมาแก้ไขและเสนอเป็นแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไป โดยพนักงานจะเป็นสมาชิกในกลุ่มเสาหลักต่างๆ ซึ่งหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าแผนกจะเป็นหัวหน้ากลุ่มเสาหลัก เพื่อรับทราบปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม TPM นั้น จะมีการประชุม Small Group เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มเสาหลักอย่างต่อเนื่อง

๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยบริษัทมีการประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรม TPM และการวางแผนการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานให้กับพนักงาน ซึ่งพนักงานเมื่อพบปัญหาและได้รับการแก้ไขแล้วนั้นจะนำไปปรับปรุงและพัฒนาในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ ทั้งนี้ในการติดตามผลการดำเนินงานนั้นพนักงานบางส่วนมีภาระงานที่ค่อนข้างมาก และเป็นภาระงานประจำ ส่งผลให้ไม่ได้ติดตามผลการดำเนินงานหรือติดตามเป็นบางเรื่องที่ตนสนใจ โดยพนักงานอาจให้ความสำคัญของการติดตามผลการดำเนินงานค่อนข้างน้อย จึงส่งผลให้การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ใน ระดับปานกลาง

๔. ด้านการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ทางบริษัทฯ มีการจัดโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้พนักงานมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม TPM และกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งเป็นการรับทราบนโยบายของบริษัทเป็นประจำ เมื่อพิจารณาปัจจัยการทำงานของพนักงาน โดยส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานปฏิบัติการในฝ่ายงานต่างๆ ซึ่งมีภาระงานประจำ เช่น พนักงานฝ่ายผลิต ซึ่งเป็นพนักงานในส่วนใหญ่ในบริษัทฯ และเป็นพนักงานสำคัญในการดำเนินกิจกรรม TPM ในเรื่องการพัฒนาปรับปรุงเครื่องจักรในการทำงาน ซึ่งบ่อยครั้งพนักงานฝ่ายผลิตนั้นไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมได้ จึงส่งผลให้พนักงานฝ่ายผลิตมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น

ค่อนข้างน้อย และด้วยวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ไม่ชอบการแสดงความคิดเห็น จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผลการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาในด้านการนำความรู้ด้าน TPM ไปปรับใช้ในการทำงาน พบว่าพนักงานได้นำความรู้ในเรื่อง TPM ไปปรับใช้ในหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง โดยนำความรู้พื้นฐานที่ได้ผ่านการอบรมมาปรับใช้ อาทิ หลักการ ๕ส หลักการ Kaizen โดยเริ่มจากการพัฒนาปรับปรุงสถานที่ที่ตนเองได้รับผิดชอบ โดยทำความสะอาดอุปกรณ์ เครื่องมือ และเครื่องจักรให้พร้อมใช้อยู่ตลอดเวลา โดยได้นำหลักการ TPM มาปรับใช้ในการค้นหาสาเหตุและวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อลดการสูญเสียที่อาจกระทบต่อผลประโยชน์ของบริษัทฯ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของบริษัทฯ อย่างต่อเนื่อง ดังนโยบายในการดำเนินงานด้าน TPM ของบริษัทฯ ที่ได้กำหนดไว้ คือ “พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมดำเนินงาน TPM เพื่อเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพ โดยสร้างวัฒนธรรมการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ทั้งคนและเครื่องจักร” และสอดคล้องกับหลักการทางด้าน TPM ที่ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน คือ การลดอุบัติเหตุเป็นศูนย์ เครื่องเสียเป็นศูนย์ และของเสียเป็นศูนย์^{๒๑}

๒.๒ แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระบบนิเวศแต่ละระบบเป็นแหล่งของถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ซึ่งมีปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพที่เหมาะสมกับสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดในระบบนิเวศนั้น สิ่งมีชีวิตบางชนิดมีวิวัฒนาการมาในทิศทางที่สามารถปรับตัวให้อยู่ในระบบนิเวศที่หลากหลาย แต่บางชนิดก็อยู่กับชนิดและจำนวนประชากรของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศนั้นๆ สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดผ่านกระบวนการวิวัฒนาการในอดีตและมีขีดจำกัดที่จะดำรงอยู่ในภาวะความแปรปรวนของสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความหลากหลายทางพันธุกรรมภายในประชากรของมันเองส่วนหนึ่ง และขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความแปรปรวนของสิ่งแวดล้อมอีกส่วนหนึ่ง หากไม่มีทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรมและความหลากหลายของระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิตกลุ่มนั้นย่อมไร้ทางเลือกและหมดหนทางที่จะอยู่รอดเพื่อสืบทอดลูกหลานต่อไป^{๒๒} ซึ่งหากจะเข้าในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกต้องนั้น จำเป็นต้องเข้าในรายละเอียดเหล่านี้ก่อน คือ

๒.๒.๑ ที่มาของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในประเด็นเรื่อง ที่มาของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จากการศึกษาค้นคว้าแล้วนั้น การอนุรักษ์มีที่มาอยู่ ๒ กลุ่ม คือ ๑) ที่มาตามแนวคิดทั่วไป และ ๒) ที่มาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

^{๒๑} ชัยวัฒน์ กิตติ, “การมีส่วนร่วมของพนักงาน บริษัท ซีพีเอฟ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) โรงงานผลิตอาหารสัตว์ลาพูน ในการดำเนินกิจกรรม TPM ต่อการบริหารงานคุณภาพ”, รายงานการวิจัย รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑ – ๓๕.

^{๒๒} ละออ อัมพรพรรค์, ความหลากหลายทางชีวภาพ หนังสือชุดพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖.

๒.๒.๑.๑ ที่มาตามแนวคิดทั่วไป

ที่มาของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นจะกล่าวถึง ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

๑. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ถูกตราขึ้นเพื่อการจัดการและการดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติเป็นการเฉพาะ เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงสภาพอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ใช้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน

๒. . กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ (Nature Conservation Act) กฎหมายและข้อบังคับประเภทนี้ประกอบด้วย พ.ร.บ. คุ้มครองและรักษาสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕, พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และพ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งพ.ร.บ.ทั้ง ๓ ฉบับนี้ พื้นที่ครอบคลุมทั้งส่วนพื้นดินและพื้นน้ำ โดยเฉพาะพ.ร.บ.อุทยานแห่งชาตินั้นได้ให้ความหมายว่า ส่วนพื้นที่ ในที่นี้รวมถึงส่วนพื้นน้ำในเขตอุทยานแห่งชาติด้วยให้กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานที่ใช้กฎหมายฉบับนี้

๓. กฎหมายว่าด้วยการสำรวจและใช้ประโยชน์ทรัพยากร (Natural Resources Exploitation Act) กฎหมายประเภทนี้มีหลายฉบับ เช่น พ.ร.บ.ป่าไม้ ปี ๒๔๘๔ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ในการคุ้มครองและจัดการป่าไม้ของประเทศไทย พ.ร.บ.ประมง ปี ๒๔๙๐ เป็นกฎหมายที่ควบคุมและจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมง กรมประมงเป็นผู้ใช้กฎหมายฉบับนี้ พ.ร.บ.แร่ ปี ๒๕๑๐ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรธรณีอนุญาตการทำเหมืองรวมทั้งควบคุมการผลิตและการจำหน่ายแร่ พ.ร.บ.ปิโตรเลียม ปี ๒๕๑๑ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการสำรวจและผลิตน้ำมันและแก๊ส ซึ่งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเป็นผู้ใช้กฎหมายฉบับนี้และ พ.ร.บ.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี ๒๕๒๒ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการสำรวจ วางแผน และพัฒนาการท่องเที่ยว

๔. กฎหมายว่าด้วยการป้องกันสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Act) กฎหมายว่าด้วยการป้องกันสิ่งแวดล้อมได้แก่ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ปี ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการประกอบกิจการโรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระบายน้ำทิ้งหรือของเสียจากโรงงานออกสู่สภาพแวดล้อมนอกโรงงาน เช่น กฎกระทรวงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมการปล่อยของเสียออกจากโรงงาน การกำหนดคุณลักษณะของน้ำทิ้งที่อนุญาตให้ระบายออกจากโรงงานได้ รวมทั้งการควบคุมผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ พ.ร.บ. ดังกล่าวมี ๓ หน่วยงาน คือ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ และสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบและดำเนินการตามกฎหมาย

๕. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๕๖ และ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ถูกตราขึ้นเพื่อควบคุมและจัดระเบียบการเดินเรือ แต่ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันปัญหามลพิษด้วย กล่าวคือ ห้ามทิ้งขยะสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว น้ำมัน เคมีภัณฑ์หรือสิ่งปฏิกูลใดๆ ลงในแม่น้ำลำคลอง บึง

อ่างเก็บน้ำ หรือทะเลสาบ หรือทะเลภายในน่านน้ำไทยอันเป็นเหตุให้เกิดการตื่นเขิน ตกตะกอน หรือสกปรก กฎหมายว่าด้วยการใช้ประโยชน์ดินและน้ำ กฎหมายที่เกี่ยวกับที่ดินในประเทศไทยนั้นมีความสลับซับซ้อน แต่เมื่อพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายที่อยู่ในกลุ่มนี้แล้ว ประกอบด้วย ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กฎหมายการถือครองที่ดิน และกฎหมายการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน สำหรับกฎหมายที่ว่าด้วยการถือครองที่ดินประกอบด้วยกฎหมายว่าด้วยกฎหมายที่ดินของประเทศไทย ปี ๒๔๙๗ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัสิทธิการถือครองที่ดินซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอื่น ๆ ที่สำคัญได้แก่ พ.ร.บ.จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ ปี ๒๕๒๑ และพ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ปี ๒๕๑๘ สำหรับกฎหมายในกลุ่มของการวางแผนการใช้ที่ดินนั้นประกอบด้วย พ.ร.บ.ผังเมือง ปี ๒๕๓๕ พ.ร.บ.จัดประเภทการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ปี ๒๔๕๗ พ.ร.บ.พัฒนาที่ดิน ปี ๒๕๒๖ กฎหมายดังกล่าวนี้จะเป็นกรอบในการวางแผนการใช้ที่ดินทั้งในเมืองและชนบท และผนวกกับกฎหมายการแบ่งเขตที่ดิน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันทั้งเก่าและใหม่ เช่น พ.ร.บ.ควบคุมการก่อสร้างอาคาร ปี ๒๕๒๒

ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวกับพื้นที่น้ำ ได้แก่ พ.ร.บ.การเดินเรือในเขตน่านน้ำไทย ปี ๒๔๕๖ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุด ครอบคลุมทั้งการเดินเรือในทะเลและลำน้ำภายใน โดยในส่วนที่ ๗ ของ พ.ร.บ. ดังกล่าวได้ให้ความหมายของคำว่า "น่านน้ำไทย" หมายรวมถึง "เขตน่านน้ำไทยทั้งหมดท่าเรือที่จอดเรือ แม่น้ำ และลำคลองทั้งหมดในราชอาณาจักรไทย" ส่วนหนึ่งของข้อตกลงเจนีวาปี ๒๕๐๕ ที่เกี่ยวกับกฎหมายทะเล และตามข้อตกลงของกฎหมายทางทะเลของสหประชาชาติ ปี ๒๕๒๕ ซึ่งประเทศไทยในคู่สัญญาด้วยเขตน่านน้ำไทยครอบคลุมพื้นที่ในระยะ ๑๒ ไมล์ทะเล และ ๒๔ ไมล์ทะเลสำหรับเขต Contiguous ซึ่งวัดจากเส้นฐานตั้งแต่ปี ๒๕๐๙ เป็นต้นมา และในปี ๒๕๑๒ รัฐบาลไทยได้ประกาศการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติบริเวณไหล่ทวีป ทั้งที่อยู่ในน้ำและที่อยู่ใต้ดินทั้งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน ขณะเดียวกันในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ ประเทศไทยก็ได้ประกาศขยายอาณาเขตเศรษฐกิจจำเพาะออกไปเป็น ๒๐๐ ไมล์ทะเล อย่างไรก็ตามในความหมายของคำว่า "ชายฝั่งทะเล" นั้น ยังไม่มีข้อกำหนดทางกฎหมายและในเอกสารอื่น ๆ

นอกจากนี้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเดินเรือในเขตน่านน้ำไทยดังกล่าวแล้วยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำ เช่น พ.ร.บ. รักษาเส้นทางเดินเรือ ปี ๒๔๔๖ พ.ร.บ. การชลประทาน ปี ๒๔๘๕ พ.ร.บ. คลองส่งน้ำ ปี ๒๕๒๖ เป็นต้น อย่างไรก็ตามกฎหมายดังกล่าวนี้มีความสำคัญน้อยกว่าการจัดการพื้นที่ชายฝั่งทะเล เพราะความเกี่ยวข้องของกฎหมายเหล่านี้มีเฉพาะส่วนพื้นน้ำภายในมากกว่าพื้นน้ำบริเวณชายฝั่งทะเล

ข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ ได้แก่

๑. พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เป็นข้อผูกพันทางกฎหมายสืบเนื่องจากการประชุมสมัชชาประเทศภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สมัยที่ ๓ ระหว่างวันที่ ๑-๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ณ นครเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ที่ประชุมสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายและระยะเวลาในการลดปริมาณการปล่อยแก๊สเรือนกระจก ๖ ชนิด โดยได้มีการกำหนดพันธกรณีเพิ่มเติมให้กับประเทศภาคีอนุสัญญาฯ ที่พัฒนาแล้ว และประเทศในกลุ่มที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยให้การลงนามรับรองพิธีสารฯ เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ แต่ยังมีได้ให้สัตยาบัน

๒. คณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (CSD) จัดตั้งขึ้นตามมติการประชุมสหประชาชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิก CSD ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งสมาชิกภาพครั้งละ ๓ ปี CSD จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการตามที่ระบุไว้ใน Agenda ๒๑ และรายงานโดยตรงต่อสมัชชาสหประชาชาติ โดยผ่านคณะกรรมการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council – ECOSOC)

๓. ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมของอาเซียน อาเซียนได้เริ่มโครงการความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ (ประเทศไทยให้การลงนามรับรองในปีเดียวกัน) โดยความช่วยเหลือจากโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ ปัจจุบันมีผู้เชี่ยวชาญเป็นคณะกรรมการ เรียกว่า เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านสิ่งแวดล้อมของอาเซียน (ASEAN Senior Official on the Environment – ASOEN) ทำหน้าที่กำกับดูแลและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของอาเซียน และร่วมกันพิจารณาโครงการเกี่ยวกับความร่วมมือต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการพิจารณากลับกรองจากคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยคณะทำงาน ๓ คณะ และคณะทำงานเฉพาะกิจ ๑ คณะ คือ

๑) คณะทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ มีประเทศฟิลิปปินส์ เป็นประธานคณะทำงาน

๒) คณะทำงานด้านสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง มีประเทศไทยเป็นประธานคณะทำงาน

๓) คณะทำงานด้านข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม มีประเทศมาเลเซียเป็นประธานคณะทำงาน

๔) คณะทำงานเฉพาะกิจด้านหมอกควันของอาเซียน มีประเทศอินโดนีเซียเป็นประธานคณะทำงาน

๒.๒.๑.๒ ที่มาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

ทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อป่าไม้ ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ในเรื่องนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า สารสำคัญของพระพุทธศาสนากับป่าไม้ มีอยู่ด้วยกัน ๓ ประการ คือ ^{๒๓}

๑. มองเห็นธรรมชาติเป็นเรื่องรื่นรมย์ น่าชื่นชมความงาม และมีความสุขกับธรรมชาติ

๒. เห็นพืชพันธุ์มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในธรรมชาติ เป็นเพื่อนร่วมกฎของธรรมชาติอันเดียวกันกับตน จะต้องมีเมตตาไมตรีต่อกัน

๓. มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเกื้อกูลต่อการพัฒนาของมนุษย์ ท่าทีเหล่านี้จะทำให้พฤติกรรมต่อธรรมชาติแวดล้อม พลิกเปลี่ยนจากความเป็นปฏิปักษ์ที่จะพิชิต ช่มเห่ง รังแก เอาเปรียบธรรมชาติ มาสู่ความเป็นมิตร ความเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันด้วยดี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ^{๒๔} กล่าวไว้ว่า การที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย คือ การที่จะทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้และอยู่คู่กับโลกตลอดไปได้นั้น มีหลักการอนุรักษ์ คือ

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙๑.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๗-๘.

๑. ใช้อย่างฉลาด การจะใช้ต้องพิจารณาให้รอบคอบถึงผลดี ผลเสีย ความขาดแคลนหรือ ความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาหลักเศรษฐศาสตร์ถึงต้นทุนและผลตอบแทนอย่างถี่ถ้วน

๒. ประหยัด ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหาได้ยาก ควรเก็บรักษาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามี ของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ ต้องใช้อย่างประหยัด

๓. พัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามมีสภาพ ล่อแหลมต่อการสูญเปล่า หรือจะหมดไปถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ควรหาทางปรับปรุงให้อยู่ใน ลักษณะที่ดีขึ้น

๔. ปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติเดิม เช่น การปฏิรูปดิน การปลูกพืชหมุนเวียนหลาย อย่างจะทำให้ดินดีขึ้น

๕. นำของใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น การนำขวดพลาสติก กระดาษหรือเศษเหล็กเป็นต้น กลับมาใช้ใหม่

๖. ใช้สิ่งอื่นทดแทนทรัพยากรธรรมชาติบางอย่าง เช่น ใช้แก๊สขี้เลื่อยและขยะเป็นเชื้อเพลิง การใช้ปูนซีเมนต์ในการก่อสร้างแทนไม้

๗. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการพัฒนา และต้องศึกษาผลได้ผลเสียอย่างรอบคอบ เสียก่อน เช่น การสร้างโรงไฟฟ้า หรือเขื่อน

๘. ให้การศึกษาแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามท้องถิ่นในแหล่งธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนได้ เข้าใจความสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีวิตจะได้ช่วยกันอนุรักษ์

จากการศึกษาค้นคว้าแล้วนั้นจะเห็นว่า ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับที่มาของการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จะแบ่งเป็น ๒ แหล่งคือ ๑) ที่มาจากแนวคิดทั่วไป เช่น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นักวิชาการ เป็นต้น และ ๒) ที่มาอันปรากฏในพระไตรปิฎก หนังสือ ธรรมะ หรือพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้ต่างๆ เป็นต้น

๒.๒.๒ ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์

๒.๒.๒.๑ ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) หมายถึง “สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังจากมนุษย์ด้วย”^{๒๕}

ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นได้ เช่น แสงอาทิตย์ อากาศ น้ำ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า หิน แร่ และมนุษย์ บางชนิดมีความสวยงามเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ^{๒๖}

^{๒๕} ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://local.environtnet.in.th/formal_data2.php?id=71, [๒ ม.ค.๖๑].

^{๒๖} สวัสดิ์ โนนสูง, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส.พริ้น ดิง เอ็นส์, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย^{๒๗}

สรุปได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งอาจไม่มีประโยชน์หรือมีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

๒.๒.๒.๒ ความหมายของการอนุรักษ์

วิชัย เทียนน้อย^{๒๘} กล่าวว่า การอนุรักษ์หมายถึง การใช้ทรัพยากรให้มีประโยชน์ ต่อคนส่วนมากให้ดีที่สุดและมีอายุการใช้งานที่ยาวนานที่สุด

นิวัติ เรืองพานิช^{๒๙} กล่าวว่า การอนุรักษ์หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยทั่วถึงกัน

เกษม จันทรแก้ว^{๓๐} กล่าวว่า การอนุรักษ์หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูง ในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป หรืออีกความหมายหนึ่งคือเป็นการใช้ตามความต้องการ และประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้อย่างถูกต้องที่สุด เพื่อยังประโยชน์คงอยู่ให้นานเท่าที่จะนานได้

๒.๒.๓ หลักสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุดและจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้น การอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (time and space) อีกด้วย^{๓๑}

^{๒๗} นิวัติ เรืองพานิช,ศ.ดร., การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘.

^{๒๘} วิชัย เทียนน้อย, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษร วัฒนา, ม.ป.ป.),หน้า ๒.

^{๒๙} นิวัติ เรืองพานิช, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔.

^{๓๐} เกษม จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า๙๙ - ๑๐๐.

^{๓๑} อ่างแล้วใน นิวัติ เรืองพานิช,ศ.ดร., การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, หน้า ๓๘.

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีแนวความคิดและหลักการ พอสรุปได้ดังนี้^{๓๒}

๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง ชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้ หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (time and space)

๒) ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกอย่างกว้าง ๆ ออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชพันธุ์ และกำลังงานมนุษย์ กับทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้น ใหม่ได้ เช่น น้ำมันและแร่ต่าง ๆ เป็นต้น

๓) ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การอนุรักษ์ ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ให้คงคุณสมบัติที่ดีตลอดไป ในขณะที่เดียวกันจะเป็นผลดีต่อ ทรัพยากรอื่น ๆ เช่น น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่าด้วย

๔) การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่น ในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

๕) ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่า วัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ กล่าวโดยทั่ว ๆ ไป การอนุรักษ์ถือว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

๖) ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จได้ นอกเสียจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านใน เวลาเดียวกันด้วย

๗) อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน จะเป็นที่ได้ก็ตาม ยังไม่อยู่ในระดับ ที่จะพียงซึ่งฐานะความอยู่ดีกินดีโดยทั่วถึงได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรยังเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง

๘) การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่งคั่ง สุขสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และขึ้นอยู่กับ ทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ

๙) การทำลายทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ ด้วยเหตุใดก็ตาม เท่ากับเป็นการทำลาย ความเจริญของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม มนุษย์จะต้องยอมรับว่า การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ได้เกิดขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

๑๐) การดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ซึ่งต่างก็ เกิดมาจากทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ดิน น้ำ อีกทอดหนึ่ง กำลังงานของมนุษย์ ตลอดจนการ อยู่ดีกินดีทั้งทางร่างกาย

^{๓๒} นิวัติ เรืองพานิช,การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๔-๔๕.

และจิตใจขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและ อาหารทะเลอื่น ๆ แล้ว อาหารทุกอย่างจะเป็นผักผลไม้ถั่ว งา ข้าวหรือในรูปของนม เนื้อสัตว์ อันเป็นผลผลิตจากพืชที่สัตว์บริโภคเข้าไปล้วนเกิดขึ้นมาจากดินทั้งสิ้น

๑๑) มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเชื่อในความเป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำเอาวิทยาการต่าง ๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติได้ทั้งหมดทีเดียว อย่างแน่นอน

๑๒) การอนุรักษ์นอกจากจะเพื่อการอยู่ดีกินดีของมวลมนุษยแล้วยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์และเป็นผลดีทางจิตใจด้วยเช่น การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงามและสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นเกมกีฬา เป็นต้น

๑๓) เป็นความจริงที่ว่าประชากรของโลกเพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ทรัพยากรธรรมชาติ กลับลดน้อยถอยลงทุกที ไม่มีใครทราบได้ว่าการใช้ทรัพยากรในบั้นปลายนั้นจะเป็นอย่างไร อนาคตจึงเป็นสิ่งที่มืดมน ถ้าหากทุกคนไม่เริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่บัดนี้

๒.๒.๔ ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากร เป็น ๑ ใน ๔ ของมิติทางสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรแบ่งเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า “ทรัพยากรธรรมชาติ” และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น ทรัพยากรธรรมชาติมีมากมายหลายชนิด หลายประเภท สามารถแบ่งตามการนำมาใช้งานทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติสามารถแบ่งตามการนำมาใช้งานและผลที่เกิดขึ้นได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑) ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมด

ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมดหรือไม่สูญหาย (inexhaustible natural resources) ทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำในวัฏจักร แสงอาทิตย์ เป็นต้น ลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติในประเภทนี้ แบ่งได้เป็น ๒ ชนิด ดังนี้

๑.๑) บรรยากาศ (atmosphere) ในบรรยากาศประกอบไปด้วยอากาศซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมีชีวิต นอกจากนั้นยังมีความชื้น อุณหภูมิ และการเคลื่อนไหวของมวลอากาศ รวมเรียกว่า “ภูมิอากาศ (climate)” ซึ่งมีความสำคัญต่อลักษณะของดิน พืชพันธุ์ และสภาพอื่น ๆ ของสิ่งมีชีวิตบนพื้นผิวโลก ดังนั้นบรรยากาศจึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ บรรยากาศจะหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จึงจัดบรรยากาศอยู่ในทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมด

๑.๒) น้ำที่อยู่ในวัฏจักร (water in cycle) น้ำที่อยู่ในวัฏจักรจะหมุนเวียนเปลี่ยนไปจากสภาพหนึ่งไปเป็นอีกสภาพหนึ่งเรื่อยไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด เช่น จากฝน หิมะ ลูกเห็บตกลงสู่พื้นดิน บางส่วนระเหยกลับไปสู่บรรยากาศ บางส่วนไหลซึมลึกลงไปเป็นน้ำใต้ดิน บางส่วนไหลไปตามพื้นผิวดินลงสู่แม่น้ำลำคลองออกสู่ทะเลมหาสมุทร และกลับระเหยกลายเป็นไอน้ำอยู่ในบรรยากาศและจับตัวเป็นก้อนเมฆตกลงมาเป็นฝนอีก การหมุนเวียนของน้ำแบบนี้จึงไม่มีที่สิ้นสุด มีอยู่ตลอดไป

๒) ทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้หรือรักษาไว้ได้ (replaceable and maintainable natural resources) แบ่งได้ดังนี้

๒.๑) น้ำที่อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง (water in place) หมายถึง น้ำที่อยู่ในที่เฉพาะแห่ง เช่น น้ำในภาชนะ น้ำในเขื่อน เมื่อใช้ไปเรื่อย ๆ ปริมาณจะลดลง แต่จะมีปริมาณเพิ่มขึ้นได้เมื่อเกิดฝนตก น้ำที่อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งเมื่อใช้แล้วก็จะหมดไป แต่สามารถที่จะหามาทดแทนใหม่ได้

๒.๒) ดิน (soil) หมายถึง เนื้อดินที่เป็นที่อยู่อาศัยของพืช เป็นแหล่งสะสมแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับพืช เพราะเหตุที่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ส่วนมากมาจากพืชซึ่งเจริญเติบโตมาจากดินหรือได้จากสัตว์ซึ่งกินพืช ดินจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสิ่งมีชีวิต แต่ดินเกิดทดแทนตามธรรมชาติได้ช้ามาก กว่าจะได้เนื้อดินหนา ๑ นิ้ว ธรรมชาติต้องใช้เวลาสร้างถึง ๑๐๐ ปี ๑,๐๐๐ ปีเป็นอย่างน้อย อย่างไรก็ตามถึงดินจะเกิดได้ช้าแต่มนุษย์ก็สามารถดูแลรักษาดินให้คงมีคุณภาพเหมือนเดิมได้โดยการใส่ปุ๋ยหรือการใช้ประโยชน์จากดินอย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ เพราะฉะนั้นลักษณะสมบัติของดินในแง่ของทรัพยากรธรรมชาติแล้วจัดเป็นประเภทที่สามารถรักษาให้คงอยู่ได้ (maintainable) มากกว่าการเกิดขึ้นทดแทน (replaceable)

๒.๓) ป่าไม้ (forest) ทรัพยากรป่าไม้นับว่ามีความสำคัญมากในแง่ของการอนุรักษ์ดิน น้ำ และสัตว์ป่า ซึ่งอำนวยความสะดวกให้มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากป่าไม้สามารถขึ้นทดแทนโดยธรรมชาติ หรือการปลูกให้เป็นป่ามาใหม่ได้ ป่าไม้จึงถูกจัดอยู่ในทรัพยากรธรรมชาติพวกที่เกิดขึ้นทดแทนและรักษาให้คงอยู่ได้

สวัสดิ์ โนนสูง^{๓๓} ได้อธิบายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ไว้ว่า

ป่า ตามพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ป่าไม้ หมายถึง ที่ดินที่ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ครอบครองตามกฎหมายที่ดิน

ป่าไม้ (Forest) หมายถึง บริเวณที่มีต้นไม้หลายชนิด ขนาดต่างๆ ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นและกว้างใหญ่พอที่จะมีอิทธิพลต่อแสงแดดล้อมในบริเวณนั้น เช่น ความเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ มีสัตว์ป่าและสิ่งมีชีวิตอื่นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๒.๔) พุ่มหญ้า (rangeland) หมายถึง พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่ส่วนใหญ่มีพืชวงศ์หญ้า และพืชพันธุ์อื่นๆ ขึ้นอยู่เองตามธรรมชาติ มักเป็นที่ที่มีฝนตกน้อย ใช้เป็นที่หากินของสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า เป็นที่เหมาะสมแก่การดำเนินการจัดการโดยอาศัยพื้นฐานทางนิเวศวิทยามากกว่าพื้นฐานทางการเกษตร และใช้ประโยชน์แบบเอนกประสงค์พุ่มหญ้าเช่นเดียวกับป่าไม้ จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นทดแทน และรักษาให้คงอยู่ได้

๒.๕) สัตว์ป่า (wildlife)

๒.๖) ทรัพยากรกำลังงานมนุษย์ (human resources) กำลังงานมนุษย์จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหนึ่ง มนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตามกฎหมายของธรรมชาติ มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติและต่อสังคม โดยอาศัยกำลังงานที่มีอยู่ในตัวมนุษย์และกำลังที่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ กำลังงานมนุษย์แบ่งออกได้เป็น ๒ ทาง คือ กำลังงานทางร่างกายและกำลังทางจิต (body and spirit) กำลังงานทางร่างกาย ได้แก่ ความแข็งแรงของร่างกาย ส่วนกำลังทางจิต ได้แก่ การนึกคิดและการใช้เหตุผล การจินตนาการ ถ้ามนุษย์มีความเป็นอยู่ดี มีการศึกษา อนามัยดี มีความรู้ ความชำนาญและประกอบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๓๓} สวัสดิ์ โนนสูง, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓.

หรือรู้จักใช้ทรัพยากรอื่น ๆ อย่างชาญฉลาดแล้วย่อมทำให้กำลังงานที่ต้องสูญเสียไปลดน้อยลงและสามารถใช้กำลังงานให้เป็นประโยชน์แก่งานในทุก ๆ ด้านได้อย่างเต็มที่ กำลังงานมนุษย์จึงเป็นทรัพยากรที่ควรจะได้มีการอนุรักษ์และจัดการใช้ประโยชน์ให้เหมาะสม

๓) ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป

ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (exhaustible natural resources)

ทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ให้สามารถมีใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ ได้แก่

๓.๑) ทรัพยากรแร่ธาตุ

๓.๒) ทรัพยากรพลังงาน

๓.๓) ที่ดินในสภาพธรรมชาติ (land in natural condition) ได้แก่ สถานที่ใช้ศึกษาธรรมชาติและสถานที่วิเวกห่างไกลผู้คน (wilderness area) หากสถานที่เหล่านี้ถูกทำลายจะไม่สามารถสร้างมาทดแทนใหม่ได้ ประเทศที่เจริญมีวัฒนธรรมสูงยิ่งมีความจำเป็นในการที่จะรักษาสภาพธรรมชาติที่ไม่เคยถูกรบกวนมาก่อนไว้สำหรับศึกษาหาความรู้ตามธรรมชาติ มีไว้สำหรับคุณค่าทางจิตใจ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นมาใหม่ได้เพราะมีลักษณะสมบัติเฉพาะตัว (unique) เช่น น้ำตก หน้าผา จุดเด่นตามธรรมชาติต่างๆ

๒.๒.๕ แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว (Exponential growth) ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้สนองความต้องการในการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้นทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งบางครั้งเกินความจำเป็น จนทำให้ระบบนิเวศต่าง ๆ เสียสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างเสื่อมโทรมหรือหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถเอื้อประโยชน์ได้เช่นเดิม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีการ หรือมาตรการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและมีเหตุผลเพียงพอทั้งนี้รวมไปถึงการควบคุมขนาดประชากรโลกให้มีจำนวนเหมาะสมกับทรัพยากรของโลกขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควรมีมาตรการที่ทำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไปทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และควรใช้กันอย่างประหยัดและเหมาะสม ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดสิ้นไปควรใช้อย่างประหยัดที่สุด

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีแนวความคิดและหลักฐานพอสรุปได้ ดังนี้^{๓๔}

๑. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึงรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุดยาวนานที่สุดและโดยทั่วถึงกันครั้งนี้ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยเฉยแต่เราต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (Time and Space)

๒. ธรรมชาติจำแนกอย่างกว้างขวางออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้เช่นดินน้ำป่าไม้สัตว์ป่าทุ่งหญ้าและกำลังงานมนุษย์ทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้เช่นน้ำมันและแตกต่างๆ เป็นต้น

^{๓๔} นวัตกรรม เรื่องพานิช, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, หน้า ๔๔ - ๔๕ .

๓. ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้แก่การอนุรักษ์ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ ให้คงคุณสมบัติที่ดีตลอดไปในขณะเดียวกันจะเป็นผลดีต่อทรัพยากรอื่นๆ เช่น น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่าด้วย

๔. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันโดยไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

๕. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้นจะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมคือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น กล่าวโดยทั่วๆ ไปการอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิตเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

๖. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จได้นอกจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้นๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิด ผลดีในทุกๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลายๆ ด้านในเวลาเดียวกันด้วย

๗. อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน จะเป็นที่ใดก็ตาม ยังไม่อยู่ในระดับที่จะพียงซึ่งฐานะความอยู่ดีกินดีโดยทั่วถึงได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง

๘. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบทความมั่งคั่งสุขสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่นๆ ของประเทศนั้นๆ

๙. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติใดๆ โดยเหตุใดก็ตามเท่ากับเป็นการทำลายความเจริญของมนุษย์อย่างใดก็ตามมนุษย์จะต้องยอมรับว่าการทำงานทรัพยากรธรรมชาติได้เกิดขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากรอันน้อยอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากการดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ซึ่งต่างก็เกิดมาจากทรัพยากรอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศหนึ่งคำกลางานของมนุษย์ตลอดจนการอยู่ดีกินดีทั้งทางร่างกายและจิตใจขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและอาหารทะเลหรือแล้วอ่านทุกอย่างจะเป็นผักผลไม้ ถั่ว งา ข้าวหรือในรูปของนมเนื้อสัตว์อันเป็นผลผลิตจากพืชที่บริโภคเข้าไปล้วนเกิดขึ้นมาจากดินทั้งสิ้น

๑๐. การดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ซึ่งต่างก็เกิดมาจากทรัพยากรอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศหนึ่ง คำกลางานของมนุษย์ตลอดจนการกินดีอยู่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและอาหารทะเลอื่นๆ แล้ว อาหารทุกอย่างจะเป็นผักผลไม้ ถั่ว งา ข้าวหรือในรูปของนมเนื้อสัตว์ อันเป็นผลผลิตจากพืชที่สัตว์บริโภคเข้าไปล้วนเกิดขึ้นมาจากดินทั้งสิ้น

๑๑. มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเชื่อในความเป็นไปตามธรรมชาติมนุษย์สามารถนำเอาวิทยาการต่างๆ มาช่วยเออบรรเทากระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติได้ทั้งหมดทีเดียวอย่างแน่นอน

๑๒. การอนุรักษ์นอกจากจะเป็นการอยู่ดีกินดีของมวลมนุษย์แล้วยัง จำเป็นต้องอนุรักษ์สภคธรรมชาติเพื่อความเป็นปึกแผ่นและเป็นผลดีทางจิตใจด้วย เช่น การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงามและสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจหรือเป็นเกมกีฬา เป็นต้น

๑๓. เป็นความจริงที่ว่าประชากรของโลกเพิ่มมากขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากรธรรมชาติกับรณน้อยลงถอยลงทุกทีไม่มีใครทราบแล้วว่าการใช้ทรัพยากรนับบ้านปลายนั้นจะเป็นอย่างไรอนาคตจึงเป็นสิ่งที่ต้องมิตมนถ้าหากทุกคนไม่เริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่บัดนี้

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่างๆของโลก

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรเหล่านั้นน้อยที่สุด มีวิธีการหลากหลาย ได้แก่ การถนอมรักษา การใช้วัสดุอันทดแทน การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ การปรับปรุงให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น การสำรวจหาแหล่งทรัพยากรใหม่ และการประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ทดแทนซึ่งในแต่ละภูมิภาคของโลกก็มีแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป เช่น

- ในภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะที่ประเทศเกาหลีใต้มีนโยบายที่เกี่ยวกับการขยายตัวและการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีสาระสำคัญ คือ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การลดการพึ่งพาน้ำมันและเพิ่มการพึ่งพาตนเองในด้านพลังงาน และการปรับตัวเพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ขณะเดียวกันประเทศญี่ปุ่นและประเทศจีนก็มีการหาแหล่งทรัพยากรใหม่มาทดแทนทรัพยากรเดิมที่กำลังจะหมดไป

- ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ให้ความร่วมมือกับประเทศอินเดียในการพัฒนาโครงการความร่วมมือด้านการจัดการภัยพิบัติกับประชาคมอาเซียน การจัดตั้งเครือข่ายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ การส่งเสริมการพัฒนาพลังงานที่สะอาด รวมถึงการตั้งกองทุนสีเขียว เพื่อแก้ไขปัญหาโลกร้อน

ในประเทศลาวมีการออกกฎหมายและเพิ่มบทลงโทษแก่กิจการเหมืองแร่ขนาดเล็กที่ใช้สารหนู พรอท และไซยาไนต์ในการเหมืองแร่อย่างผิดกฎหมายในการดำเนินกิจการและส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ขณะที่ในประเทศกัมพูชาได้จัดทาระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำให้แก่แม่น้ำสายต่างๆ ในประเทศ โดยเฉพาะแม่น้ำเสียมราฐ

- ในทวีปออสเตรเลีย ประเทศออสเตรเลียได้มีการจัดตั้งเขตอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลโดยรอบพื้นที่ของประเทศ สั่งห้ามไม่ให้มีการทำประมงและการสำรวจแหล่งทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ ขณะเดียวกันประเทศนิวซีแลนด์ก็มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกัน และออกกฎหมายการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเชื้อเพลิงชีวภาพและการใช้รถยนต์ที่มีอัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ

- ในทวีปใต้ได้มีการออกมาตรการและนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะจากสหภาพยุโรป ได้มีการจัดตั้งองค์กรสิ่งแวดล้อมในยุโรปขึ้นเพื่อการเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ต่างๆ ของทวีป การกำหนดให้ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ได้ถึงร้อยละ ๓๐ ภายใน พ.ศ. ๒๕๖๓ การกำหนดระเบียบการจำกัดการใช้สารเคมีอันตราย ๖ ชนิด ในโรงงานอุตสาหกรรม

- ในทวีปแอฟริกา ประเทศเคนยาได้มีการนำเหมืองร้างมาปรับปรุงและฟื้นฟูเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีการกำหนดเขตอุทยานและสงวนทางด้านตะวันออกของทวีปแอฟริกาหลายเขต เช่น มาไซมารา เซเรนเกติ ทซาโว

- ในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการออกกฎหมายเพื่อป้องกันและเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกและการใช้พลังงานสะอาด โดยกำหนดให้มีการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ได้ร้อยละ ๑๗ ภายใน พ.ศ. ๒๕๖๓ การเชื่อมโยงเขตอุทยานต่างๆ ตั้งแต่ประเทศเม็กซิโกไปจนถึงประเทศปานามา เพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์ชนิดต่างๆ เช่น เสือดำ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

๒.๓.๑ ที่มาของป่าชุมชน

ป่าชุมชนเป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๓๐ ปีมานี้เองในป่าพุทธศักราช ๒๕๓๒ เกิดความขัดแย้งกันระหว่างชาวบ้านชุมชนห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ กับบริษัทสัมปทานไม้เอกชนแห่งหนึ่ง ที่จะเข้าป่าในบริเวณที่ชาวบ้านห้วยแก้วอ้างว่าเป็นพื้นที่ป่าชุมชนห้วยแก้วมาเป็นเวลานานแล้วความขัดแย้งนี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสป่าชุมชนขึ้นอย่างเป็นทางการ^{๓๕}

โดยส่วนหนึ่งเกิดขบวนการเคลื่อนไหวให้มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้จากภาครัฐไปสู่ภาคประชาชนเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ โดยบทความชิ้นนี้เรียกขบวนการนี้ว่า “ขบวนการป่าชุมชน” หากกล่าวแบบย่อๆ ขบวนการป่าชุมชนเป็นขบวนการภาคประชาชนที่เรียกร้องให้กรมป่าไม้ซึ่งมีความชอบธรรมตามกฎหมายในการจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้แต่เพียงหน่วยงานเดียวเกิดการยอมรับการดำรงอยู่ของชุมชนและสิทธิชุมชนในการเข้าถึงทรัพยากรป่าไม้ และทำการมอบอำนาจให้ชุมชนเหล่านี้ในการดูแลรักษาทรัพยากรของตนเองในรูปแบบ “ป่าชุมชน” อย่างไรก็ตาม คำว่าป่าชุมชนถูกทำความเข้าใจและถูกตีความต่างกันระหว่างกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน ชาวบ้าน และนักวิชาการ ซึ่งมีมุมมอง ความเชื่อ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือชุมชนกับทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งแต่ละบุคคล กลุ่ม หรือหน่วยงาน ต่างก็พยายามที่จะนิยามความหมาย “ป่าชุมชน” ที่สะท้อนความเชื่อ ความรู้และอุดมการณ์ดังกล่าว เนื้อหาในส่วนนี้พยายามนำเสนอภาพการเมืองว่าด้วยการนิยามและให้ความหมายป่าชุมชนของบุคคล กลุ่มคน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยนำเสนอผ่านกรณีศึกษาการยกร่างและผลักดันกฎหมายป่าชุมชนระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๕๑^{๓๖}

นอกจากนั้น ในแวดวงของนักปฏิบัติการในงานพัฒนาสังคมและทรัพยากร ยังให้ความสำคัญต่อ “ป่าชุมชน” ว่าเป็นมากกว่ากิจกรรมทางสังคม แต่เป็น ”กระบวนการการจัด

^{๓๕} สมศักดิ์ สุขวงศ์., การจัดการป่าชุมชน : เพื่อคนและเพื่อป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : วิวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๖ .

^{๓๖} สุรินทร์ อ้นพรม, “ป่าชุมชน: เทคโนโลยีอำนาจควบคุมชุมชนในเขตป่าขึ้นใหม่ : กรณีศึกษา ป่าชุมชนห้วยแก้ว, ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา, ๓๐ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๔. หน้า ๑๖๓.

ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ หากทำได้เหมาะสม ความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ชุมชนกับคนในสังคม คนกับคน จะถูกเปลี่ยนไปและนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่และสวัสดิการ ของชุมชน และการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม”

การกำหนดกฎเกณฑ์ การวางแผนจัดการป่าชุมชน และการจัดตั้งกลไกเพื่อจัดการป่า ชุมชนของชาวบ้าน หรือคนในชุมชนนั้นเกิดขึ้นมาได้ด้วยการวางแผนร่วมกันของคนในชุมชนที่ต้องมี ส่วนร่วมของสมาชิกอย่างแท้จริง นอกจากนี้การวางแผนจัดการของชุมชน ยังต้องเป็นที่รับรู้ และ ยอมรับของชุมชนรอบข้างด้วย มิเช่นนั้นก็จะเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนขึ้นได้ ดังนั้นการจัดการ ป่าชุมชนที่จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนควรมีการทำงานร่วมกันในรูปเครือข่าย เช่น เครือข่ายลุ่ม น้ำ เครือข่าย ป่าชุมชน เป็นต้น

ลำดับเหตุการณ์การผลักดันกฎหมายป่าชุมชนของประเทศไทย ^{๓๗}

ยุคสัมปทาน

รัฐได้เปิดโอกาสให้มีการสัมปทานไม้ มีบริษัทมากมายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมทั้ง องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เข้ามาชักลากไม้ในพื้นที่ป่าทั่วประเทศ กฎหมายยังอนุญาตให้ เอกชนเช่าพื้นที่ป่าเพื่อทำธุรกิจทั้งการปลูกป่า สร้างรีสอร์ท ที่พักเพื่อการท่องเที่ยว

ปี ๒๕๑๕ ฟืน้องในหลายชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า อาทิเช่น ที่ อ.เถิน จ.ลำปาง กิ่ง อ. บ้านหลวง จ.น่าน และ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ ได้รวมตัวกันคัดค้านการสัมปทาน

ปี ๒๕๓๒ ฟืน้องที่บ้านห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ฮอน รวมพลังคัดค้านบรรดานายทุนที่เข้ามาเช่า พื้นที่ป่าสาธารณะในการปลูกสวนป่าเศรษฐกิจ จุดกระแสการเรียกร้องกฎหมายป่าชุมชนเป็นครั้งแรก

ปี ๒๕๓๒ กรมป่าไม้ร่างกฎหมายป่าชุมชนขึ้น แต่ร่างของกรมป่าไม้ไม่ได้ให้สิทธิประชาชน อย่างแท้จริง แต่เอื้อให้มีการพัฒนาป่าในทางเศรษฐกิจ

ปี ๒๕๓๓ ชาวบ้าน นักวิชาการ องค์การพัฒนาเอกชนร่วมกันร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับ ประชาชน

ปี ๒๕๓๗ ชาวบ้านเริ่มรณรงค์ให้รัฐบาลนำร่างกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชนเข้าสู่การ พิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

ปี ๒๕๓๘ รัฐบาลตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเลือกกฎหมายป่าชุมชนฉบับใด จึงจัดให้มีการยกร่าง กฎหมายป่าชุมชน ในวันที่ ๗-๙ เมษายน ๒๕๓๘ โดยคณะกรรมการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค (กนภ.) ได้รับมอบหมายให้จัดสัมมนาพร้อมระหว่างตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และตัวแทนชาวบ้าน ในที่สุดได้ร่างขึ้นมาใหม่เรียกว่าร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน ฉบับ กนภ.ที่ทุกฝ่ายพอใจ

ปี ๒๕๓๙ วันที่ ๓๐ เมษายน คณะรัฐมนตรีมีมติรับหลักการในร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับ กนภ. แต่องค์กร ๔ องค์กร คือ มูลนิธิธรรมนาถ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว และสมาคม อนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ได้ออกมาคัดค้านร่างฉบับ กนภ. เพราะไม่เห็นด้วยที่จะอนุญาตให้มีป่า ชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และไม่ต้องทำให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์หรือมีกิจกรรมใดๆ ในป่า อนุรักษ์

^{๓๗}

ฉลาดชาย รมิตานนท์, ป่าชุมชน ความหมายของ ‘ป่า’ และ ‘ชุมชน’, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.5provincesforest.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538729093&Ntype=1>, [๓ เม.ย. ๖๑].

ปี ๒๕๔๐ การคัดค้านขององค์กรอนุรักษ์ส่งผลให้มีการทำประชาพิจารณ์ร่างกฎหมายป่าชุมชนฉบับ กนภ. หลังการประชาพิจารณ์ นายโกคิน พลกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในการแก้ไขร่างตามผลการประชาพิจารณ์ แต่ผลการแก้ไขไม่สอดคล้องกับผลการประชาพิจารณ์ ชาวบ้านจึงพากันคัดค้านร่างฉบับนายโกคิน

ปี ๒๕๔๑ นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย แต่งตั้งนางลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ เป็นประธานในการปรับปรุงร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับนายโกคิน) ให้สอดคล้องกับผลการประชาพิจารณ์ แต่ยังคงห้ามไม่ให้มีการทำป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ จากนั้นนายกได้มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน ฉบับ ส.ส.ลดาวัลย์ เข้าคณะรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรส่งเรื่องให้กรมป่าไม้พิจารณา ประชาชนก็คัดค้าน

ปี ๒๕๔๒ สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ ประกาศเจตนารมณ์ร่วมผลักดันกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน ระดม ๕๐,๐๐๐ รายชื่อ เสนอกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน

ปี ๒๕๔๓

๑ มีนาคม ชาวบ้านเสนอกฎหมายป่าชุมชน ๕๐,๐๐๐ รายชื่อต่อประธานรัฐสภา

๕ กรกฎาคม รัฐบาลรับหลักการร่างพรบ.ป่าชุมชน วาระที่ ๑ พร้อมแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญ พิจารณาร่างพรบ.ป่าชุมชน ไม่มีผู้แทนจากร่างฉบับประชาชน

สิงหาคม-กันยายน ตัวแทนประชาชนผู้เสนอกฎหมาย และตัวแทนองค์กรอนุรักษ์บางกลุ่ม เข้าไปเป็นที่ปรึกษากรรมาธิการ ท่ามกลางบรรยากาศที่สส.ฝ่ายค้านลาออกจากสภาเกือบหมด และสส.ที่เป็นกรรมาธิการขาดข้อมูลประกอบในการพิจารณา

พฤศจิกายน ยุบสภา ร่างพรบ.ป่าชุมชนตกไป

ปี ๒๕๔๔

๖ มกราคม เลือกตั้ง ส.ส. ทั่วประเทศ

๒๖ กุมภาพันธ์ รัฐบาลภายใต้การนำของพรรคไทยรักไทยแถลงนโยบายต่อรัฐสภา

๒๗ มีนาคม คณะรัฐมนตรี ยืนยัน ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่ค้างสภา ให้พิจารณาต่อ

๒๓ พฤษภาคม รัฐสภาเห็นชอบให้มีการพิจารณาร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนต่อ

แต่งตั้งกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน มีผู้แทนจากร่างประชาชน ๑๓ คน จากกรรมาธิการทั้งหมด ๓๕ คน

เวทีรับฟังความคิดเห็นประชาชนต่อร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน ทั้ง ๔ ภาค กรกฎาคม-สิงหาคม

๓๑ ตุลาคม ฟั้่น้องเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศ ประมาณ ๒๐๐ คน เข้าพบวิปรัฐบาล นายอดิสร เพียงเกษ และเข้าร่วมรับฟังการพิจารณา พ.ร.บ.ป่าชุมชนของ ส.ส.ในสภาผู้แทนราษฎร

๗ พฤศจิกายน พ.ร.บ.ป่าชุมชน ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเสียงโหวต ๓๔๑ เสียง ไม่ลงคะแนน ๒ เสียง

๑๓ พฤศจิกายน ตัวแทนพี่น้องเครือข่ายป่าชุมชนเหนือ อีสาน ได้ เข้าพบวิป ส.ว.และยื่นหนังสือเรื่องขอโค้วต้ากรรมาธิการ ส.ว.แก่ประธานวุฒิสภา แต่รองประธานมารับหนังสือแทน

๒๖ พฤศจิกายน ที่ประชุมวุฒิสภาลงมติรับร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน และตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน วุฒิสภา จำนวน ๒๗ คน โดยมีโค้วต้าของผู้เข้าชื่อเสนอกฎหมายทั้งสิ้น ๓ คน คือ อนันต์ ดวงแก้วเรือน/ศยามล ไกรยูรวงศ์/เพ็ญศักดิ์ มกรภิรมย์

ธันวาคม กรรมการวิสามัญ ส.ว.ลงพื้นที่ภาคเหนือ บ้านทุ่งยาว แม่ทา แม่ชะบุ

ปี ๒๕๔๕ มกราคม กรรมการวิสามัญ ส.ว. ลงพื้นที่ดูงานป่าชุมชนภาคอีสาน

๑๕ มีนาคม วุฒิสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชน มีมติคัดหลักการและหัวใจสำคัญของร่างกฎหมายฯ คือ "การมิให้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์สามารถจัดตั้งป่าชุมชนได้"

๑๖ มีนาคม ผู้นำป่าชุมชนเครือข่าย สว. เสียชีวิตเนื่องจากอาการช็อค ๒ ราย

ขั้นตอนการพิจารณากฎหมายป่าชุมชน (ภายหลังการแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดย วุฒิสภา) วุฒิสภา ส่งเรื่อง(มติ) กลับมายังสภาผู้แทนราษฎร ถ้าสภาผู้แทนไม่เห็นด้วย ให้ทั้ง ๒ สภาแต่งตั้งคณะกรรมาธิการร่วม ๒ สภา จำนวนเท่ากัน (ซึ่งเป็นใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็น สส. สว.) แต่ถ้าสภาผู้แทนราษฎรเห็นด้วยก็เป็นอันจบ เมื่อกรรมาธิการร่วมพิจารณาแล้วเสร็จ ส่งกลับไปยังสภาทั้ง ๒ หากสภาใดไม่เห็นชอบให้มีสิทธิยับยั้งได้ การพิจารณาขั้นสุดท้าย สภาผู้แทนราษฎรเป็นกลไกตัดสินใจ ในกรณีที่เป็นการกฎหมายเกี่ยวข้องกับการเงิน ไม่จำเป็นต้องรอเป็นเวลา ๑๘๐ วัน ก็สามารถหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้ ซึ่งกฎหมายป่าชุมชนเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเงิน สามารถนำมาพิจารณาได้เลย ไม่ต้องรอให้พ้น ๑๘๐ วัน

หากสภาผู้แทนราษฎร มีมติเกินครึ่ง ก็เป็นอันว่าการพิจารณากฎหมายเป็นอันสิ้นสุดภายใน ๒๐ วัน นายฯ นำทูลเกล้า

หากพ้น ๙๐ วัน มิได้พระราชทานคืนกลับมา สภาต้องมาทบทวนพิจารณาใหม่ และต้องได้รับการยอมรับด้วยคะแนน ๒ ใน ๓ ของจำนวน ๗๐๐ คน

๒.๓.๒ ความหมายของป่าชุมชน

กรมป่าไม้สำนักส่งเสริมการปลูกป่าได้ให้ความหมาย ไว้ในหนังสือเรื่องป่าชุมชนโดยสรุปได้ว่ามาชุมชนกิจการป่าไม้ที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การปลูกป่าการจัดการป่าตลอดจนการใช้สอยประโยชน์จากป่านั้นๆ^{๓๘}

ป่าชุมชนคือรูปแบบการใช้ที่ดิน ป่า และทรัพยากรต่างๆ ที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบทอยู่ในป่าหรือใกล้กับป่า ได้ใช้ประโยชน์จากป่านั้นเป็นเวลานานมาแล้วโดยมีระบบการจำแนกการใช้ที่ดินป่า และทรัพยากรต่างๆ ในอาณาเขตและกฎเกณฑ์การใช้เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน และชุมชนใกล้เคียง^{๓๙}

ป่าชุมชน คือ พื้นที่ป่าทั้งที่เป็นป่าบก และป่าชายเลน (รวมทั้งผืนดิน ต้นไม้ พืชหญ้า พันธุ์พืช สัตว์ป่า แหล่งน้ำ และสรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติทั้งหมด) รอบชุมชน หรือใกล้เคียงกับชุมชน (อาจจะป็นชุมชนทางการ เช่น หมู่บ้าน , อบต . หรือชุมชนตามประเพณีก็ได้ และก็อาจจะป็นหนึ่งชุมชนหรือหลายชุมชนที่มาจัดการร่วมกันก็ได้) โดยที่ชุมชนใช้อาศัย ทำมาหากิน และเลือกใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการรักษาระบบนิเวศ โดยชุมชนเป็นผู้วางแผน ตัดสินใจว่าต้องการอะไรจากป่า ต้องการเมื่อไร จะดูแลรักษา พื้นฟู และพัฒนาป่าชุมชนอย่างไร มีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชน

^{๓๘} สำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้, ป่าชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้, ๒๕๔๙), หน้า ๙ .

^{๓๙} ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ, ป่าชุมชนในประเทศไทย : ทางออกและการพัฒนา เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๗-๘ .

จะดูแลได้ทั่วถึง โดยทั้งนี้แผนการจัดการป่าของชุมชน อาจจะเป็นลายลักษณ์อักษร หรือเป็นจารีตประเพณี เป็นวิถีชีวิตในการจัดการป่าก็ได้ขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นผู้กำหนด^{๔๐}

ป่าชุมชน คือ รูปแบบการจัดการป่าไม้ ที่นำเอาความต้องการที่พึงพึงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้นและให้ประชาชนผู้ได้รับผลประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการ และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่อง^{๔๑}

เสน่ห์ จามริก และคณะ กล่าวว่า “ป่าชุมชน” เป็นกระบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือระดับเครือข่ายภายในระดับนิเวศน์แห่งหนึ่ง เพื่อการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และเป็นธรรม บนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นหลักการทางศีลธรรม และความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ^{๔๒}

๒.๓.๓ หลักการและสำคัญของป่าชุมชน

หลักการและลักษณะที่สำคัญของป่าชุมชน นั้นประกอบด้วย^{๔๓}

๑) เป็นการจัดการทรัพยากรแบบองค์รวม ที่มองทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันแม้จะให้ความสำคัญกับป่าแต่ไม่แยกส่วนกับการจัดการทรัพยากรทั้งหมด หรือกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการเชิงระบบนิเวศป่าไม้ (Forest Landscape)

๒) ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ใช่ป่าชุมชน เพราะชุมชนได้เลือกที่จะดูแลรักษาป่าแทนการทำลายป่า ดังนั้นชุมชนจึงต้องได้รับประโยชน์จากการรักษาป่าเป็นการทดแทน

๓) ต้องมีขอบเขตที่ชาวบ้านสามารถจำแนกขนาดของพื้นที่ได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นผืนป่าขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ที่มีการจัดการร่วมกันหลายชุมชนก็ได้ ซึ่งการกำหนดขอบเขตอาจจะกระทำร่วมกันระหว่างชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ก็ได้

๔) ชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างอิสระและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจ จุดประสงค์และเป้าหมายของการจัดการป่าชุมชนต้องสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

^{๔๐} หนังสือพิมพ์ประชาไท, ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องป่าชุมชน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://prachatai.com/journal/๒๐๐๕/๑๑/๖๒๖๖>, [๑ เม.ย. ๖๑].

^{๔๑} โกมล แพรกทอง, แนวความคิดของป่าชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

^{๔๒} เสน่ห์ จามริก, ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖).

^{๔๓} สมหญิง สุนทรวงษ์, บทความเรื่อง “ป่าชุมชนกับสังคมไทย”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.recoftc.org/thailand/stories/ป่าชุมชนกับสังคมไทย>, [๑ เม.ย. ๖๑].

๒.๓.๔ ประเภทของป่าชุมชน

ประเภทของป่าชุมชนตามที่สำนักส่งเสริมการปลูกป่ากรมป่าไม้ได้กล่าวถึงประเภทของป่าชุมชนไว้อย่างละเอียดนั้นมีรายละเอียดดังนี้^{๔๔}

ป่าชุมชนซึ่งคนในชุมชนเป็นผู้ดูแลร่วมกันมีอยู่กระจายทั่วทุกภาคของประเทศไทยอีกทั้งยังมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป ตามสภาพของพื้นที่ป่าระบบนิเวศของป่า รวมทั้งแตกต่างทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชน ซึ่งเป็นตัวกำหนดความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเหมือนกัน สิ่งเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายของรัฐบาล ทำให้ป่าชุมชนตอบสนองความต้องการต่อชุมชนแตกต่างกันไปเช่นกัน ดังนั้น สภาพของป่าชุมชนในประเทศไทยจึงแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ป่าชุมชนดั้งเดิม และป่าชุมชนพัฒนา อธิบายได้ดังต่อไปนี้

๑. ป่าชุมชนดั้งเดิมคือป่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีไม้ขนาดใหญ่และพันธุ์พืชค่อนข้างหลากหลายโดยพื้นที่ป่าชุมชนจะถูกกำหนดห้ามไม่ให้มีการบุกรุกเข้ามาตัดไม้มีถือครองสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรมตามความเหมาะสมซึ่งรูปแบบของป่าชุมชนดั้งเดิมสามารถแบ่งเป็นกลุ่มที่สำคัญได้ดังนี้

๑.๑ ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ดินและป่า

๑.๑.๑ ป่าต้นน้ำลำธารหรือชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปลาขุนน้ำ หมายถึง บริเวณป่าที่อยู่ตอนบนของกลุ่มน้ำมักอยู่ในเขตพื้นที่ภูเขาที่มีความลาดชันสูง เช่น ป่าต้นน้ำที่สำคัญพบมากในเขตภาคเหนือ

๑.๑.๒ ป่าน้ำซับ ป่าน้ำจำ ป่าน้ำผุด อธิบายว่า เมื่อฝนตกลงมาบางส่วนหนึ่งก็ถูกเก็บไว้ใต้ดินเป็นน้ำบาดาล หรือแม่น้ำใต้ดินลึกลึก และบางแห่งก็พวยพุ่งออกมาตามผิวดินกลายเป็นน้ำซับ หรือบ่อน้ำขนาดใหญ่ซึ่งพื้นที่ลักษณะนี้จะถูกเรียกต่างๆ กันออกไป เช่น ที่น้ำซับ ที่น้ำผุด และน้ำฮู (น้ำรู) เป็นต้น

๑.๑.๓ ป่าหัวไร่ปลายนาหมายถึงพื้นที่ที่เป็นเชิงเขานั้นชุมชนต้องทำนาแบบขั้นบันไดด้วยข้อจำกัดของลักษณะภูมิศาสตร์จึงมีข้อบังคับในการรักษาป่าที่ติดกับนาเพื่อให้ป่าธรรมชาติป้องกันการพังทลายของดินที่จะไหลมาทับถมที่นาอีกครั้งยังอาศัยไม้จากป่าบริเวณไหมใช้สอยอีกด้วย

๑.๑.๔ ป่าพรุคืออันที่ป่าที่มีน้ำขังตลอดปีคล้ายกับแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีป่าดิบปกคลุมพบในบริเวณภาคใต้มากที่สุดบริเวณป่าพรุเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและอาหารตามธรรมชาติชุมชน

๑.๓ ป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อื่น

๑.๓.๑ ป่าบุงป่าทาม พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักเป็นพื้นที่ที่มีบริเวณกว้างติดกลุ่มน้ำสำคัญ คือกลุ่มแม่น้ำแม่โขง กลุ่มแม่น้ำชี กลุ่มแม่น้ำมูล และกลุ่มแม่น้ำสงคราม เป็นต้น ป่าบุงป่าทามอยู่ในพื้นที่ราบต่ำน้ำท่วมถึงอยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำ เมื่อถึงฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลล้นฝั่งท่วมอยู่บนพื้นที่ลุ่มเป็นเวลาหลายเดือนของปี พื้นที่ที่น้ำท่วมเรียกว่า “ทาม” ภายในบริเวณพื้นที่ทำนนั้นไม่ได้ราบเรียบเป็นพื้นเดียวจะมีลักษณะของเนินขนาดต่างๆ กระจายอยู่ทั่วไปเป็นคลื่นสูงๆ ต่ำๆ ไม่สม่ำเสมอ ส่วนที่เป็นพื้นนุ่มเป็นแอ่งจะมีน้ำขังตลอดที่พื้นที่ส่วนลุ่มต่ำต่อเนื่องกับเนินอื่นๆ เรียกว่า “บุง” มักเป็นแหล่งอาหารแหล่งขยายพันธุ์สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ นก สัตว์น้ำหรือเรียกพื้นที่

^{๔๔} ศูนย์สารสนเทศ สำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้, ป่าชุมชน ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า, (กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑-๕๙ .

นั้นว่าพื้นที่ชุ่มน้ำในภาษาวิชาการนั่นเอง ป่าบุงป่าทามไม่มีประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจมากนักแต่หากไม่มีป่าบุงป่าทามจะส่งผลเสียต่อระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมโดยตรง

๑.๓.๒ ป่าชายเลน พบในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันออกของไทย และบางจังหวัดในภาคกลางที่มีชายฝั่งทะเล และมีพันธุ์ไม้สำคัญ คือ โกงกาง ลำพู ลำแพน แสม เป็นต้น ป่าชายเลนทำหน้าที่คล้ายป่าบุงป่าทาม คือ เป็นไร่นาบลัศจรรย์ตามธรรมชาติมีความสำคัญต่อระบบนิเวศโดยตรงเช่นกัน

๑.๓.๓ ปลาหัวไร่ปลายนา พบในเขตภาคกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือของไทย เป็นพื้นที่ป่าขนาดเล็กที่ชาวบ้านเหลืไว้ให้เป็นเขตป่าเพื่อใช้ป่า เพื่อให้ไม้ทำฟืนหรือเพื่อการก่อสร้าง

๑.๓.๔ ป่ารอบหมู่บ้าน ในพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านนั้นมักมีการเผาป่าหรือเผาชิงช้า และอาจเกิดไฟลุกลามมาถึงหมู่บ้านได้ ชาวบ้านถึงไม่นิยมทำการเกษตรติดหมู่บ้านแต่จะเว้นพื้นที่ที่พาดติดหมู่บ้านโดยรอบไว้จึงจะถึงพื้นที่เกษตรกรรม ป่ารอบๆ หมู่บ้านที่เว้นไว้นั้นจะกลายเป็นแนวกันไฟป่าธรรมชาติ และเป็นแนวกันลม และลดแรงของพายุฝนก่อนจะพัดเข้าถึงหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังช่วยลดหรือชะลอความรุนแรงของการระบาดของแมลงศัตรูพืช เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพรอบๆ นั้นเอง

๒. ป่าชุมชนพัฒนา เป็นพื้นที่ที่ส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่าหรือพื้นที่ป่าถูกทำลายจนเสื่อมโทรมและชุมชนเห็นว่าควรจะฟื้นฟูพื้นที่นั้นๆ ด้วยการปลูกขึ้นใหม่หรือทดแทน และป้องกันดูแลรักษาจนป่าฟื้นคืนพื้นที่ตัวกลายเป็นป่า เพื่อประโยชน์ใช้สอยร่วมกันในชุมชนต่อไป กรมป่าไม้ไม่ได้แบ่งลักษณะของป่าชุมชนพัฒนาไว้ ดังนี้

๒.๑ ป่าชุมชน ซึ่งปลูกบนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม คือ พื้นที่ชุมชนในอดีตเนื่องจากถูกบุกรุกภายหลังชุมชนนอกพื้นที่เสื่อมโทรมเห็นความสำคัญหรือต้องการแก้ปัญหาขาดแคลนไม้ใช้สอยในชุมชนซึ่งร่วมมือกันกับภาครัฐในการริเริ่มปลูกป่าในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนมากมักเป็นพันธุ์ไม้โตเร็ว พันธุ์ไม้ของคนในชุมชนเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นแหล่งอาหารและนันทนาการของหมู่บ้านรอบๆ ป่าด้วย

๒.๒ ป่าชุมชน ซึ่งปลูกในที่สาธารณะของชุมชนคือป่าที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันปลูกขึ้นมาเพื่อสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านโดยการจัดการมักจะถูกดูแลโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

๒.๕ ป่าชุมชนโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นห้องทดลอง และการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ และการพึ่งพาอาศัยของสิ่งมีชีวิต รวมถึงเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของโรงเรียน รวมถึงรายได้ที่มาจากป่าชุมชนก็จะถูกนำมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันของนักเรียนอีกด้วย

๒.๔ ป่าในวัด ปลูกเพื่อความร่มรื่นทำให้บรรยากาศเหมาะกับการปฏิบัติธรรม ส่วนไม้ที่ได้ก็จะนำไปใช้ประโยชน์เกี่ยวกับกิจกรรมภายในวัด มีการตั้งกฎเกณฑ์ไว้ เช่น ห้ามบุกรุก ห้ามตัดไม้ ห้ามฆ่าสัตว์ภายในบริเวณวัดและบางแห่งอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปเก็บอาหารตามธรรมชาติได้ด้วย

๒.๕ ป่าชุมชนบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำลำคลองหรือลำน้ำสาธารณะเกิดจากการพยายามเพิ่มพื้นที่ป่าชุมชนของชุมชนเพื่อการใช้ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดส่วนใหญ่เป็นนกกไม้โตเดียวบริเวณดอกใบผลและยังป้องกันการกัดเซาะพังทลายหน้าดินบริเวณโดยรอบด้วย

๒.๖ ป่าชุมชนสองฝากถนน มีวัตถุประสงค์เพื่อยึดในถนนไม่ให้เกิดการพังทลายของดินในเป็นร่มเงาให้ผู้สัญจรไปมา และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและในอาหารของชุมชน

๒.๗ ป่าอนุสาวรีย์ เป็นรูปแบบการแสดงออกถึงการระลึกถึงคุณความดีของบุคคลที่มีความดีความชอบ เพื่อการปลูกต้นไม้ในบริเวณพื้นที่โดยรอบซึ่งนอกจากชาวบ้านจะใช้สถานที่เพื่อทำพิธีสักการะบูชาแล้ว ก็ยังร่วมกันปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ซึ่งยังสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย

๒.๘ ป่าชุมชนเมืองเป็นพื้นที่ป่าในชุมชนอยู่กระจัดกระจายเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของคนที่จะมีการจัดตกแต่งให้สวยงามเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการออกกำลังกายทั้งนั้น

๒.๙ ป่ามรดก มีอยู่ในภาคใต้ของไทยเกิดจากการสร้างและอนุรักษ์สืบทอดกันมาเป็นเวลานานับร้อยปีผลผลิตให้ลูกหลานแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ โดยไม่ได้ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งป่ามรดกมีลักษณะใกล้เคียงป่าธรรมชาติมาก มีทั้งไม้ป่าและไม้ผล เป็นแหล่งซบหน้าอย่างดีให้กับชุมชน

๒.๑๐ ป่าชุมชนพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลและฝั่งแม่น้ำ เป็นป่าที่ชาวบ้านในบริเวณนั้นพยายามฟื้นฟูเพื่อลดความรุนแรงของพายุที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเรือนพืชผลทางการเกษตรและป้องกันการพังทลายของหน้าดินบริเวณชายฝั่ง เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งผลิตอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด

๒.๓.๕ ทฤษฎีการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

วงจรคุณภาพ (PDCA) การบริหารงานอย่างมีคุณภาพหรือวงจรคุณภาพ (PDCA) จัดเป็นกิจกรรมปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินการตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุง วงจรเดมมิงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในหลักการบริหารที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA)^{๔๕} โดยมีประวัติความเป็นมา ดังนี้ เดมมิง เกิดที่เมืองซิวส์ (Sioux) รัฐไอโอวา เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ เขาจบปริญญาตรีฟิสิกส์ จากมหาวิทยาลัยไวโอมิง ได้ปริญญาเอกฟิสิกส์ คณิตศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเยล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๘๒ เขาทำงานอยู่กระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๘๘ ทำงานอยู่ที่สำนักสำมะโนประชากรอเมริกันและโรงงานอุตสาหกรรมอาวุธของสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๘ จนกระทั่งถึงเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เดมมิงเป็นศาสตราจารย์ทางสถิติอยู่ที่มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก

ช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๓ เดมมิงได้พบกับชีวฮาร์ต (Schewhart) นักสถิติที่ห้องทดลองของบริษัทเบลล์ เทเลโฟน ในนิวยอร์ก ต่อมาได้รับความคิดเรื่องการควบคุมทางสถิติและความแปรปรวนเชิงสุ่มของกระบวนการทำงาน (random variation of a work process) มาจากชีวฮาร์ต ในภายหลังเดมมิงเริ่มตั้งตัวเป็นผู้บรรยายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพในการผลิตเดมมิงออกไปบรรยายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพในโรงงานทั่วสหรัฐอเมริกา แต่ในเวลานั้นผู้บริหารในสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจเดมมิงไม่มาก

เดมมิงไปญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ สืบเนื่องมาจากหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นายพลแม็ก อาร์เธอร์ (Mac Arthur) ผู้บัญชาการกองกำลังทหารสหรัฐอเมริกาที่ยึดครองญี่ปุ่นอยู่ ได้ไล่ผู้บริหารระดับสูงและระดับกลางของบริษัทใหญ่ๆ ของญี่ปุ่นออก โทษฐานที่คนเหล่านั้นเข้าไปพัวพันกับสงคราม เสร็จแล้วก็หนุนคนรุ่นใหม่ขึ้นมาบริหารแทน นายพลแม็ก อาร์เธอร์ ได้ขอความช่วยเหลือทางวิชาการมายังสหรัฐอเมริกา เริ่มจากการขอให้สหรัฐอเมริกาช่วยส่งคนไปทำสำมะโนประชากรที่ญี่ปุ่น

^{๔๕} เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, การจัดการคุณภาพ. จาก TQC ถึง TQM, ISO ๙๐๐๐ และการประเมินคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๘๙-๙๑.

สหรัฐอเมริกาจึงได้ส่งเดมมิ่งไป ตอนนั้นเดมมิ่งเริ่มประสบความสำเร็จมาบ้างแล้วจากการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง (sampling methods) และเทคนิคการควบคุมทางสถิติ เพื่อเพิ่มผลผลิตอุตสาหกรรมในสหรัฐอเมริกา เดมมิ่งจึงนำเทคนิคการควบคุมทางสถิติมาเผยแพร่ที่ญี่ปุ่นด้วย

ในเวลา ๓ ปีต่อมา สหภาพนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรญี่ปุ่น ได้เข้ามาให้ความสนับสนุนเดมมิ่งในการเผยแพร่ความคิดเรื่องคุณภาพ และการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต จนกระทั่งเดมมิ่งสามารถตั้งกลุ่มผู้บริหารหลัก เพื่อกระจายความคิดออกไปสู่ผู้บริหารอื่นๆ ใน พ.ศ. ๒๔๙๓ มีผู้บริหารมาเข้าร่วมถึง ๔๐๐ กว่าคน ผู้บริหารที่อยู่ในกลุ่มนี้ล้วนแต่เป็นผู้นำในบริษัทสำคัญๆ เช่น โชนิ นิสสัน มิตซูบิชิ และโตโยต้า สาเหตุที่ทำให้เดมมิ่งประสบความสำเร็จ ก็เนื่องมาจากคนญี่ปุ่นได้สนใจการควบคุมคุณภาพด้วยวิธีการทางสถิติมาก่อน แต่ยังขาดทฤษฎี ทฤษฎีการควบคุมทางสถิติของเดมมิ่ง ทำให้คนญี่ปุ่นเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานได้ คนญี่ปุ่นจึงยอมรับแนวทางของเดมมิ่ง นับว่าเดมมิ่งได้มีส่วนช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมญี่ปุ่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่อมาในภายหลังญี่ปุ่นจึงตั้งรางวัลเดมมิ่ง (Deming Prize or Deming Award) ให้กับบริษัทที่มีผลงานดีเด่นในด้านคุณภาพ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๓ โทรทัศน์เอ็นบีซี จึงนำเอาผลงานของเดมมิ่งกลับไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ยกย่องให้เดมมิ่งเป็น “บิดาแห่งคลื่นลูกที่สามของการปฏิวัติอุตสาหกรรม (father of the third wave of the industrial revolution)” ชื่อเสียงของเดมมิ่งจึงเป็นที่รู้จักกันทั่วสหรัฐอเมริกาและทั่วโลก ในสหรัฐอเมริกามีการตั้งกลุ่มศึกษาและดำเนินการตามทฤษฎีของเดมมิ่งเป็นจำนวนมาก นอกเหนือจากนั้น ยังมีกลุ่มทำนองเดียวกันในอังกฤษ เนเธอร์แลนด์ และนิวซีแลนด์ หลังเดมมิ่งเกษียณอายุ ก็ได้ไปบรรยายในระดับปริญญาโทและเอก ที่มหาวิทยาลัยหลายแห่งและได้รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณของมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เดมมิ่งได้เขียนหนังสือ บทความ และจัดสัมมนาเรื่องคุณภาพเอาไว้เป็นจำนวนมาก

หลักการของวงจรคุณภาพ (PDCA)

การบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDAC) ตามแนวคิดของเดมมิ่ง ปัจจุบันจัดเป็นกระบวนการสากลที่ทุกคนทราบกันดี และถือเป็นเครื่องมือการจัดการที่จัดเป็นแกนร่วมของการบริหารที่หลากหลายบนพื้นฐานเดียวกัน วงจรแห่งความสำเร็จของการจัดการ ที่เรียกว่า “วงจรเดมมิ่ง” อันประกอบด้วย P-D-C-A ของ W. Edwards, Deming ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการสิ่งแวดลอมชุมชนอย่างยั่งยืนให้มีคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐานที่จะส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเพิ่มขึ้น^{๔๖} ดังที่ วรภัทร์ ภูเจริญ^{๔๗} กล่าวว่า การทำงานตามวงจร PDCA เป็นกิจกรรมพื้นฐานเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ๔ ขั้นตอน คือ วางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) ปรับปรุง (Act) การดำเนินกิจกรรม PDCA อย่างเป็นระบบครบวงจรอย่างต่อเนื่องหมุนเวียนไปเรื่อยๆ ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเพิ่มขึ้น คำว่า หมุนเวียนไปเรื่อยๆ คือ หมุนให้เร็ว หมุนให้

^{๔๖}W. Edwards, Deming, ดูเพิ่มเติมใน ขวัญใจ เชื้อนครา, วงจรของการวางแผน P-D-C-A, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://landinfo.mnre.go.th/landinfo/Knowledge/knowledge_data/PDCA, [๑๕ ธ.ค. ๖๐].

^{๔๗}วรภัทร์ ภูเจริญ, แนวทางการประเมินคุณภาพภายในสถานอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖-๔๕.

ถูกต้อง ที่อยู่ทางด้านขวาของวงจรการจัดการนั้น คือ การหมุนวงจรอย่างถูกต้องตามขั้นตอน ๑ รอบ จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาได้ ๑ ระดับ การหมุนให้เร็วจะทำให้เกิดการปรับปรุงอย่างรวดเร็ว ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของเดมมิง ที่ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ดังนี้

๑. การวางแผน (Planing) ในบรรดาส่วนประกอบทั้ง ๔ ส่วนของวงจรคุณภาพนั้น ควรพิจารณาการวางแผนเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ส่วนอื่นไม่มีความสำคัญ เพียงแต่ว่าส่วนการวางแผนจะเป็นส่วนที่ทำให้ส่วนอื่นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าแผนการไม่เหมาะสมจะมีผลทำให้ส่วนอื่นได้รับประสิทธิผลตามไปด้วย แต่ถ้ามีการเริ่มต้นวางแผนที่ดี จะทำให้มีการแก้ไขน้อยและกิจกรรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผน ในการปรับปรุงเป็นการลดช่องว่างระหว่างสิ่งที่ต้องการให้เป็นกับสิ่งที่เป็นอย่างจริง และกิจกรรมการปรับปรุงที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีมุมมองที่แม่นยำในทั้งสองสิ่ง เปรียบเสมือนการสร้างบ้านบนพื้นทราย ไม่ว่าจะออกความพยายามเพียงใดก็ตาม ถ้าภาพในมุมมองของสถานการณ์ที่ต้องการและสถานการณ์จริงไม่ชัดแล้ว ก็จะได้ผลลัพธ์กลับมา ดังนั้น จึงควรที่จะสร้างวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์และการจำแนกปัญหา การตั้งเป้าหมาย เข้าใจถึงข้อจำกัดและขอบเขต รวมถึงการนำมาพิจารณา มองถึงวิธีการปรับปรุงที่เป็นไปได้ ตัดสินใจถึงแผนปฏิบัติการ กำหนดวิธีสำหรับตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ที่ได้

การพัฒนาแผน โดยปกติปัญหาที่ถูกนำมาแก้ไขเพื่อปรับปรุงนั้น จะประกอบด้วยสาเหตุหลายประการ ในการแก้ปัญหานี้อย่างเป็นระบบ ผู้นำขององค์กรต้องทำการจัดทำและพัฒนาแผนการปรับปรุง และการพัฒนาแผนประกอบด้วย การกำหนดกิจกรรมพื้นฐานที่ต้องการปรับปรุงอย่างชัดเจน แยกกิจกรรมออกตามโครงสร้างองค์กร กระจายส่วนย่อยของกิจกรรมพื้นฐานไปตามฝ่าย ต่างๆ ในองค์กร กำหนดวิธีการประเมินความสำเร็จ ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน บุคคลที่มีตำแหน่งสูงสุดในองค์กร ควรเป็นผู้ตัดสินใจในการมอบหมายงานและวิธีการประเมินผลโดยผ่านการพบปะสนทนากับแต่ละฝ่ายในองค์กร

ในการทำงานกัน หัวหน้าฝ่ายงานแต่ละฝ่ายต้องออกแบบและพัฒนาแผน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย โดยแผนการจะได้รับการกระจายออกเป็นลำดับลงมาทั่วทั้งองค์กรด้วยวิธีนี้ และจะถูกพัฒนาอย่างเหมาะสมในแต่ละระดับในโครงสร้างองค์กร จนกระทั่งถึงระดับที่ไม่จำเป็นต้องกระจายลงอีกต่อไป ขั้นตอนสุดท้ายคือ การตัดสินใจของบุคลากรที่ต้องทำงาน ทรัพยากรที่ต้องการ และตารางเวลาที่ต้องปฏิบัติตาม และทำแผนการพัฒนาให้อยู่ในรูปของเอกสารทั้งหมดอย่างละเอียด ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าจะมีการสื่อสารแผนการได้อย่างแม่นยำที่สุด

ขณะที่สร้างแผนการควรมีความระมัดระวัง ในแนวทางที่มีส่วนช่วยในการสร้างแผนการอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ขณะที่สร้างแผนการจะต้องมีการชี้แจงให้ชัดเจน ถึงข้อจำกัด ด้านทรัพยากรและเวลาที่มี รวมทั้งต้องหาวิธีการทั้งหมดที่เป็นไปได้ภายใต้ข้อจำกัดเหล่านี้ อาจมีการผ่อนปรนข้อจำกัดเหล่านี้บ้าง หลังจากมีการพิจารณาข้อเสนอแนะทั้งหมดแล้ว ต้องทำการเลือกวิธีการที่ดีที่สุดเป็นแผนการปฏิบัติ ต้องมีการพัฒนาระเบียบวิธีการในการตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ เพื่อดูว่าแผนการมีประสิทธิภาพ และมีการกระทำตามแผน และประสานกันกับแผนการเริ่มแรกหรือไม่ ต้องมีการรวบรวมสารสนเทศอย่างสม่ำเสมอ และจัดอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีการนำมาใช้งานอย่างเต็มที่ ในการวางแผนงาน ต้องมีการพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องกระทำกับสิ่งที่น่ากระทำ ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด

และเป็นไปไม่ได้ที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างในเวลาเดียวกัน ต้องพ่วงความสมดุลระหว่างเป้าหมายกับทรัพยากร การตั้งเป้าหมายที่สูงเกินไปเป็นการสวนทางกับการเพิ่มผลผลิต จะต้องมีการสร้างระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสื่อสารเป้าหมายของแผนการไปสู่ทุกส่วนขององค์กร ทรัพยากรทางด้านวัสดุ อาจมีจำกัดแต่ความสามารถของมนุษย์มีไม่จำกัด ดังนั้น จึงมีทางเป็นไปได้เสมอในการปรับปรุง ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาความสามารถของมนุษย์อย่างสม่ำเสมอ การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน วิธีการ และขั้นตอนที่จำเป็น เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยจะต้องทำความเข้าใจกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เป้าหมายที่กำหนดต้องเป็นตามนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจขององค์กร เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั่วทั้งองค์กร การวางแผนในบางครั้ง อาจมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรฐานของวิธีการทำงาน หรือเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ไปพร้อมกัน ด้วยข้อกำหนดที่เป็นมาตรฐานนี้จะช่วยให้การวางแผนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบได้ว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่ได้รับไว้ในแผนหรือไม่ จึงกล่าวได้ว่า การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นการกำหนดวิธีการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นรวมทั้งวัตถุประสงค์ เป้าหมายและแนวทางการแก้ไขกับปัญหาที่จะเกิดในอนาคต ดังนั้น ผู้เข้าร่วมในการกำหนดแผนจะต้องรับรู้ข้อมูลทุกด้าน พร้อมทั้งมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้างานหรือองค์กร

๒. การดำเนินการหรือการปฏิบัติตามแผน (Doing) การนำแผนการมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง จำเป็นต้องมีขั้นตอนในการสร้างความมั่นใจว่า ฝ่ายที่รับผิดชอบในการนำแผนการไปปฏิบัติ ได้รับทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนการนั้นๆ การสร้างความมั่นใจว่ามีการติดต่อสื่อสารไปยังฝ่ายที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การจัดให้มีการศึกษาและการอบรมที่ต้องการ เพื่อการนำแผนการนั้นๆ มาปฏิบัติและการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในเวลาที่เหมาะสม การปฏิบัติตามแผนหมายถึง การปฏิบัติให้ดำเนินไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งก่อนที่จะปฏิบัติงานใดๆ จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลและเงื่อนไขต่างๆ ของสภาพงานที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ในกรณีที่เป็นงานประจำที่เคยปฏิบัติ หรือเป็นงานเล็กอาจใช้วิธีการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ถ้าเป็นงานใหม่หรืองานใหญ่ที่ต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก อาจต้องจัดให้มีการฝึกอบรมก่อนที่จะปฏิบัติจริง การปฏิบัติจะต้องดำเนินการไปตามแผน วิธีการ และขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ และจะต้องเก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้ด้วย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป ด้านผู้บริหารสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กล่าวว่า การดำเนินงานอาจมีปัญหาค้นต้นจากความไม่ชัดเจนของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น แม้ว่าตอนวางแผนจะมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ หากไม่ได้ระบุไว้ว่าใครเป็นเจ้าของหลัก จะทำให้ทีมงานเกี่ยงงานกันได้ ยิ่งหากมีความขัดแย้งกันมาก่อน จะทำให้การดำเนินงานไม่สามารถดำเนินการไปได้ หรือในขั้นตอนวางแผนจะระบุถึงงบประมาณไว้ชัดเจน แต่ขั้นปฏิบัติงานงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินการ ดังนั้น การแก้ปัญหาเหล่านี้ สิ่งที่ต้องทำในฐานะหัวหน้าทีมงานก็คือ การระมัดระวังในการนำทีม (Directing) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเรื่อง วิธีการสื่อสาร (Communication) การจูงใจให้ทีมงานอยากทำงาน (Motivation) และหัวหน้าทีมยังต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา (Consulting) ให้กับทีมงานด้วย รวมถึงต้องมีการจัดกำลังคน และจัดเตรียมทรัพยากร

ให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน (Organizing) ให้ดี ก่อนที่จะดำเนินการลงมือทำ (Do)^{๔๘} จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินงานเป็นการป้องกันองค์กรหรือบุคคลผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานนั้นๆ ว่ามีหน้าที่อะไร การกำหนดกฎเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้และตามขั้นตอนและวิธีการที่ระบุไว้ในแผน

๓. การตรวจสอบหรือการประเมินผล (Checking) การตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามแผน ต้องมีการประเมินการปฏิบัติตามแผน หรือตัวแผนการเองมีความเหมาะสมหรือไม่ การที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้เป็นเพราะไม่ปฏิบัติตามแผนการ ความไม่เหมาะสมของแผนการ หรือจากทั้งสองประการรวมกัน เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องหาว่า สาเหตุมาจากประการไหน เนื่องจากการปฏิบัติการแก้ไขจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ถ้าความล้มเหลวมาจากแผนการไม่เหมาะสม อาจเป็นผลมาจากสาเหตุความผิดพลาด ในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ การเลือกเทคนิคที่ใช้ผิด เนื่องจากมีข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอ และมีความรู้ในขั้นตอนการวางแผนไม่เพียงพอ การประเมินผลกระทบจากการปฏิบัติตามแผนผิดพลาด หรือประเมินความสามารถของบุคลากรที่ต้องนำแผนมาใช้ผิดพลาด ถ้าความล้มเหลวมาจากการไม่ปฏิบัติตามแผน อาจเป็นผลมาจากสาเหตุขาดความตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุง การติดต่อสื่อสารที่ไม่เหมาะสม และมีความเข้าใจในแผนไม่เพียงพอ การให้การศึกษาและการฝึกอบรมไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้นำและการประสานงานระหว่างการปฏิบัติ หรือการประเมินทรัพยากรที่ต้องใช้น้อยเกินไป

ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)^{๔๙} มีว่า การตรวจสอบและประเมินผลมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการบูรณาการ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของการกำกับดูแลและควบคุมตนเองที่ดี อันจะนำไปสู่การบรรลุผลตามเจตนารมณ์ รวมทั้งเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจแก่สาธารณชนต่อการดำเนินการตามนโยบาย ยุทธศาสตร์ต่างๆ ว่าได้มีการตรวจสอบและกำกับดูแลอย่างรอบคอบถึงประสิทธิผล ความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ คุณภาพของการบริหารงาน ตลอดจนการยกระดับสมรรถนะ การเรียนรู้ และศักยภาพของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ นกตล ร่มโพธิ์^{๕๐} กล่าวว่า ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานองค์กร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับธุรกิจในปัจจุบัน ไม่ใช่เฉพาะในส่วนของการแสดงผลของการดำเนินงานเท่านั้น การประเมินผลการปฏิบัติงานองค์กร ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลยุทธ์ที่ได้นำไปใช้ ซึ่งหลายครั้งนำมาสู่การปรับกลยุทธ์ให้เข้ากันกับสถานการณ์ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า การตรวจสอบหรือการประเมินผล (Check) เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ประเด็นใดบ้างที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ หรือไม่สำเร็จอยู่ในระดับใด และประเด็นใดบ้างที่ประสบผลสำเร็จและสำเร็จอยู่ในระดับใด ให้ได้ข้อมูลการปฏิบัติงานมาทั้งหมด และสรุปเป็นรายงานการดำเนินการเพื่อส่งไปยังการทบทวน การปรับปรุงพัฒนาเป็นลำดับต่อไป

^{๔๘} สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, การนำ PDCA มาใช้ในกระบวนการปฏิบัติงาน, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.nano.kmitl.ac.th/index.php/assurance/๔๗๘-pdca.html>, [๒ ม.ค. ๖๑].

^{๔๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), แนวทางการตรวจสอบและประเมินผลภาครัฐราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการตรวจสอบและประเมินผลภาครัฐราชการ, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

^{๕๐} นกตล ร่มโพธิ์, “การประเมินความสำเร็จของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานองค์กร”, วารสารบัณฑิตธุรกิจ ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑๒๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๒, หน้า ๔.

๔. การทบทวน การปรับปรุงหรือการพัฒนา (Acting) ถ้าหากความล้มเหลวมาจากการวางแผนที่ไม่เหมาะสม การทบทวนแผนการเท่านั้นไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการวางแผน โดยการหาปัจจัยที่ไม่เหมาะสม สาเหตุของการวางแผน และทำการปฏิบัติการแก้ไข ความก้าวหน้าของการปรับปรุงจะเกิดขึ้นได้โดยการกำจัดสาเหตุมิใช่กำจัดอาการ และเมื่อไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ควรมีการวิเคราะห์หาเหตุและมีการทบทวนแผนการ ดังนั้น เพื่อทำการปรับปรุง ต้องมีการบ่งชี้สาเหตุแห่งความล้มเหลวอย่างถูกต้อง และมีการเปลี่ยนแปลงแผน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ควรมีการวางแผนการปรับปรุงคุณภาพเป็นรายปี และมีการทบทวนทุกปี เพื่อให้มั่นใจว่าแผนการดังกล่าวมีความไว้วางใจและเหมาะสม

การปรับปรุงแก้ไขการทำงาน เป็นกิจกรรมที่มีขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากได้ทำการตรวจสอบแล้ว การปรับปรุงอาจเป็นการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเฉพาะหน้า หรือการค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำรอยเดิม การปรับปรุงอาจนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานของวิธีการทำงานที่ต่างจากเดิม เมื่อมีการดำเนินงานตามวงจร PDCA ในรอบใหม่ ข้อมูลที่ได้จากการปรับปรุง จะช่วยให้การวางแผนมีความสมบูรณ์และมีคุณภาพเพิ่มขึ้นได้ด้วย ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม จะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ ๒ กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มานำวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควรดำเนินการอย่างไรต่อไปจึงกล่าวได้ว่า การทบทวน การปรับปรุงพัฒนา เป็นทั้งจุดเริ่มต้นและเป็นจุดสุดท้ายของการปฏิบัติงาน เพราะเมื่อผลการติดตามตรวจสอบและประเมินผลออกมาอย่างไร จะเป็นสิ่งที่ชี้ว่าจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือจะต้องพัฒนาอะไรต่อไปอีกหรือไม่ ซึ่งหลักการง่ายๆ ก็คือ หากการประเมินผลออกมาในลักษณะที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ก็แปลว่า ประเด็นนั้นจะต้องถูกวางแผนเพื่อปรับปรุงพัฒนาในรอบปีต่อไป หรือมีกิจกรรมเพิ่มเพื่อให้ได้มาตรฐานการปฏิบัติที่สูงขึ้นกว่าเดิม^{๕๑}

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้แนวคิดป่าชุมชน

๒.๓.๖.๑ เครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ^{๕๒}ได้มีการนำแนวคิดไปใช้ ดังนี้

๑) การจัดการทรัพยากรป่าไม้

ชุมชนมีการจัดทำข้อตกลง กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของผลผลิตจากป่า ตัวอย่างการเก็บเห็ดโคน จะเก็บโดยไม่ทำลายรังปลวกที่ทำให้เกิดเห็ดโคน ไม่ขุดจนถึงรังปลวก หลังจากขุดหรือเก็บเห็ดแล้วจะปรับพื้นที่ไม่ให้มีหลุมมีบ่อเพื่อน้ำจะได้ไม่ขัง และซึมลงไปในรังปลวกไม่

^{๕๑}พัชรีย์ อินทร์อานวย, วงจร PDCA คืออะไร, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://eduserv.ku.ac.th/km/index.php?option=com_content&task=view&id=137&Itemid=68, [๒ ม.ค.๖๑].

^{๕๒} เครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง, กิจกรรมเครือข่าย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.khaorao.org/activit.html>, [๕ ก.พ. ๖๑].

ทำให้รังปลวกเน่าและให้ผลผลิตเห็ดในปีต่อไป หรือการเก็บหน่อไม้และไม้ไผ่ มีการกำหนดเวลาห้ามเก็บหน่อไม้ช่วงปลายฤดูฝนประมาณเดือนกันยายน

- ทำแนวกันไฟ เพื่อเป็นแนวควบคุมและป้องกันไฟเชิงรุก
- ดูแลพื้นฟู และปลูกซ่อม ในป่าที่ปลูกใหม่ และเดิมได้รับการดูแลรักษาให้รอดตาย
- เพาะกล้าไม้ท้องถิ่น กล้าไม้ที่มีในท้องถิ่น สร้างรายได้แก่ชุมชนที่ยากจน และเพื่อนำไปปลูกเสริมในป่า และพื้นที่เกษตร
- ฝายต้นน้ำขนาดเล็ก เพื่อกักเก็บน้ำ ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้ป่าฟื้นตัวเร็วขึ้น เป็นแหล่งหากินของคน และสัตว์

๒) สืบค้น พัฒนา และถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนรอบๆ เครือข่าย เมื่อนำมาต่อเชื่อมแต่ละชุมชน พัฒนาถ่ายทอด ผ่านเวทีต่างๆ หรือการนำไปใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งในบางเรื่ององค์ความรู้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคภายนอก เช่น งานด้านช่าง หรือการแปรรูปอาหาร การส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์

- การสืบค้นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างฐานข้อมูลความรู้ท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่นการจัดการป่า สมุนไพร การกินอยู่ ตลอดจนการแลกเปลี่ยน และถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างชุมชน โรงเรียน วัด และประยุกต์ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการเรียนการสอนในโรงเรียน

- อบรมการพัฒนาแผนการจัดการป่าชุมชนและทรัพยากร
- อบรมการแปรรูปอาหาร วัตถุดิบจากป่า อาชีพที่น่าสนใจ

๓) พัฒนาทางเลือก เพื่อการพึ่งตนเอง

นอกเหนือจากการดูแลทรัพยากรป่าไม้แล้ว เครือข่ายยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางเลือก เพื่อการพึ่งตนเองของสมาชิกเครือข่าย เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร แต่พบว่ายังพึ่งตนเองได้แค่ระดับหนึ่ง จำเป็นต้องหาทางเลือก หรือส่วนช่วยเหลือหนุนให้สมาชิกมีโอกาสพึ่งตนเองมากยิ่งขึ้น โดยเน้นสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นหลักมาพัฒนา ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

- กลุ่มออมทรัพย์เครือข่าย
- นางเก็บข้าว
- เครื่องอัดหญ้า
- เครื่องจักตอก
- เครื่องอิฐบล็อกประสาน
- เครื่องสีข้าวมือ

๔) ขยายการมีส่วนร่วมเครือข่าย

เครือข่ายมีการพัฒนาบุคลากรและความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา เพื่อวางแผนติดตามประเมินผลการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาชุมชน ตลอดจนไปศึกษาดูงาน สัมมนา วิชาการ โรงเรียน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อขยายแนวคิดการทำงานเครือข่ายให้กว้างมากยิ่งขึ้น ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลอนุรักษ์ธรรมชาติ

- เว็บไซต์จรเขือข่ายตำบล เว็บไซต์แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างชุมชนโรงเรียน วัด และประยุกต์ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น
- เว็บไซต์คิดได้ผู้ใหญ่คิดดี เว็บไซต์แลกเปลี่ยนแนวคิด มุมมอง ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ร่วมกันจะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก
- ประชุมคณะกรรมการเครือข่าย
- เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และแผ่นป้ายสื่อความหมายตามจุดเรียนรู้ สำหรับการเรียนรู้ธรรมชาติ

๒.๓.๖.๒ สมาคมบ้านหลวงหวงป่า จังหวัดน่าน

สมาคมบ้านหลวงหวงป่านั้น มีวิวัฒนาการที่ยาวนานด้วยเหตุว่า ต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยบุคคลที่มีคุณประโยชน์และถือว่าเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดคือ นายปั่น อินทลี ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดน่าน สาขารักษาป่าชุมชน ซึ่งชีวิตประวัติโดยย่อมีดังนี้^{๕๓}

ประวัติส่วนตัว

นายปั่น อินทลี เกิดวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๘๐ สถานที่เกิด ต.สวด อ.ปง (ปัจจุบัน คือ อ.บ้านหลวง) ศาสนาพุทธ

การศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านหลวง (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนชุมชนบ้านหลวง) อาชีพ เกษตรกร

สถานภาพ สมรส กับนางอวน มงคล เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๐๐ มีบุตรด้วยกันจำนวน ๔ คน เป็นหญิง ๑ ชาย ๓ คน

ภูมิลำเนาเดิม บ้านเลขที่ ๖๖ บ้านป่าเป๋ย ม.๔ ต.สวด อ.บ้านหลวง จ.น่าน ๕๕๑๙๐ ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ บ้านป่าเป๋ย ม.๔ ต.สวด อ.บ้านหลวง จ.น่าน ๕๕๑๙๐

แนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้

ชีวิตของพ่อปั่น อินทลี ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้โดยศักยภาพของผู้นำตามธรรมชาติ เนื่องจากการดำรงชีวิตในอดีตที่เป็นชาวไร่ ชาวนา กล่าวคือ พ่อปั่น อินทลี และชาวบ้านสวด ได้มีพื้นที่ทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อยู่บริเวณหุบเขาได้ห้วยสี่พัน ซึ่งเป็นลำห้วยที่มีต้นน้ำอยู่บริเวณเขตรอยต่อพื้นที่ระหว่างอำเภอบ้านหลวง กับตำบลถ้ำทอง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่นาที่ทำนาทุกปีจะใช้น้ำจากห้วยนี้ทำนา การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอน่าน กับตำบลสวด (อำเภอเมืองน่าน) สมัย ๒๐ ปีก่อน (ตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ ย้อนหลัง) ในปัจจุบันเป็นถนนทางคนเดิน การไปมาหาสู่ต้องเดินด้วยเท้า ระหว่างทางเดิน ๒ ข้างทางเป็นป่าไม้ดงดิบ ประกอบด้วยป่าไม้ นานาชนิด และสัตว์ป่ารวมทั้งพืชสมุนไพรมากมายเหลือคณานับ

จุดที่เกี่ยวข้องเริ่มขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ มีนายทุนพ่อค้าไม้จากจังหวัดน่านได้จ้างคนงานไปตัดไม้ บริเวณสองข้างทาง รอยต่อดังกล่าว โดยเฉพาะเขตที่ใกล้กับต้นน้ำห้วยสี่พัน ซึ่งที่ตัดไม้ใกล้กับเขตตำบลสวด ประมาณ ๙ กิโลเมตร

^{๕๓} ปั่น อินทลี, ชีวิตประวัติและผลงาน ของคนรักษาป่าไม้ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน, (อัตสำเนา)

กติกาสังคมเกี่ยวกับการดูแลต้นน้ำห้วยสีพัน เมื่อ ๑๐๐-๒๐๐ ปีก่อน ได้กำหนดไว้ว่าห้ามชาวบ้านหรือบุคคลใดเข้าไปตัดไม้หรือทำอะไรเลือนลอยในบริเวณต้นน้ำแห่งนี้ ใครฝ่าฝืนจะได้รับการประณาม จากสังคมคนเมืองสวด โดยเหตุที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติในอดีตของพ่อปิ่น อินหลี ได้เป็นผู้แสวงหาความรู้ และนำไปพูดให้ชาวไร่ชาวนาฟัง ในสิ่งที่อ่านและแสวงหาพบ เพื่อพัฒนากลุ่มคนใกล้เคียงให้มีความคิด ในช่วง ๒๕๑๖ ราคาหนังสือพิมพ์ประมาณ ๑ บาท พ่อปิ่นได้อ่านข้อความว่าภาคอีสาน ได้ปล่อยให้มีการตัดไม้ทำลายป่าทำอะไรเลือนลอย บางจังหวัดแทบจะไม่มีป่าไม้ ทำให้ฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล บ้านเมืองแห้งแล้ง ประชาชนเดือดร้อน อดอยาก ไม่มีน้ำทำนา ต้องออกเดินทางไปทำงานหาเงินที่ต่างจังหวัด และจะตัดเอาข้อความในหนังสือพิมพ์นี้ไปเผยแพร่ให้ชาวบ้านฟัง และนำเสนอในที่ประชุมของหมู่บ้าน ทุกครั้งทุกเดือน ที่มีโอกาสเข้าร่วมประชุมโดยให้ชาวบ้านได้บอกต่อกันไป เริ่มเป็นการปลุกจิตสำนึกให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่ามาตั้งแต่อดีต

เริ่มมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านครั้งแรกโดยการนำของพ่อปิ่น อินหลี, พ่อแก้ว อายุยี่สิบ, พ่อศรี ขานเพราะ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๘ ได้นัดประชุมชาวบ้านที่บ้านผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าคา หมู่ที่ ๑ ตำบลสวด นายแก้ว โปหาวิ เป็นผู้ใหญ่บ้านขณะนั้น เป็นกลุ่มชาวบ้านที่มีการใช้น้ำ จากลำห้วยสีพันประมาณ ๓๐ คน โดยนำเรื่องที่มีนายทุนมาตัดไม้ที่บริเวณต้นน้ำห้วยสีพันมาพิจารณา และได้มีมติของกลุ่มส่งเรื่องไปยังจังหวัดน่านเพื่อให้จังหวัดน่านยับยั้งการตัดไม้บริเวณดังกล่าว ทางเจ้าหน้าที่จังหวัดได้เรียกตัวผู้นำการต่อต้านการตัดไม้ คณะของพ่อปิ่น อินหลี ได้ไปเจรจากับทางจังหวัดซึ่งทางจังหวัดบอกว่า ผู้ที่ตัดไม้อยู่ขณะนั้น ได้ดำเนินการขออนุญาต ตามกฎหมายแล้ว แต่ทางคณะของพ่อปิ่น อินหลีไม่ยอม ขอให้เลิกตัดไม้บริเวณต้นน้ำห้วยสีพันให้ได้ เรื่องการเจรจาขณะนั้นหาข้อยุติไม่ได้ คณะของพ่อปิ่น อินหลี จึงเดินทางกลับกิ่งอำเภอบ้านหลวง และได้้นำเรื่องดังกล่าว ไปขอความช่วยเหลือจากหัวหน้าหน่วยปฏิบัติการพิเศษสถานีตำรวจภูธร ตำบลสวดขณะนั้น ร.ต.ท. ศักดิ์ระพี ไพพร เมือง และชาวบ้านได้พาตำรวจไปที่จุดตัดไม้ นำเอาผู้ที่ตัดไม้มาดำเนินคดี (ปรับ) จำนวน ๖ คน หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจนายดังกล่าว ได้ย้ายออกไปจากกิ่งอำเภอบ้านหลวง นายทุนก็กลับมาตัดไม้จุดเดิมอีกครั้ง

พ่อปิ่น อินหลี ได้ประสานกับผู้นำหมู่บ้าน, ผู้นำชุมชนขณะนั้น คือ พ่อปิ่น อินหลี, พ่อแก้ว อายุยี่สิบ, พ่อศรี ขานเพราะ, พ่อทอง อายุยี่สิบ ได้นำชาวบ้านไปร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้ง เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๘ แต่ก็ได้รับการชี้แจงว่า ผู้ตัดไม้ได้ขออนุญาต อย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว คณะของพ่อปิ่น อินหลี ก็ถูกข่มขู่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและนายทุนอย่างต่อเนื่อง ตลอดมา คณะดังกล่าวจึงเดินทางกลับเมื่อหาที่พึ่งไม่ได้จึงรวมตัวกันที่กิ่งอำเภอบ้านหลวง และรวบรวมชาวบ้านนำกำลังเผชิญหน้ากับกลุ่มนายทุนเกือบจะมีการทำร้ายกันด้วยอาวุธหลายครั้ง

เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน คณะของพ่อปิ่น อินหลีนำกลุ่มชาวบ้านเข้าร้องเรียนต่อจังหวัดอีกครั้งโดยไปยื่นเรื่องที่ ที่ว่าการอำเภอน่าน และได้มีกลุ่มนายทุนได้เสนอให้คณะของพ่อปิ่นได้ยุติการต่อต้านและจะให้เงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) และรถปิคอัพอีก ๑ คัน แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากกลุ่มยี่สิบ. พ่อแก้ว อายุยี่สิบ, พ่อศรี ขานเพราะ, นายสี คนสูง, นายอินแปง มงคล, นายต้น อายุยี่สิบ, นายถา, นายถึง เชื้อหมอ, นายแปลง สมศักดิ์,นายถาวร สมใจ พร้อมคณะชาวบ้านประมาณ ๒๐๐ คน ได้ไปขอความช่วยเหลือจากสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งขณะนั้น นายจาตุรนต์ ฉายแสงเป็นประธานได้ให้ความช่วยเหลือ จะนำนักศึกษามาเคลื่อนไหวกว่ร่วมกับชาวบ้าน

พร้อมกับทางกลุ่มได้แจ้งเรื่องไปยังหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และทางหนังสือพิมพ์ได้ลงข่าว การเคลื่อนไหว วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๘ ทางกลุ่มได้นำคณะนักศึกษาออกไปดูการตัดไม้ในบริเวณดังกล่าว และได้ยึดไม้ไว้ให้ผุพังอยู่ในป่านั้นจนถึงปัจจุบัน และกลุ่มนายทุนก็เปลี่ยนพื้นที่ขออนุญาตไปอยู่ในพื้นที่อื่น ตั้งแต่บัดนั้น

วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๙ มีการประชุมและบันทึกชาวบ้าน ๒ ตำบล คือ ตำบลสวดและตำบล ป่าคาหลวง โดยมีระเบียบมติที่ประชุมได้แต่งตั้ง ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการรักษาป่า คือ

๑. นายปิ่น	อินหลี่	ประธานกรรมการ
๒. นายแก้ว	โปทาวี	รองประธาน
๓. นายก้วน	อายุยีน	รองประธาน
๔. นายศรี	ชานเพราะ	กรรมการ
๕. นายก่อ	อายุยีน	กรรมการ
๖. นายตัน	อายุยีน	เลขานุการ
๗. นายอินแปลง	มงคล	ผู้ช่วยเลขานุการ

และระเบียบกฎระเบียบการใช้ไม้ไว้ดังนี้

๑) ผู้ใดประสงค์จะใช้ไม้เพื่อสร้างหรือซ่อมแซมบ้านจะต้องขออนุญาตต่อที่ประชุม ประจำเดือนของหมู่บ้านต่อผู้นำชาวบ้าน เมื่อเห็นสมควรจึงผ่านสภาตำบลไปตามลำดับ เมื่อได้รับ อนุญาตแล้วจึงจะไปตัดไม้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

๒) ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ช่วยกันดูแลรักษาป่า ถ้าเห็นผู้กระทำความผิดหรือบุกรุกแผ้วถางป่า ให้แจ้ง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เพื่อดำเนินการต่อไป

๓) ช่วยกันป้องกันชาวเขา เผ่าม้ง-เย้า ห้ามมิให้เข้ามาทำไร่เลื่อนลอยปลูกพืชในกิ่ง อ.บ้านหลวง ถ้าฝ่าฝืนจะต้องร่วมกันขับไล่ออกไปและช่วยกันทำลายทรัพย์สินของที่ปลูก เพราะชาวบ้านเป็นตัวการทำลายป่า อันเป็นต้นกำเนิดของการจัดตั้งกลุ่มบ้านหลวงหวงป่า

จนในปี พ.ศ.๒๕๒๖ ทางราชการโดย กรป.กลาง โดยพลเอกอรุณ พร้อมเทพ หัวหน้าหน่วยได้ให้ความสำคัญและสนใจ ได้จัดทำโครงการ ไปอบรมประชาชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ทำให้กลุ่มของคนบ้านหลวง มีกำลังใจดำเนินงานต่อเนื่องตลอดมา ตามศักยภาพที่มีอยู่และยังคงปฏิบัติตามกติกาเดิมอย่างเคร่งครัด

พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้มีการขอตระเวนเป็น สมาคมบ้านหลวงหวงป่า ตามหนังสือสำคัญแสดง การจดทะเบียน องค์การเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ออกให้ ณ วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ลงนามโดย นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะนั้น

๒.๔ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดย

ตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติทางเศรษฐกิจ พ.ศ.๒๕๔๐ และเมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้าแนวทางการแก้ไขเพื่อให้ประเทศไทยรอดพ้นจากปัญหาต่างๆ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ^{๕๔}

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว จึงได้เชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ มาร่วมกันพิจารณากลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง สรุปออกมาเป็นนิยามความหมาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จากนั้น สศช. ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำบทความดังกล่าวไปเผยแพร่ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีความเข้าใจในหลักปรัชญาฯ และใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณา เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

สศช. ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) และฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) รวมทั้งได้เสริมสร้างความเข้าใจไปยังภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่าและน้อมนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตต่อไป

“...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อยเมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมาย่ว่าพอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็นสุข...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑^{๕๕}

๒.๔.๒ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานเนื่องในวโรกาสต่างๆ และมีการบันทึกกันไว้ในรายงานเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้^{๕๖}

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ พระราชทานว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้ทุกทางความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป...

^{๕๔} จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๑ - ๑๒๒.

^{๕๕} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐ - ๑๒.

^{๕๖} ธนากร สังเขป, การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘-๙.

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ พระราชทานว่า

...คนอื่นจะว่าก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัยเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีทันสมัยใหม่ แต่เราพอมีพอกินและขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่พอกินมีความสงบสุขและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้คนเมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกินไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่เรามีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินได้เราก็คงอยู่อย่างยืนยาวได้...

พระราชดำรัสอธิบายเพิ่มเติม พระราชทาน พระดำหนักเปี่ยมสุขเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๔ พระราชทานว่า

...ฉันรู้เศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเองคือทำจากรายได้ ๒๐๐ - ๓๐๐ บาทขึ้นไปเป็น ๒ หมื่น ๓ หมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉันเศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะเศรษฐกิจพอเพียงคือทำเป็น *Self-sufficiency of economy* เช่น ถ้าเขาต้องการดู TV ก็ขอให้เขามีดูไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อ TV ดูเขาต้องการดูก็สนุกสนานไปเลย ที่ฉันไปเขามี TV ดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า *sufficiency* นั้น มี TV เขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัด *suit* และยังใส่ *necktie Versace* อันนี้ก็เกินไป...

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ^{๕๗} ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงอาจมองได้เป็น ๒ ด้าน คือด้านวัตถุวิสัย (Objective) กับมองด้านจิตพิสัย (Subjective) มองด้านวัตถุวิสัยเป็นการเมืองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้มีปัจจัยสี่เพียงพอแก่สภาพใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ส่วนการมองในด้านจิตพิสัยเป็นการมองจิตใจภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็ไม่พอเป็นการเพียงพอทางจิตใจ

สำนักงาน กปร. ^{๕๘} ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือสร้างตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจเดียวแต่เพียงอย่างเดียวที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้...”

ประเวศ วะสี ^{๕๙} กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่ได้ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนคิดเอาเองพูดเอาเองแต่กลัวไปเองทั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกลในเรื่องนี้

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลทอง, ๒๕๔๔), หน้า ๗๙-๘๐.

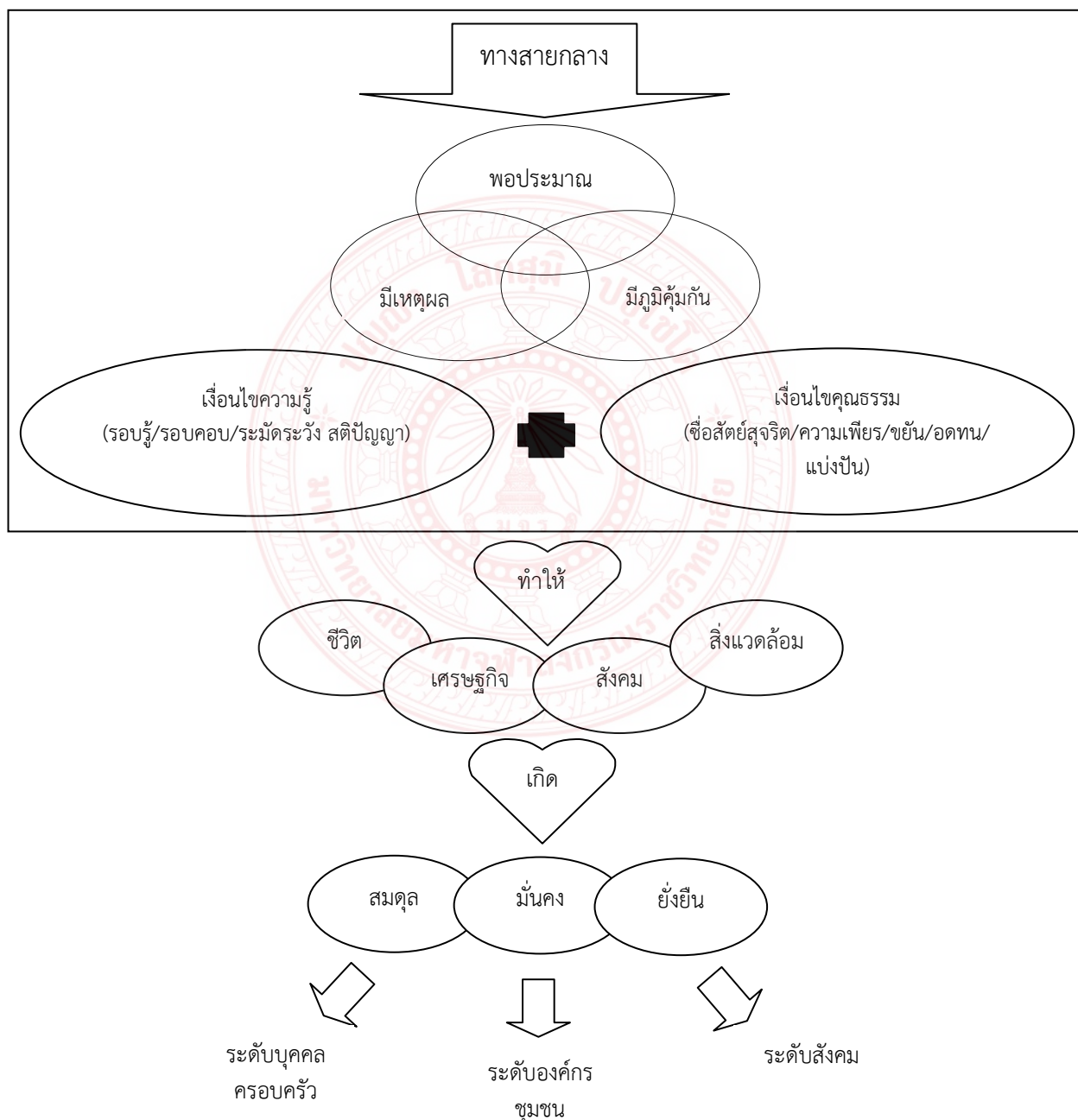
^{๕๘} คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร : ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๕๙} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิหมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

๒.๔.๓ กรอบแนวคิด หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๖๐}

แนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถวิเคราะห์ จากพระราชดำริใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้อสรุป ข้อขยายความของปราชญ์อาวุโสและหน่วยงานองค์กรต่างๆ เป็นกรอบความคิดให้เห็นความเชื่อมโยงของแนวคิดหลักการต่างๆ ได้ ดังนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
(๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ๓ ระดับ)



แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิด หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

^{๖๐} ธนากร สังเขป, การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑-๑๔.

จากกรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดแนวทางสายกลาง ยึดหลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ๓ ระดับ กล่าวคือ

หลักความพอประมาณ คือ ความพอดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆของการกระทำ เช่น การผลิตและหารบริโภคต้องอยู่ในระดับพอประมาณ ไม่โลภจนเป็นเหตุให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ไม่กระตือรือร้นจนเป็นเหตุให้ตนเองต้องขาดแคลนและเสียโอกาส

หลักความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอประมาณในมิติต่างๆ จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลยอมรับได้

หลักการมีภูมิคุ้มกัน คือ การทนต่อผลกระทบผ่านกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่จะทำให้สูญเสียความมั่นคงทางจิตใจอันเป็นเหตุให้สูญเสียเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม ค่านิยมที่เหมาะสม มีการกระทำที่อาจขาดความพอประมาณ และความมีเหตุผล เสียหายต่อระบบคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม

เงื่อนไขความรู้ คือ การปฏิบัติให้ได้เป็นไปตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันนั้นจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง สติปัญญา พิจารณาที่จะนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินทุกขั้นตอน

เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความขยัน มีความอดทน และมีการแบ่งปันในการดำรงอยู่และใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม

หลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข จะทำให้ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เกิดความสมดุล มั่นคงและยั่งยืนในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ระดับองค์กร ชุมชน ไปถึงระดับสังคม (รัฐ ประเทศ โลก)

ทั้งหมดนี้เริ่มจากรากฐานการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ คือ การพัฒนาจิตใจตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมพัฒนาตนเองให้มีความรู้ พึ่งตนเองในด้านการดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านเทคโนโลยีซึ่งจะมรผลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันได้รับการยอมรับในระดับโลก โดยเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ นายโคฟี อันนัน (Kofi Annan) ได้ทูลเกล้าถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” (Lifetime Achievement in Human Development Award) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในฐานะกษัตริย์นักพัฒนา เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙

๒.๔.๔ องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ^{๖๑}

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับทั้งระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้ โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

^{๖๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓ - ๑๖.

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อ ความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่
เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ ของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้ รัก สามัคคีไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

๒.๔.๕ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ^{๖๒}

ทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาฯ มาเป็นหลัก ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ไม่ใช่ว่าเฉพาะในหมู่คนจนหรือเกษตรกรโดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือการ เกิดจิตสำนึก มีความศรัทธาเชื่อมั่น เห็นคุณค่าและนำไปปฏิบัติด้วยตนเองแล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งใฝ่รู้ และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยึดให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช้ตระหนี่ ลด-ละ-เลิก อบายมุข สอนให้เด็ก รู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ ดูแลรักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชนทั้งและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงิน สวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

^{๖๒} สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐ - ๒๓.

และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และพนักงานด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปรวมทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจธุรกิจของตนเองรู้จักลูกค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิดในสิ่งที่ถนัดและทำตามกำลังสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจิตสำนึกให้แกพนักงานอย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มขอชุมชนหลายๆ แห่งเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้ รักสามัคคี สร้างเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ

ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาดคิดและวางแผนอย่างรอบคอบ ภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ด้านสังคมและวัฒนธรรมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันรู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชนรักษาเอกลักษณ์ภาษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

๒.๕ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๕.๑ ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน ^{๖๓}

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ สหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Conference on Human Environment) ณ

^{๖๓} จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๑ - ๑๑๒.

กรุงสต็อกโฮล์มประเทศสวีเดน ที่ประชุมแห่งนั้นได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๘๓ สหประชาชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development : WCED) ดีหรือที่รู้จักกันตามชื่อของประธานว่า Brundtland Commission เพื่อศึกษาเรื่องการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาซึ่งได้โดยเผยแพร่เอกสารชื่อ “อนาคตร่วมกันของเรา” (Our Common Future) ที่ได้สรุปว่าความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศจะเป็นแรงกดดันและก่อให้เกิดข้อจำกัดของการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นไปไม่ได้เลยที่วิถีทางเช่นนี้จะดำรงอยู่และมีความยั่งยืนในระยะยาว พร้อมทั้งเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและเกี่ยวเนื่องกันระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเสียใหม่ นอกจากนี้ยังได้เรียกร้องให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและแบบแผนการพัฒนาแบบใหม่ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าเอกสาร “อนาคตร่วมกันของเรา” ก่อให้เกิดความตื่นตัวของสาธารณชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง และเอกสารอนาคตร่วมกันของเรานี้เอง ที่ได้เสนอคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น เมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา Un Conference on Environment and Development : UNCEN หรือการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๒ ผลการประชุมนี้ผู้แทนของ ๑๓๘ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda ๒๑) ซึ่งถือเป็นแผนที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมมือพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลกโดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมควบคู่กับการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ของคนรุ่นหลังต่อไป

ต่อมาสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ณ เมืองโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ ๒๖ สิงหาคม - ๔ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๒ ซึ่งได้นำไปสู่พันธกรณีของประเทศสมาชิกประมาณ ๑๘๐ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยที่จะต้องสานต่อแผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda ๒๑) เพื่อดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กว้างขวางและมีผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นโดยสำคัญ คือ กำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องบรรลุข้อตกลงในการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goal : MDGs) ร่วมกันให้สำเร็จภายในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ ผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะการดำเนินงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

ประเทศสมาชิกคนมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ Human Capacity Building ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทางการศึกษาและการจัดหาบริการด้านสุขภาพอนามัยให้ประชาชนอย่างทั่วถึง

เสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมของแต่ละประเทศต้องร่วมกันเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาและร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

๒.๕.๒ ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นวิธีการทำงานที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีความสามารถในการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดหรือกล่าวและว่าคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ (Human resource) อย่างหนึ่งนอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติดินป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุต่างๆ^{๖๔}

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะตอบสนองความต้องการของเขาเอง^{๖๕}

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ประชาชนในชุมชนหรือในสังคมเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเองอย่างเป็นองค์รวมมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นบูรณาการระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางนี้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบันของคนในชุมชนแต่ในขณะเดียวกันต้องเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายโอกาสความสามารถและอนาคตของคนรุ่นต่อไปด้วยซึ่งแนวความคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง^{๖๖}

การพัฒนาที่ยั่งยืน สมพร เทพสิทธิ^{๖๗} ได้กล่าวไว้ ดังนี้

๑. การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่สมดุลใน ๓ เรื่องคือ

๑.๑ เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง

๑.๒ มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

๑.๓ มีคุณภาพชีวิตที่ดี

๒. การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ทำให้ดีกว่าเดิมในปัจจุบัน และไม่ขัดขวางการพัฒนาที่ดีกว่าในอนาคต

๓. การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนต่อความสามารถของคนรุ่นต่อไป

๔. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเริ่มจากตนเองโดยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนและสิ่งแวดล้อมในสังคมโดยให้ความรู้ความเข้าใจการอบรมให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุของปัญหาและผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม การรักษาและการป้องกันและแก้ไขปัญหาสีสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดปัญญา ความรอบรู้ ว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ มีจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน

^{๖๔} อมรวิชัย นาคกรทรรพ และคณะ, การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธาธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕.

^{๖๖} ณรัชชอร์ ศรีทอง, แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒.

^{๖๗} สมพร เทพสิทธิ, การพัฒนาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙-๖๐.

พัฒนาแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สามารถพิทักษ์รักษาสถรรพชาติและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปถึงอนาคตเพื่อสนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันด้วย ^{๖๘}

๒.๕.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๓.๓.๑ กระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ^{๖๙}

กระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน แบ่งได้เป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นตอนการพัฒนาคนโดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาซึ่งการพัฒนาคนนั้นจะต้องพัฒนาทั้งทางพฤติกรรมจิตใจและปัญญา

๒. ขั้นตอนการพัฒนาโดยให้คนอยู่ในฐานะที่เป็นแกนกลาง ต้องประสานและปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ขององค์กรรวมใหญ่ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดี มีความสมดุลอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาคนมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนให้มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมกระทำเลียงชีพให้เป็นสัมมาอาชีวะ มีความสุจริต ไม่ก่อให้เกิดภัยต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมด้านการบริโภคให้รู้จักประมาณ ซื่อหาปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้โดยเน้นคุณค่าที่แท้จริง ไม่เสพของมีนเมา และติดอบายมุข มีพฤติกรรมในการแสวงหาความสุขที่อิงธรรมชาติดี มีการประสานงานร่วมมือ รู้จักการให้ซึ่งกันและกันมีความเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในด้านจิตใจ มนุษย์มุ่งเน้นการพัฒนาทางจิตสำนึกแห่งการสร้างสรรค์ มีความปรารถนาที่ดีต่อกัน มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และรู้จักธรรมชาดี มีความสันโดษมีจิตอิสระโดยมีสติเป็นตัวกำกับจิตใจ มีอุดมคติและปณิธานในการปฏิบัติงานรู้จักสร้างสรรค์สิ่งดีงามและการเข้าถึงจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตที่ดี สมบูรณ์ในด้านปัญญา มีการพัฒนาการใช้ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งเน้นความคิดอย่างเป็นระบบ รู้จักจำแนกคุณค่าของสรรพสิ่ง เข้าใจวิถีชีวิต เข้าใจโลกและความจริงของชีวิตอย่างรอบด้าน

๒.๓.๓.๒ แนวทางการเข้าถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล ^{๗๐} ได้ระบุถึงแนวทางในการเข้าถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

๑. การจัดการศึกษา การจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตมีความเจริญงอกงามและเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณภาพกาย คุณภาพจิตดี มีความขยันขันแข็ง ขาดแคลน มีความมูมานะอดทน มีความรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุขร่วมกัน

๒. การพัฒนาสังคมมนุษย์ด้วยการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน การมีความช่วยเหลือเกื้อกูลพิทักษ์ปกป้องพวกอ่อนแอ และผู้ด้อยโอกาสให้รอดพ้นจากการถูกกดขี่เบียดเบียน และ

^{๖๘} ฉลอง โชติกะคาม, พลโท, การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เซ็นเตอร์ดีสคัฟเวอรี, ๒๕๕๒), หน้า ๓๘.

^{๖๙} ฌริชชอร์ ศรีทอง, แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๗๐} พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, การศึกษาวิธีการเผยแพร่แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร และนครพนม, รายงานการวิจัย เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

พัฒนาสังคมมนุษย์ให้มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

๓. พัฒนาการใช้เทคโนโลยีสีเขียว เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการกำจัดของเสียขยะอย่างถูกวิธี โดยมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สังคมและธรรมชาติเป็นสำคัญ หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนได้ทางผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะได้ประสานนโยบาย ประสานความคิด และประสานวิธีปฏิบัติที่ชัดเจนและเหมาะสม ซึ่งนักการพัฒนายั่งยืนช่วยให้เกิดวิธีการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

๒.๓.๓.๓ วิธีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิธีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถกระทำได้ ดังนี้

๑. ต้องทำการส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนหรือสังคมบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

๒. ผู้บริหารประเทศจำเป็นต้องคืนกรรมสิทธิ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชน เอื้อประโยชน์ให้ชุมชนมีอำนาจตามกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเอง

๓. ต้องสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกของประชาชนในชุมชน หรือในสังคม เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม^{๗๑}

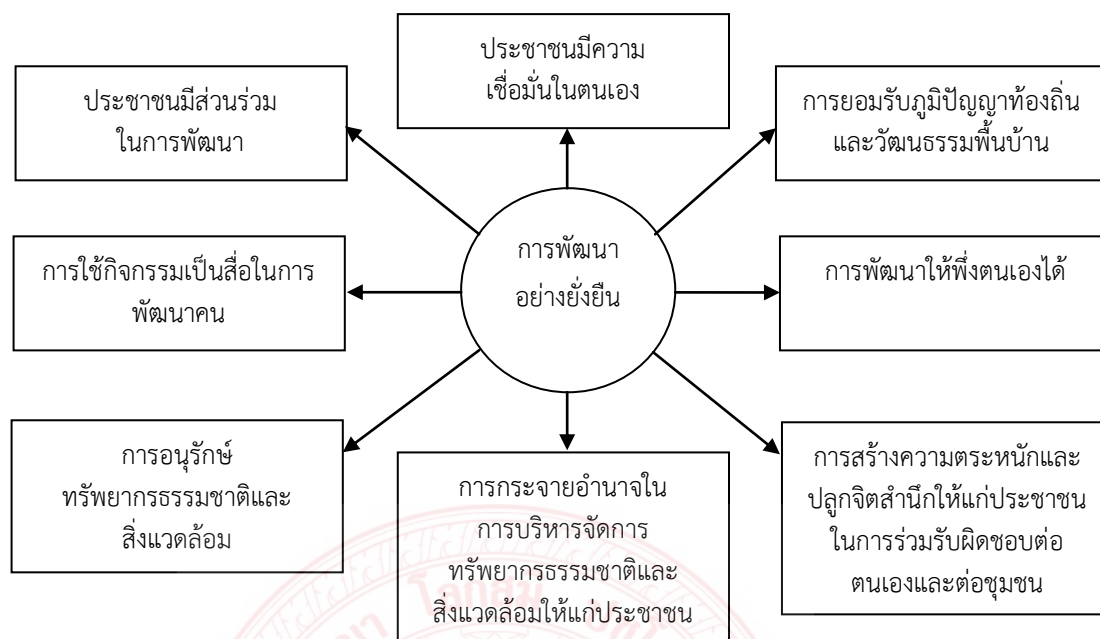
นอกจากนี้แล้ว ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ^{๗๒} ได้เสนอวิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเด็นที่แตกต่างกันออกไปดังนี้ ๑. ต้องทำการพัฒนาคนก่อนเป็นอันดับแรกทั้งนี้เพื่อให้คนเป็นผู้มีจิตสำนึกเกิดความตระหนักถึงความรู้ความสามารถของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคน

๒. ต้องใช้กิจกรรมเป็นสื่อ (Mean) ในการพัฒนาคน เนื่องจากเมื่อคนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองแล้ว จะก่อให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำจริง (Learning by doing) ขึ้น สำหรับวิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืนอธิบายได้ตามแผนภาพดังนี้^{๗๓}

^{๗๑} ธเนศวร์ เจริญเมือง, พลเมืองท้องถิ่นเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๔.

^{๗๒} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, วิถีใหม่แห่งการพัฒนา : วิทยาลัยการศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔๘-๓๔๙.

^{๗๓} โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, วิถีชุมชน, (นนทบุรี : สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, ๒๕๕๑), หน้า ๙.



แผนภาพที่ ๒.๓ วิธีการพัฒนาอย่าง

๒.๕.๔ องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

UNDP ได้นำเสนอไว้ ๗ ประการ โดยกล่าวไว้ว่า องค์ประกอบทั้ง ๗ ประการต่อไปนี้ ควรถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของประเทศโลกที่ ๓ ซึ่งได้แก่^{๗๔}

๑. ประชาชนจะต้องยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล (Legitimacy) และ รัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในกิจการที่ได้กระทำลงไป (Accountability)

๒. ประชาชนจะต้องมีอิสระเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และในการมีส่วนร่วม (Freedom of Association and Participation)

๓. จะต้องมีการอบแห่งกฎหมายที่ชัดเจน และเป็นระบบที่ก่อให้เกิดสถานะที่มั่นคง เป็นหลักประกันต่อชีวิตและการทำงานของพลเมือง รวมทั้งเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการ และเกษตรกร นอกจากนี้ กฎหมายจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอหน้ากัน ทั้งนี้ โดยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จะต้องเปิดเผยเป็นที่รู้กันล่วงหน้า ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีวิธีการที่ประกันการบังคับใช้กฎหมาย การตัดสิน ข้อขัดแย้งต้องเป็นการตัดสินใจโดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระและเชื่อถือได้ รวมถึงจะต้องมีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ได้ เมื่อหมดประโยชน์ ใช้สอย

๔. ระบบราชการจะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินการต่างๆ (Bureaucratic Accountability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการงบประมาณของรัฐซึ่งจะต้องมีการควบคุม ติดตาม

^{๗๔} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยกับการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสุโขทัยและบุตร จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗-๖๓.

ประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งของรัฐและบุคลากร เพื่อป้องกันมิให้ใช้ทรัพยากรโดยมิชอบ ทั้งนี้จะต้องมีความโปร่งใส (Transparency) ในการปฏิบัติราชการทุกระดับ

๕. จะต้องมีข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ โดยรัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่น ด้านรายได้ประชาชาติ คุลการชำระเงิน สภาพการจ้างงาน และดัชนีค่าครองชีพ เป็นต้น

๖. จะต้องมีการบริหารงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๗. จะต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรของประชาสังคม ซึ่งหมายถึง องค์กรประชาชน (People's organization) และองค์กรอาสาสมัครเอกชน (NGOs)

องค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมิติใหม่ของการจัดการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวทางที่ทุกส่วนในโลกจะต้องผนึกกำลังให้เป็นกระแสหลัก โดยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโลกทัศน์ของผู้นำทุกระดับ (ทั้งภูมิภาค ชาติ ชุมชน) ไปเป็น แบบพหุนิยมองค์รวม (Holistic Pluralism) ด้วย มิใช่เอกนิยมองค์รวม

๒.๕.๖ การประยุกต์ใช้แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการได้นำมาปรับใช้กับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีจุดสำคัญอยู่ที่การ ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลานาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้นรวมถึงการลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้น เปลืองและลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายแก่สิ่งแวดล้อมมีการกระจายรายได้ และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่เปิดโอกาสให้ คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ การให้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดสรรงบประมาณและจัดการ ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน ^{๗๕}

หลังจากที่มีการประชุมนานาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก แอฟริกาใต้ได้มีข้อสรุปว่าก่อนปี พ.ศ.๒๕๔๘ ทุก ประเทศต้องกำหนดยุทธศาสตร์ระดับประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและในประเทศไทยได้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นวิสัยทัศน์สำหรับการพัฒนาประเทศอีกถึง ๒๐ ปี ข้างหน้ามีจุดเน้นที่การจัดความยากจนและยกระดับชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ใน ประเทศให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความกินดีอยู่ดีของคนไทยโดยยึดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการทำงาน เพื่อให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการประเทศมุ่งสู่ ประสิทธิภาพและคุณภาพให้ก้าวทันโลกในรูปแบบเศรษฐกิจที่สมดุลพอประมาณอย่างมี เหตุผล สร้างภูมิคุ้มกัน ก้าวทันโลก เสริมสร้างจิตใจของคนไทยให้มีคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นหลักที่พระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนมาโดย ตลอด โดยเพื่อรับกับผลกระทบของวิกฤติที่เกิดขึ้นระยะสั้นและผ่อนคลา ยปัญหาในระยะ ยาวซึ่งมียุทธศาสตร์ที่สำคัญด้วยกัน ๒ ประการ ^{๗๖}ได้แก่

๑. การพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองของชุมชนแสดงออกได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิตที่หาได้ในท้องถิ่นแทนการหาจากภายนอก การใช้ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นแทนที่ใช้

^{๗๕} สัน สุโรบล, การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒.

^{๗๖} เฉลิมเกียรติ แก้วหอม, การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://sukanrat.blogspot.com/2012/09/sustainable-development.html>, [๔ เม.ย. ๖๑].

ผู้เชี่ยวชาญจากต่างถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างรายได้แทนการรับเอาเทคนิคใหม่มาใช้พึ่งแหล่งทุนในท้องถิ่นแทนการก่อหนี้จากต่างถิ่นการจัดชุมชนด้วยตัวเองแทนการสนับสนุนจากภายนอก การตัดสินใจลงมือปฏิบัติเองแทนที่จะรอความช่วยเหลือจาก รัฐบาลตลอดจนมุ่งสร้างทุนทางเศรษฐกิจ

๒. ความพอเพียง เห็นว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเลือกสินค้า เกษตรที่มีอยู่แล้ว เน้นการลดค่าใช้จ่ายแทนการมุ่งรายได้ นอกจากนี้ยังต้องสร้างหลักประกันโดยการผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน

๒.๖ หลักธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่า

การอนุรักษ์ป่าในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้นสามารถประยุกต์อยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติ สามารถกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในเรื่องของความเป็นจริงซึ่งต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมและแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักของความเป็นจริง ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีมนุษย์ต้องมีการบริหารจัดการตัวเองเสียก่อนซึ่งแนวคิดการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องตั้งอยู่บนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยาม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พีชนิยาม ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึง สภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอดังนั้นแนวทางการประยุกต์หลักคำสอนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์หลักคำสอนให้สัมพันธ์กันทฤษฎีกฎธรรมชาติ ๕ ประการหรือ นิยาม ๕ คือ ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่

๑. อุดุนิยาม (Physical Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจัดโดยเฉพาะเรื่อง ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์

๒. พีชนิยาม (Biological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ รวมทั้งพันธุกรรม

๓. จิตนิยาม (Psychological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต

๔. กรรมนิยาม (Moral Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือกระบวนการให้ผลของการกระทำ

๕. ธรรมนิยาม (Causal Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลแก่กันดังนั้น กฎธรรมชาตินี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง แล้วส่งผลไปถึงความเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นๆ จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักคำสอนต่างๆของศาสนาก็มีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ถ้าปรารถนามุ่งให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาโดยสรุปประกอบด้วย หลักศีล ๕ ไตรสิกขา สามารถอธิบายได้ดังนี้

๒.๖.๑ แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักศีล ๕

ศีล ๕ หรือเบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา หรือการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และเป็นหลักการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ถือว่าเป็นพื้นฐานที่เน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน พระพุทธองค์ตรัสศีล ๕ หรือศีลธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ระเบียบความประพฤติความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้น กลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การเป็นอยู่และต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์ป่ารายละเอียดดังนี้

๑. ละเว้นจากการล่าสัตว์ หมายถึง การล่าสัตว์ทุกชนิดเพื่อการล่าหรือเพื่อขายยัญและรวมไปถึงการไม่ทำลายพืช สัตว์โลกทุกชนิดไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานย่อมรักชีวิตของตน มีความตั้งใจที่จะรักษาชีวิตไว้ให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้มองเห็นชีวิตตนมีคุณค่าควรแก่การถนอม เรามีความรู้สึกรักชีวิตเราอย่างไร คนอื่น หรือสัตว์อื่นก็มีความรู้สึกรักชีวิตของตนอย่างนั้น

๒. ละเว้นจากการลักขโมย หมายถึง ควรถือประโยชน์ตามที่ธรรมชาติได้ให้มาไม่ควรไปเร่งหรือเพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี จนกลายเป็นการทำลายธรรมชาติและเป็นมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

๓. ละเว้นจากการประพฤติดินทางเพศหมายถึง เว้นจากประพฤติดินในกามผู้ประพฤติดินศีลข้อนี้จะทำให้ชีวิตมีภัยคุกคามหรือมีศัตรูมากในทำนองเดียวกัน ด้านสิ่งแวดล้อมถ้ามนุษย์ประพฤติดินต่อธรรมชาติโดยมองธรรมชาติเป็นเสมือนผู้หญิง มนุษย์มีการลักลอบตัดต้นไม้ฆ่าสัตว์ก็นับเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของธรรมชาติ

๔. ละเว้นจากการพูดเท็จ อันได้แก่คำปดเสียสัตย์ และคินคำ พูดแต่คำสัตย์จริงด้วยความจริงใจและ ปราศจากนาดี ในด้านจริยธรรมสิ่งแวดล้อมบุคคลควรพูดเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งใช้สื่อต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. ละเว้นจากการดื่มสุราหรือน้ำเมาและรวมทั้งยาเสพติด ศีลข้อนี้จะทำให้ผู้ละเมิดขาดสติในการประยุกต์ใช้ต่อสิ่งแวดล้อม บุคคลไม่ควรดื่มน้ำเมาซึ่งเป็นผลผลิตจากต้นไม้หรือพืชต่างๆซึ่งเป็นที่มาแห่งการแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติเป็นการทำร้ายธรรมชาติ

ศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นหลักจำเป็นในสังคมมนุษย์ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปกติทั้งในตนเองและสังคม เพราะช่วยควบคุมความประพฤติไม่ให้พลาดถลาในการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างใด อย่างหนึ่ง รวมทั้งทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย จึงจัดอยู่ในระดับศีลธรรมอันเป็นมูลฐานที่จะนำไปสู่ความสงบของจิตใจไม่ให้ความชั่วครอบงำได้

๒.๖.๒ แนวทางการอนุรักษ์ป่าที่ตามหลักไตรสิกขา

หลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนถ้าปราศจากมุ่งให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึงพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ พุทธบริษัทเมื่อมีความเคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัย พึงปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิต สร้างจิตสำนึกอันประกอบไปด้วยเมตตาและความกตัญญูทุกเวลา ผู้วิจัยสรุปรวมในหลักไตรสิกขา

๓ คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยสรุปเป็นแนวทางการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

๑. ศีล ข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย และวาจาไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น มีวินัยในตนเอง และประกอบอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขและในการแก้ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

๒. สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้มีจิตสำนึกที่ดีและสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตที่ดี กล่าวคือการมีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมาธิภาวนา

๓. ปัญญา การฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และวางแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติเคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ โดยใช้ปัญญาในการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และใช้ในการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ ก็คือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในเบื้องต้นมีการควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชนด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่เราจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกากฎหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา ซึ่งศีลสังวรนี้จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐ ชุมชนและศาสนาในการสร้างกติการ่วมกัน การเข้าใจคำสอนในพระสูตร ช่วยให้เห็นลักษณะการแก้ปัญหาที่เน้นตัวเองและการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้ หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างปัญญามีความรู้ความเข้าใจมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นภาระที่ทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาบูรณาการปรับท่าทีในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้านพฤติกรรม จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

๒.๗ บริบทชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ประวัติ - ความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านวังหม้ออพยพมาจากเมืองหงส์สา สิบสองปันนา สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประกอบด้วยชนเผ่าพื้นเมือง เผ่าลื้อ เผ่าขมุ มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านห้วยลึก (บ้านบ่อในอดีต) ซึ่งเป็นที่ตั้งของตำบลในปัจจุบันมีกิจกรรมศาสนาร่วมกันเรียกว่า วัดมาน ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาขมุ ภาษาลื้อ ภาษากระแสด และภาษาพื้นเมือง มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมปกครองแบบพี่แบบน้อง ต่อมาเมื่อมีโรคระบาด มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านซึ่งเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะมีปลา และมีการใช้อุปกรณ์ตกปลาแบบดั้งเดิมเช่น ไซไซ เบ็ดตกปลา สวิง ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นสมัยนั้น และในการหาปลาครั้งหนึ่งทำให้แห่ไปติดในโขลกหินในวังลึกไม่สามารถนำออกมาได้

จึงประกาศหานักดำน้ำ (เรียกว่า หมอดำน้ำ) มาดำเอาแหออก และได้เกิดเป็นตำนานเรียกว่าวังหมอ หรือเป็นที่ตั้งของชาวบ้านวังหมอเดิม ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือ มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางและมีคนนับถือ ศาสนาพุทธ ต่อมาในปี ๒๔๘๐ ได้มีชาวบ้านสบกาน ตำบลตาลชุมอำเภอปัว ประกอบด้วย อ้ายตา อ้าย เตียม อ้ายตะ นายใจมา นายทองล่องแพมาหาปลา หาที่อยู่อาศัยใหม่ มาพบหาดผาสิงห์ ซึ่งเป็นที่ป่าว่าง เปล่า มีเนื้อที่เป็นที่ลุ่มบนฝั่งแม่น้ำน่าน เหมาะสำหรับเป็นที่ทำมาหากิน ก็ตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่เรียกว่า บ้านหาดผาสิงห์ (บ้านใหม่) และมีการอพยพเพิ่มขึ้นจากพี่น้องตำบลตาลชุม ในชุมชนบ้านหาดผาสิงห์ ได้นับถือศาสนาคริสต์และมีการสร้างศาลาธรรมเรียกว่า หมอดคริสต์เตียน หาดผาสิงห์ต่อมาได้ สถาปนาเป็นคริสตจักรธรรมาภรณ์ในปัจจุบัน

ด้านการปกครองในสมัยนั้นมีผู้นำชุมชนได้รับการแต่งตั้งจากกรมการปกครองอำเภอเมือง น่านในสมัยนั้นผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายบุญทา มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้วประมาณ ๑๑ คน ผู้ใหญ่บ้านคน ปัจจุบันคือ นายวิรัตน์ พันเพือ

ข้อมูลประชากร, อาชีพ, รายได้ จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือน	๒๐๕ ครัวเรือน	ประชากร	๖๒๑ คน
อาชีพหลัก	-ทำนา	จำนวน	๑๒ ครัวเรือน
	-ทำไร่	จำนวน	๑๔ ครัวเรือน
	-ทำไร่ข้าวโพด	จำนวน	๕๒ ครัวเรือน
	-ทำสวน	จำนวน	๔๘ ครัวเรือน
	-ปลูกไม้เศรษฐกิจ	จำนวน	๕๕ ครัวเรือน
อาชีพเสริม	ปลูกพืชผักสวนครัว	จำนวน	๒๔ ครัวเรือน

รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี ๒๕๕๙) ๓๐,๐๐๐.- บาท/ คน/ปี

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน/ชุมชน

พื้นที่อยู่อาศัย ๑๙๔ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร ๑,๓๔๘ ไร่

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน/ชุมชน

พื้นที่อยู่อาศัย จำนวน ๑๙๔ ไร่

พื้นที่ทำการเกษตร ยางพารา จำนวน ๒,๓๔๘ ไร่

ทำนาปีละ ๑ ครั้ง

พื้นที่ทำนา ๔๘ ไร่

พื้นที่ทำไร่ - ไร่

พื้นที่ทำสวน ๓๕๐ ไร่

พื้นที่การเกษตรอื่น ๆ - ไร่

พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน(เขตสูบน้ำด้วยไฟฟ้าคลองชลประทาน) - ไร่

ป่าชุมชน ๓ แห่ง ๓๕ ไร่

แหล่งน้ำสาธารณะ ๓ แห่ง

ประปา ๓ แห่ง ผู้ใช้ ๒๐๕ ครัวเรือน

บ่อสาธารณะ ๔ แห่ง

โรงเรียน(ระดับ) ประถมศึกษา ๑ แห่ง

วัด (ระบุ) วัดบ้านวังหมอ	๑	แห่ง	
โบสถ์ (ระบุ) คริสตจักรธรรมาภรณ์	๑	แห่ง	
ผู้ใช้ไฟฟ้า	๒๐๕	ครัวเรือน	ร้อยละ ๑๐๐
โทรศัพท์สาธารณะ	-	แห่ง	
หอกระจายข่าว	๓	แห่ง	
วิทยุชุมชน	-	แห่ง	
ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน	-	แห่ง	
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	-	แห่ง	
ศาลาประชาคม/หอประชุม	๑	แห่ง	
อาคารเอนกประสงค์	๑	แห่ง	
ศูนย์ ศสมช.	๑	แห่ง	
จำนวน กลุ่ม องค์กรชุมชน การบริหาร			
รายชื่อ ผู้ใหญ่บ้าน นายวิรัตน์ พันเผื่อ			
รายชื่อสมาชิก อบต.(หมู่บ้าน)			
๑. นายเสรี ใจบุญ			
๒. นางรัตติกาล จินพละ			
รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน			
ฝ่ายปกครอง			
๑. นายวิรัตน์ พันเผื่อ			
๒. นายทวน จันทร์ตะไชย			
๓. นายศรีนวล มุลดี			
๔. นายวิไล คำจ้อย			
รายชื่ออาสาพัฒนาชุมชน (อช.)			
๑. นางสาวนฤมล วุฒิการณ์			
๒. นางบุษบา จันท์ดีบ			
๓. นางสาวรัตนภรณ์ พันเผื่อ			
๔. นางสาวนิตยา กิมคำ			
รายชื่ออาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)			
๑. นายศรีนวล มุลดี			
๒. นายบรรจบ นันทิยา			
๓. นางดารุณี คงมั่น			
๔. นางสมนึก จันทะรัตน์			
๕. นายรัศมี แสนกัน			
๖. นางนงนุช แหวนคำ			
๗. นางรัตติกาล จินพละ			
๘. นายวิฑูร พรหมสาวนา			

๙. นายสกุล สันกิม
- ๑๐.นางบัวผิน จะวรรณา
- ๑๑.นางสำเนียง จันทรตะไชย
- ๑๒.นางตัน พรหมโน
- ๑๓.นายสมคิด ยานะ
- ๑๔.นายมานพ จะวรรณา
- ๑๕.นางวีณา พรหมวังขวา
- ๑๖.นายวิรัตน์ พันเผื่อ
- ๑๗.นายทวน จันทรตะไชย

รายชื่ออาสาสมัครเกษตร และปศุสัตว์

๑. นายทวน จันทรตะไชย

แกนนำแผนชุมชน

๑. นายวิรัตน์ พันเผื่อ
๒. นายเสรี ใจบุญ
๓. นางรัตติกาล จินพละ

รายชื่อคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

๑. นายวิรัตน์ พันเผื่อ
๒. นายเสรี ใจบุญ

รายชื่อคณะกรรมการสตรี

- | | |
|----------------------------|-----------------|
| ๑.นางบุษบา จันทรดีบ | ประธาน |
| ๒.นางสาวนฤมล วุฒิการณ์ | รองประธาน |
| ๓. นางรัตติกาล จินพละ | เลขา |
| ๔.นางวิไลพร บุระ | ผู้ช่วยเลขา |
| ๕. นางแหม่ม สันกิม | เหรัญญิก |
| ๖. นางธิดารัตน์ จันทรตะไชย | ผู้ช่วยเหรัญญิก |
| ๗. นางนงนุช แหวนคำ | กรรมการ |
| ๘.นางสมนึก จันทะรัตน์ | กรรมการ |
| ๙.นางดารุณี คงมัน | กรรมการ |
| ๑๐. นางวราภรณ์ นันทียา | กรรมการ |

คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบล

- นางรัตติกาล จินพละ

สถานที่ท่องเที่ยวหมู่บ้าน

อุทยานมัจฉา (อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

จากข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน จะเห็นว่าชุมชนเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับตำบล ผาสิงห์ ซึ่งเป็นเขตของอำเภอน่าน และตำบลตาลชุม อำเภอน่าน จังหวัดน่าน มีจำนวนป่าชุมชน ๓ แห่ง มีจำนวนครัวเรือน ๒๐๕ ครัวเรือน มี

ประชากร ๖๒๑ คน ทำให้การอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนจำเป็นต้องมีแนวทางที่มีประสิทธิภาพและเอาใจใส่อย่างจริงจัง

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

กิงกาญจนา ภูธรฤทธิ์และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การตัดไม้ทำลายป่า พบว่า ปัจจุบันนี้ในประเทศไทยประสบกับปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเป็นอย่างมาก ซึ่งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำของกลุ่มนายทุนที่ต้องการนำพันธุ์ไม้ที่หาได้ยากไปจำหน่ายและส่งออกนอกประเทศ อีกทั้งบางกรณียังพบว่า มีเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความร่วมมือด้วยจึงยากต่อการปราบปราม

กาญจนา นิมสนุธร^{๗๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสังเคราะห์แนวทางการป้องกันการตีไม้สุราในกลุ่มวัยรุ่น พบว่า สถานการณ์การตีไม้สุราของวัยรุ่นในชุมชนที่ศึกษาทวีความรุนแรงมากขึ้น วัยรุ่นเริ่มตีไม้สุราอายุน้อยลงและตีในปริมาณมากขึ้นจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม ตามมุมมองของชุมชนได้แบ่งกลุ่มวัยรุ่นผู้ตีไม้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้หัดตีไม้สุรา กลุ่มที่ตีไม้สุราเป็นบางครั้ง กลุ่มที่ตีไม้สุราเป็นประจำ ซึ่งกลุ่มสุดท้ายได้รับผลกระทบมากที่สุด เหตุผลในการตีไม้มาจากความคึกคะนอง ของกลุ่มวัยรุ่นและแรงกระตุ้นจากสังคมที่มีความเชื่อและค่านิยมทางบวกต่อการตีไม้สุรา

ไกรสร เพ็ญสกุล^{๗๘} ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี: ลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมในด้านผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านกำหนดแผนงานระดับปานกลาง แต่ภาพรวมในด้านกำหนดแผนงานพบว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์หรือปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้เท็จจริงและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดแผนงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ด้านทรัพยากรน้ำต้องกำหนดทิศทางการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบทางสื่อต่าง ๆ อย่างทั่วถึง แพรหลายและมากขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เขามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาและการพัฒนาของภาครัฐ

จักรพงษ์ พวงงามชื่น^{๗๙} ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า

^{๗๗} กาญจนา นิมสนุธร, “การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสังเคราะห์แนวทางการป้องกันการตีไม้สุราในกลุ่มวัยรุ่น”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

^{๗๘} ไกรสร เพ็ญสกุล, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี: ลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง”, (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๑).

^{๗๙} จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ๒๕๕๖.

ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง การพัฒนาการมีส่วนร่วมขึ้นเห็นคุณค่า (A) พบว่า ผลของการทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่างๆ อย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้ระบุและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จที่ดียิ่งขึ้นและขึ้นควบคุม (C) จากโครงการดังกล่าวชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและหาผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนและหลังการพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม ดังนั้นการสืบทอดบทเรียนความสำเร็จจากการกระบวนการจัดการป่าชุมชนของบ้านสามขานนั้นเป็นการเสนอตัวอย่างการจัดการ เพื่อชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพ ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อ ที่คล้ายคลึงกันสามารถนำไปปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเองได้ในโอกาสต่อไป ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง

ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยคือควรมีการสร้างจิตสำนึกในการหวงแหนป่าชุมชนให้กับประชาชน โดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชน การดูแลจัดการป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นไปอย่างทั่วถึงและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างครบถ้วนและชัดเจน เพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

ผู้ศึกษาพบว่า จากงานวิจัยฉบับนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของคนในชุมชนที่มีต่องานอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะชุมชนอยู่ใกล้ชิดกับป่าเป็นผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าจึงมีสิทธิที่จะเป็นผู้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โดยคนในชุมชนเองมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดูแลไม่ทั่วถึง ฉะนั้นการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ของคนในชุมชนจึงเป็นการแสดงออกถึงความมีจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ป่า อยู่ร่วมกับป่าอย่างมีระบบระเบียบ

ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล^{๔๐} ได้วิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน” ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่าน

^{๔๐} ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล. "การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้ในการบริหารจัดการ ปัจจุบันมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านผลประโยชน์ โดยทางอ้อม เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม่ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น การประเมินเป็นไปตามกฎหมายซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ

๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสราณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยหลักสราณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ กล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็น ร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y๑) มีค่าเท่ากับ ๐.๗๔๙ ร่วมกันตัดสินใจ (Y๒) มีค่าเท่ากับ ๐.๗๑๑ ร่วมกันวางแผน (Y๓) มีค่าเท่ากับ ๐.๖๘๘ ร่วมกันประเมินผล (Y๔) มีค่าเท่ากับ ๐.๖๘๑ ร่วมกันดำเนินงาน (Y๕) มีค่าเท่ากับ ๐.๖๕๘

๓. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยการนำหลักธรรมที่ทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นั้นมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ หลักสราณียธรรม ๖ ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ควรแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ประพฤติดีมีคุณธรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการบอกกล่าวและแจ้งเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ ด้วยความปรารถนาดี คิดทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยการรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม และเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน เป็นไปอย่างยั่งยืน

พระครูชัยพัชรสถิต (พรชัย สวาทะนันท์)^{๘๑} ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้ธรรมะ : กรณีศึกษา วัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา พบว่า บริบทสิ่งแวดล้อมของวัดมีสภาพปัญหาที่ต้องปรับปรุงเพื่อการเรียนรู้ ๓ ด้าน คือ กายภาพ บุคลากรของวัด และการเรียนรู้ธรรมะ ผลการสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมมี ๓ ขั้นตอน ขั้นตอนแรก ผลการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะ พบว่า สภาพภูมิทัศน์ของวัดถูกปรับให้ดีขึ้น มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

^{๘๑}พระครูชัยพัชรสถิต (พรชัย สวาทะนันท์), “รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถานเพื่อการเรียนรู้ธรรมะ : กรณีศึกษาวัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๗).

สิ่งแวดล้อมออกเป็น ๕ เขต แต่ละเขตถูกปรับสภาพให้มีบรรยากาศ เพื่อเรียนรู้ธรรมะ ระดับความพึงพอใจจากบุคคลในชุมชนที่มีต่อทุกเขต อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ขั้นตอนที่สอง การสร้างและการหาคุณภาพรูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน คือ การเรียนรู้ ดำเนินการโดยการกำหนดคุณลักษณะของรูปแบบ และองค์ประกอบเชิงปัจจัย เชิงกระบวนการ และกลไกขับเคลื่อน ซึ่งองค์ประกอบเชิงกระบวนการ และการขับเคลื่อนนั้น ผู้วิจัยได้นั้นโดยมีการสร้างหลักสูตรการอบรมของวัด เพื่อใช้ฝึกอบรมคุณธรรม ๘ ประการ และเจตคติทางพระพุทธศาสนาให้กับเยาวชน ขั้นตอนที่สาม ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้ธรรมะกับผู้เรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนร่มเกล้าเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า มีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ เมื่อวิเคราะห์พัฒนาการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยไม่แยกเป็นรายได้ มีการพัฒนาคุณธรรม จากนั้นเมื่อแยกวิเคราะห์เฉพาะรายได้ มีการพัฒนาแต่ละด้าน และมีการพัฒนาเจตคติที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนระดับความพึงพอใจที่มีต่อการเข้ารับการฝึกอบรม โดยภาพรวมของทุกเขตแหล่งเรียนรู้ด้วยสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก

พระครูพิพิธสุตาทธ, ดร. และคณะ^{๘๒} ได้ทำวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ชุมชนมีพื้นที่ป่าชุมชน ๔ แห่ง คือ ป่าห้วยไร่ ป่าห้วยก้า ป่าจอตึงและป่า ดอยปุกชี้แย้ง มีบทเรียนป่าชุมชน ๔ ช่วงเวลา คือ ยุคดั้งเดิม ยุควิกฤต และเสื่อมโทรม ยุคฟื้นฟูและยุค การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ทำให้เรียนรู้สะสมประสบการณ์จากการใช้ประโยชน์และจัดการป่า ชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ได้สั่งสมองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้าน ความเชื่อ ว่า ทุกสิ่งล้วนมีจิตวิญญาณและมีเจ้าของ ป่าจึงมีผีหรือวิญญาณสิ่งสถิตอยู่ จึงมีการกำหนด เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และมีการบูชาเช่นสรวง ๒) ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเกื้อกูล โดยมีการ กำหนดแนวปฏิบัติหรือระเบียบป่าชุมชน ๓) ด้านการประยุกต์ความเชื่อพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อการ อนุรักษ์ป่า ๔) ด้านวิถีชีวิตและวิทยาการ ได้จัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่า อาทิ การทำแนวกันไฟ การ ปลุกป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ ๕) ด้านการสร้างเทคโนโลยีของชุมชนเพื่อการจัดการป่า เช่น การทำป่า เปียก การปลูกป่าสามอย่างเพื่อประโยชน์สี่อย่าง การดับไฟป่า การทำปุ๋ยชีวภาพ

ด้านสภาพปัจจุบันการใช้ภูมิปัญญาอนุรักษ์ป่าชุมชน พบว่า มีการเสริมสร้างกลไกขับเคลื่อน การใช้ภูมิปัญญาเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การณรงคให้ความรู้ การกำหนดกิจกรรมในแผน แม่บทของตำบลและชุมชน การจัดเวรยามตรวจการเฝ้าระวัง การกำหนดกฎระเบียบและเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา การ สร้างเครือข่ายหรือพันธมิตร กับองค์กร/ชุมชนนอกพื้นที่ และการจัดระบบการบริหารป่าชุมชน รวมทั้ง การบูรณาการสู่การเรียนการสอนในสถานศึกษา แต่กระนั้นก็ยังคงมีข้อจำกัดการใช้ภูมิปัญญาในการ อนุรักษ์ป่าชุมชน เพราะความเป็นปัจเจกท่ามกลางสภาพสังคม การศึกษาและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ที่ ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของคนรุ่นใหม่ในชุมชน ที่ขาดความเข้าใจความผูกพันระหว่าง วิถีชุมชนกับป่า การขาดทักษะความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการจัดการป่าชุมชน

^{๘๒} พระครูพิพิธสุตาทธ, และคณะ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

การขาดแคลน งบประมาณเพื่อการฟื้นฟูป่าชุมชน และขาดการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ในการ จัดการป่าชุมชน

ด้านแนวทางการจัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาอนุรักษ์ป่าชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ๑) ใช้หลัก “ความพอประมาณ” โดยการกำหนดให้เป็นระเบียบว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ๒) ดำเนินการตามเงื่อนไขด้าน “ความรู้ ความรอบรู้เกี่ยวกับป่า การ จัดทำฐานข้อมูลชุมชน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ ๓) ปฏิบัติตามเงื่อนไข “คุณธรรม” โดยการสร้างความตระหนักในคุณธรรม มีความเพียร มีความอดทน มีความซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต และสำนึกรับผิดชอบต่อคนในอนาคต ๔) มีการจุดประกายพลังชุมชนและเครือข่าย ทบทุนการทำงานที่ผ่านมา และวางทิศทางการทำงานร่วมกันในอนาคต จนเกิดวิสัยทัศน์การจัดการ ป่า และแผนกิจกรรมป่าชุมชน ๕) ปฏิบัติการตามคุณสมบัติแห่งเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของป่า วิธีการอยู่ร่วมและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเกื้อกูล ๖) ร่วมกันตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ตามหลัก “ความมีเหตุผล” เกี่ยวกับระดับความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรป่า โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ๗) มีการบูรณาการหลักศาสนาธรรม ศาสนพิธี และส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างเงื่อนไขด้าน “คุณธรรม” ในกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชน ๘) มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สาระพิเศษเรื่องการเรียนรู้ภูมิปัญญาการจัดการป่าชุมชน และการสร้างกระบวนการทางสังคมเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามเงื่อนไขด้าน “ความรู้” ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระครูพิพิธธรรม,ดร. และคณะ^{๘๓} ได้ทำโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทที่ว่าด้วยเรื่องป่าเพื่อศึกษา กระบวนการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ และสภาพปัญหาของป่าไม้ในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดน่าน และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการวิจัยเชิง เอกสารใช้ข้อมูลปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก เอกสาร ตำราวิชาการ รายงานวิจัยวิทยานิพนธ์ ซึ่งมี การศึกษาวิเคราะห์เอกสารและมีการสัมภาษณ์จัดประชุมกลุ่ม เพื่อหาข้อมูลเชิงลึกที่เป็นองค์ ความรู้จากประสบการณ์จริงของกลุ่มอนุรักษ์ป่ามูลนิธิอีกเมืองน่าน ถึงกระบวนการอนุรักษ์ป่า และการใช้หลักธรรมในการอนุรักษ์ป่าของมูลนิธิผลการวิจัย พบว่า คำสอนเกี่ยวกับเรื่องป่าในพระพุทธานุศาสนาล้วนสนับสนุนให้บุคคลดำรงชีวิตในทางที่เหมาะสม ไม่ตึงเกินไปและหย่อนเกินไป การดำเนินการทุกอย่างให้คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ เช่นบริโศกทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างพอเหมาะ ไม่มากเกินไปเกินพอดีซึ่งปัจจุบันนี้ ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายด้าน เนื่องจากมนุษย์บริโภค ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปไม่รู้จักใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ มีการตัดไม้ทำลายป่ามากเกินไปกว่าที่ควรจะเป็น ต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เน้น ความรักและความเมตตาต่อสรรพสัตว์ ป่าไม้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไม่

^{๘๓} พระครูพิพิธธรรมและคณะ, “แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

เพียงแต่จะห้ามฆ่าสิ่งมีชีวิต เท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการอนุรักษ์ มีทัศนคติที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่ ตักตวงหาผลประโยชน์ จากทรัพยากรป่าไม้ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งถ้าเราปฏิบัติตามคำสอนแห่ง พระพุทธศาสนามนุษย์ ก็จะสามารถลดวิกฤตสิ่งแวดล้อมได้

การอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คือ การปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ ใน การใช้ทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์ มาก ที่สุด เพราะหากสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์และ สิ่งมีชีวิต ทั้งหมดก็จะพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย โดยการใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือใน การฝึกความเข้าใจและเห็นใจต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบตัวเราทั้งสิ่งที่มี ชีวิตและไม่มีชีวิตก็จะ ถูกดูแลและเอาใจใส่จากมนุษย์ได้อย่างประสิทธิภาพและส่งผลต่อความ เจริญและความสมบูรณ์ของ สิ่งแวดล้อมทางสังคมแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วยคำ สอนพระพุทธศาสนาจาก การศึกษาสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในเบื้องต้นมีการ ควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน ด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกากฎวินัยใน การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และ วาจา ซึ่งศีลสังวรนี้จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกัน ระหว่างรัฐ ชุมชน และศาสนาในการสร้างกติการ่วมกัน และเสริมสร้างปัญญา ให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ การควบคุม พฤติกรรม ปลุกจิตสำนึก และสร้างภูมิคุ้มกันด้วยปัญญา ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติอยู่เบื้องนิตย คือหลักเมตตาธรรม หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลัก สันโดษ และความกตัญญูทุกเวทีต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีความรัก เห็นคุณค่าใช้ประโยชน์ แบบ พอเพียง ส่วนการแก้ไขปัญหาล้อมให้ครอบคลุมใช้หลักอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และหลักอหิंपัจจตา การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมใช้หลักธรรมนิยาม ๕ คือ ธรรมนิยาม อุตุนิยาม พีชนิยาม จิตนิยาม กรรมนิยาม และวิธีป้องกันการทำลายทรัพยากรป่า ไม้และทรัพยากร สิ่งแวดล้อมใช้หลักศีล ๕

พรพิมล ชำรัมย์^{๘๔} ได้ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา: บ้านสามขา หมู่ ๖ ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า การจัดการป่าชุมชน ของบ้านสามขานั้น เกิดจากการแก้ไขปัญหา อุทกภัยและภัยแล้งของชุมชนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันมา หลายปี โดยที่ชาวบ้านหันหน้ามาปรึกษาหารือกันเพื่อหาทางออกของปัญหาและได้รับการสนับสนุน จากภาครัฐและเอกชน ในการสร้างองค์ความรู้และการดำเนินงานตามแผนการจัดการที่ตกลงร่วมกัน ชาวบ้านสามขาผ่านประสบการณ์ เรียนรู้ และปรับแก้วิธีการอยู่นานนับ ๑๐ ปี จึงเริ่มเห็นความสำเร็จที่ เป็นรูปธรรมและมีความเกี่ยวเนื่องกันในแบบแผนการจัดการ คือ การนำประเพณี วัฒนธรรม ความ เชื่อ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน ช่วยรักษาผืนป่าไว้คืนความสมดุลให้กับ ระบบน้ำ และความสมบูรณ์ของดิน ดังนั้นการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านสามขา จึงไม่ใช่การจัดการ กับทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียวแต่เป็นการจัดการกับความอยู่รอดของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

^{๘๔} พรพิมล ชำรัมย์ "การจัดการป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา: บ้านสามขา หมู่ ๖ ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง", รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

มนูญ เทศน์นำ และคณะ^{๘๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การกระบวนการและรูปแบบการจัดการป่าชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืนบ้านกาด(ตลาด)ชีเหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ป่าชุมชนบ้านกาดชีเหล็กได้เผชิญกับสภาพการถูกบุกรุกทำลาย ทั้งโดยนโยบายของรัฐในการเปิดสัมปทาน การลักลอบตัดไม้ของคนในพื้นที่ และการบุกรุกพื้นที่เพื่อครอบครอง จนเกิดสภาพเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ระบบการผลิตทางการเกษตร แหล่งอาหารเพื่อการบริโภค แหล่งสมุนไพร ความหลากหลายของพันธุ์พืชสัตว์ที่ส่งผลต่อระบบนิเวศน์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมความแห้งแล้ง น้ำท่วม จนกระทั่งชาวบ้านต้องรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา โดยร่วมกันจัดตั้งกลุ่มรักษาป่าเรียกว่า กลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า มีการกำหนดระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า และการลงโทษผู้ลักลอบทำลาย การปลูกป่า การหาแนวกันไฟป่า โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน ประกอบกับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐด้านการให้ความรู้ในการจัดการป่า การร่วมพัฒนากฎระเบียบให้สอดคล้องกฎระเบียบของรัฐ การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ป่าฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ สามารถตอบสนองเอื้อต่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ทั้งเรื่อง เศรษฐกิจ อาหาร การศึกษา การฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเกิดการรวมกลุ่มกับชุมชนภายนอกสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ชุมชนได้วางแผนการจัดการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยคำนึงความมั่นคงยั่งยืนและแผนแม่บทการพัฒนาชุมชนกาดชีเหล็ก ดังนี้

๑. การจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องวนศาสตร์ชุมชน
๒. การจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และศึกษาธรรมชาติ มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ มีมัคคุเทศก์ชุมชนบริการนำเที่ยว
๓. พัฒนาศักยภาพของชุมชน / กลุ่ม / องค์กรชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง มีขีดความสามารถในการจัดการทุนหรือปัจจัยการผลิต ผลผลิตของชุมชนเพื่อใช้สอยระดับครอบครัวและพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจได้อย่างเป็นระบบโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การผลิตและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร การอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่

ศรีประไพ คุ่มศัตรา^{๘๖} ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลช่องสะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ๑) ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๒) จากการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยภาพรวมพบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับน้อยผลที่ได้ยอมรับสมมติฐาน ๔) ข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

^{๘๕} มนูญ เทศน์นำ และคณะ, “การกระบวนการและรูปแบบการจัดการป่าชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืนบ้านกาด (ตลาด) ชีเหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย : สำนักงานภาค, ๒๕๕๒).

^{๘๖} ศรีประไพ คุ่มศัตรา. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน : ศึกษากรณี ตำบลช่องสะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. ๒๕๕๔.

ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผนและแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยการจัดทำโครงการรักษาป่าต้นน้ำ โครงการปลูกป่า โครงการปลูกป่า โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการอนุรักษ์ป่าชุมชน สำหรับด้านผลกระทบนั้นเห็นได้ชัดเป็นอย่างยิ่งโดยจะสังเกตได้จากการที่มีปัญหาน้ำท่วมที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆเกือบทั้งประเทศที่ผ่านมา ปัญหาร้ายพิบัติ ธรรมชาติที่นับวันจะยิ่งรุนแรงมากขึ้น ซึ่งชุมชนและเจ้าหน้าที่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าและเข้าร่วมโครงการอบรมการปลูกป่าอย่างถูกวิธี โครงการปลูกป่าทดแทนเฉลิมพระเกียรติและโครงการปลูกป่าถาวรตามแนวพระราชดำริ โดยมีส่วนร่วมในการจัดการป่าคือ การเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ โดยส่วนใหญ่แล้วชุมชนจะใช้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ใช้เป็นแหล่งอาหาร ใช้เป็นแหล่งเชื้อเพลิง ทำฟืน นำไม้มาสร้างที่อยู่อาศัย นำไม้มาทำเครื่องใช้ภายในบ้าน และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ สำหรับแนวทางในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ จะมีการรักษาสภาพป่าบริเวณต้นน้ำ คอยสอดส่องดูแลไม่ให้มีการลักลอบเผาป่า ทำแนวป้องกันไฟ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ปลูกป่าเพิ่มและชุมชนสามารถช่วยสังคม ในการรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยการประหยัดในการใช้น้ำ ไม่ใช้สารเคมี ไม่ขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในป่าและไม่จุดไฟเผาป่า

สุชาวลี ชูเอน^{๘๗} ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังพิเศษ จังหวัดตรัง พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับต่ำ โดยเพศ สถานภาพ ในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน และความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

สุพิชัย ศิริรักษ์^{๘๘} ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาลของเทศบาล ในเขตภาคกลางตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า (๑) การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลพบปัญหาดังนี้ ด้านปัญหาปริมาณขยะมูลฝอย พบว่า เทศบาลมีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างในระดับมาก ด้านปัญหาด้านบุคลากร พบว่า เทศบาลมีเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานจัดการขยะมูลฝอยไม่เพียงพอ ด้านปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า เทศบาลขาดแคลนงบประมาณมีไม่เพียงพอ และผลกระทบที่เกิดจากการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาล ผลกระทบทางสังคมพบว่า คนในชุมชนเทศบาลได้รับกลิ่นเหม็นของขยะ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ทำให้เทศบาลมีค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะมูลฝอยมาก ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ขยะมูลฝอยปริมาณที่มากทำให้น้ำเน่าเสียและเกิดกลิ่นเหม็น การเทกองขยะและเผาขยะมูลฝอย ทำให้เกิดกลิ่นและควันที่เป็นอันตราย ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย พบว่า เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงนำโรค (๒) มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่ ๑ นโยบายและแผนงานการจัดการสิ่งแวดล้อม ในระดับมาก ด้านที่ ๒ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับมาก ด้านที่ ๓

^{๘๗} สุชาวลี ชูเอน, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังพิเศษ จังหวัดตรัง”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๕.

^{๘๘} สุพิชัย ศิริรักษ์, “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาลของเทศบาลในเขตภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

วิธีดำเนินการกำจัดสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก และด้านที่ ๔ ระดับการจัดเก็บสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง (๓) การนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาลของเทศบาลรูปแบบ “SML Model” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลให้เป็นเมืองที่น่าอยู่

สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ^{๘๙} ได้ศึกษาแนวทางในการวางแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชนยั่งยืน คือ ชุมชนที่ประชาชนภายในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะชุมชนมีความเข้มแข็ง” ดังนั้น การพัฒนาชุมชนยั่งยืนจึง หมายถึง การพัฒนาชุมชนหรือการพัฒนาทางสังคมที่มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บป่วยเพราะความทิวโหยตลอดจนให้ประชาชนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้ง จากการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวันในขณะเดียวกันชุมชนที่ประชาชน อาศัยอยู่นั้น จะต้องเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งซึ่งหมายถึงชุมชนที่มีความ พร้อมในปัจจุบันที่จะส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเมืองนครสนับสนุนในชุมชนมีการสื่อสารการเรียนรู้และมีศักยภาพที่พึ่งตน เองได้

เมื่อศึกษาจากงานวิจัยเกี่ยวข้องแล้วนั้นปรากฏว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะประกอบไปด้วย ๓ กลุ่มประเด็นงานวิจัย คือ ๑) กลุ่มงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ๒) กลุ่มงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงงานวิจัยเกี่ยวกับป่าชุมชนเข้าด้วยเช่นกัน และ ๓) กลุ่มงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้วนั้น นำไปสู่การเข้าใจ และสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้อย่างครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงในกระบวนการวิจัยในขั้นตอนของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยต่อไป

^{๘๙} สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ, “แนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกรณีศึกษาตำบลเขาสามยอดและตำบลชอนน้อย, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย“การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) เป็นสำคัญ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนากระบวนการวิจัยอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) เป็นสำคัญ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้ระยะเวลา ๑ ปี (ปีงบประมาณ ๒๕๖๑) เพื่อพัฒนากระบวนการวิจัยอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งมีสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นแกนนำในการจัดการกระบวนการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงชุดความรู้ บุคลากร และกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน โดยมีวิธีการศึกษาใน ๕ ลักษณะ ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) เพื่อค้นหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กระบวนการวิจัยเชิงพุทธบูรณาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคการวิจัยในสังคมไทย ซึ่งองค์ความรู้และเอกสารที่ทำการศึกษาประกอบไปด้วย ๑) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ๒) แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๓) แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน ๔) แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๕) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ๖) หลักธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่า ๗) เอกสารเกี่ยวกับบริบทชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน และ ๘) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการวิเคราะห์บริบทชุมชน ดำเนินกระบวนการสังเกตและการเข้าถึงชุมชน วิเคราะห์กิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน การประชุมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) เพื่อให้ได้ประเด็นการวิจัยที่ครบถ้วน

๓. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ชุมชน นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ตกลงหลักการความรู้ และจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมของชุมชน

๔. การประเมินความคิดเห็นของคนในชุมชน เกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการ อนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชน

๕. การดำเนินการปรับปรุง แก้ไข ร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชน จนสามารถประกาศใช้เป็น แนวทางในการปฏิบัติของคนในชุมชน

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย คือ ชุมชนบ้านวังหมอ อำเภอมือฉ่อง จังหวัดน่าน

๓.๒.๒ สำหรับประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนั้นจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ที่เป็นตัวแทนจาก กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำศาสนาในชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่หรือมีภารกิจที่เกี่ยวข้อง และ กลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมที่มีบทบาทต่อการจัดการป่าชุมชน รวมแล้ว จำนวน ๒๒ รูป/คน ซึ่งประกอบไปด้วย

๑) กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่

- | | |
|---------------------------------|------------|
| ๑) ปราชญ์ชาวบ้าน | จำนวน ๓ คน |
| ๒) ผู้ใหญ่บ้านบ้านวังหมอ | จำนวน ๑ คน |
| ๓) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านวังหมอ | จำนวน ๔ คน |
| ๔) คณะกรรมการประจําหมู่บ้าน | จำนวน ๘ คน |

๒) กลุ่มผู้นำศาสนาในชุมชน ได้แก่

- | | |
|------------------------------|----------------|
| ๑) เจ้าคณะตำบลบ่อ | ๑ รูป |
| ๒) ผู้นำศาสนาคริสต์ในพื้นที่ | จำนวน ๑ คน |
| ๓) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ | จำนวน ๒ คน |
| ๔) กลุ่มคณะผู้วิจัย | จำนวน ๒ รูป/คน |

นอกจากนี้ยังมีการประเมินความพึงพอใจของคนในชุมชน เกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชน โดยเก็บข้อมูลจาก

ประชากร (Population) ซึ่งเป็นประชาชนผู้มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือฉ่อง จังหวัดน่าน จำนวน ๔๖๙ คน จากจำนวน ๒๐๕ หลังคาเรือน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณทั้ง ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนฯ และการประเมินร่างธรรมนูญศีลธรรม เก็บข้อมูลจำนวน ๒๐๕ ฉบับ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง หลังคาเรือนละ ๑ ฉบับ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) เป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยในด้านเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการจัดทำแผนฯ
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ
- ๔) สร้างเครื่องมือ
- ๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากร ที่จะดำเนินการวิจัย เพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
- ๗) ปรับปรุงแก้ไข
- ๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี ๒ แบบสอบถาม คือ ๑ แบบสอบถามที่เก็บข้อมูลก่อนการจัดทำกระบวนการ ได้แก่เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่เก็บข้อมูลปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่ออำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน (Rating Scale) มีเกณฑ์การให้คะแนน ๕ ระดับตามหลักการของลิเคิร์ท โดยกำหนดค่าของคะแนน ดังนี้

- | | |
|-----------|---|
| ๕ หมายถึง | ระดับความคิดเห็นมากที่สุด/มีการปฏิบัติมากที่สุด |
| ๔ หมายถึง | ระดับความคิดเห็นมาก/มีการปฏิบัติมาก |
| ๓ หมายถึง | ระดับความคิดเห็นปานกลาง/มีการปฏิบัติปานกลาง |
| ๒ หมายถึง | ระดับความคิดเห็นน้อย/มีการปฏิบัติน้อย |
| ๑ หมายถึง | ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด/มีการปฏิบัติน้อยที่สุด |

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

และเครื่องมือที่ ๒ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชนศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชน (Rating Scale) มีเกณฑ์การให้คะแนน ๕ ระดับตามหลักการของลิเคิร์ท โดยกำหนดค่าของคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
๔ หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมาก
๓ หมายถึง	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
๒ หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อย
๑ หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) ข้อเสนอแนะในการจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชน

๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จให้ผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๓ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-Objective Congruent : IOC)

๓) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข เสนอต่อกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๓.๒ เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก

๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ไปปรึกษากิจกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ ในส่วนของความสอดคล้องกับเนื้อหาและทฤษฎี และนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้น นำแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ ข้อมูลที่สำคัญ คือ ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย แบบเชิงปฏิบัติการ (Participation Action Research) ใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จากกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำศาสนาในชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่หรือมีภารกิจที่เกี่ยวข้อง และ กลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมที่มีบทบาทต่อการจัดการป่าชุมชน จำนวน ๒๑ รูป/คน

๒. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ชุมชน นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ตกผลึกองค์ความรู้ และจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมของชุมชน

๓. การประเมินความคิดเห็นของคนในชุมชน เกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชน

๔. การดำเนินการปรับปรุง แก้ไข ร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชน จนสามารถประกาศใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนในชุมชน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย ๒ ชนิด ได้แก่

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis เน้นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในชุมชนบ้านวังหม้อ ๒๑๖ คน โดยนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science) และเลือกใช้สถิติเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย

เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้ว ไม่มีความชัดเจน ก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น และตัวแปรตามโดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล ดังนี้

๑) สถานภาพส่วนบุคคลวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชน ทำการวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของการกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ในแต่ละด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑- ๒.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑- ๓.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑- ๔.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑- ๕.๐๐	= มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

๓) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจัดกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน ๕ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) ๒) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ ๓) การประชุมเชิงปฏิบัติการ ๔) การประเมินความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าของชุมชน และ ๕) การดำเนินการปรับปรุง แก้ไข ร่างธรรมนูญศีลธรรมชุมชน จนสามารถประกาศใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนใน

ชุมชน โดยเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องตาม
 วัตถุประสงค์รายข้อ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน แล้วนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์
 รายข้อ (Index of Item-Objective Congruent : IOC) ในส่วนของเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นได้แก่
 ข้อคำถามที่ใช้ถามในขณะการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งข้อคำถามเหล่านั้นผ่านการตรวจสอบจาก
 ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๓ ท่านด้วยเช่นกัน ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามการวิจัยนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน
 เช่น การแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 S.D. (Standard Deviation) เป็นต้น จนได้ผลผลิต คือ ธรรมนูญจริยธรรมของชุมชนบ้านวังหม้อ ซึ่งเน้น
 ประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ



บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๔.๓ ผลการสังเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๔.๔ วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจึงกำหนดความหมายของสัญลักษณ์ดังนี้

$\bar{X}$	หมายถึง	คะแนนเฉลี่ยหรือค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)
*	หมายถึง	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” ของเขตพื้นที่บ้านวังหมอ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ในประเด็นข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒการศึกษา สถานะการปฏิบัติงาน/สังกัด และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน ใช้การวิเคราะห์โดยการแจกแจงค่าความถี่และร้อยละแล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๗๖	๓๗.๑๐
หญิง	๑๒๙	๖๒.๙๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยมีจำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๙๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ที่เหลือเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเพศชาย มีจำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๑๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับอายุ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๘ ปี	๖	๒.๙๐
๑๘ – ๒๗ ปี	๒๗	๑๓.๒๐
๒๘ – ๓๗ ปี	๓๖	๑๗.๖๐
๓๘ – ๔๗ ปี	๕๐	๒๔.๔๐
๔๘ – ๖๐ ปี	๗๑	๓๔.๖๐
๖๑ ปี ขึ้นไป	๑๕	๗.๓๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ ระหว่าง ๔๘ – ๖๐ ปี โดยมีจำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้ที่มีอายุ ระหว่าง ๓๘ – ๔๗ ปี โดยมีจำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔๐ และส่วนน้อยเป็นผู้ที่มีอายุ ต่ำกว่า ๑๘ ปี โดยมีจำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๐

ตารางที่ ๔.๓ แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวุฒิการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

วุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	๗๘	๓๘.๐๐
มัธยมศึกษาตอนต้น	๗๐	๓๔.๑๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๔๐	๑๙.๕๐
อนุปริญญา/ปวส.	๘	๓.๙๐
ปริญญาตรี	๔	๒.๐๐
ปริญญาโท ขึ้นไป	๕	๒.๔๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษา ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๐๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ มัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ และส่วนน้อยเป็นผู้มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรี โดยมีจำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๐

ตารางที่ ๔.๔ แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานะการปฏิบัติงาน/สังกัด ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด	จำนวน	ร้อยละ
หน่วยงาน อบต. (อบต, อบจ.,เทศบาล)	๒	๑.๐๐
หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ/กึ่งรัฐวิสาหกิจ	๓	๑.๕๐
หน่วยงานภาครัฐกิจ/เอกชน	๕	๒.๔๐
ประชาชนทั่วไป	๑๙๓	๙๔.๑๐
อื่นๆ (โปรดระบุ).....	๒	๑.๐๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานะการปฏิบัติงาน/สังกัด ประชาชนทั่วไป โดยมีจำนวน ๑๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๑๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ หน่วยงานภาครัฐกิจ/เอกชน โดยมีจำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๐ และส่วนน้อยมีสถานะการปฏิบัติงาน/สังกัด หน่วยงาน อบต. (อบต, อบจ.,เทศบาล) และ อื่นๆ คือ ผู้นำศาสนาคริสต์พุทธและคริสต์ โดยมีจำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐

ตารางที่ ๔.๕ แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน ของผู้ตอบแบบสอบถาม
(n = ๒๐๕)

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน	จำนวน	ร้อยละ
๑ - ๕ ปี	๒	๑.๐๐
๖ - ๑๕ ปี	๒	๑.๐๐
๑๖ - ๒๕ ปี	๘	๓.๙๐
๒๖ - ๓๕ ปี	๔๕	๒๒.๐๐
๓๖ - ๔๕ ปี	๕๓	๒๕.๙๐
๔๖ - ๕๕ ปี	๔๔	๒๑.๕๐
๕๖ ปี ขึ้นไป	๕๑	๒๔.๙๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่านเป็นระยะเวลา ๓๖ - ๔๕ ปี โดยมีจำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ ๕๖ ปี ขึ้นไป โดยมีจำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๙๐ และส่วนน้อยเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่านเป็นระยะเวลา ๑ - ๕ และ ๖ - ๑๕ ปี โดยมีจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาการปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่านผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน และนำแบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิลงพื้นที่เก็บข้อมูล เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ส่วนผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการตอบคำถามปลายเปิดในแบบประเมิน แล้วนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้มาตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถนำมาแสดงในรูปของตารางได้ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis)

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นคำถามที่สอบถามในประเด็น ๔ ด้าน คือ ๑) ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒) ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ๓) ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ ๔) ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าคะแนนตั้งแต่ ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด/ปฏิบัติมากที่สุด

ค่าคะแนนตั้งแต่ ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก/ปฏิบัติมาก

ค่าคะแนนตั้งแต่ ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง/ปฏิบัติปานกลาง

ค่าคะแนนตั้งแต่ ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย/ปฏิบัติน้อย

ค่าคะแนนตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด/ปฏิบัติน้อยที่สุด

ทั้งนี้ การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผู้วิจัยจะนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหา อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

(n = ๒๐๕)

ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ภาครัฐในพื้นที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๑๒	๐.๕๐	ปานกลาง
๒. กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่เหมาะสม	๓.๐๘	๐.๗๓	ปานกลาง
๓. ประชาชนในพื้นที่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๑๖	๐.๖๐	ปานกลาง
๔. ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๒.๙๐	๐.๕๙	ปานกลาง
๕. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ต่อเนื่อง	๓.๐๗	๐.๖๒	ปานกลาง
โดยรวม	๓.๐๗	๐.๕๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ข้อมูล “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” ของเขตพื้นที่บ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ด้านปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๐๗ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดหรือข้อที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ประชาชนในพื้นที่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๑๖ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๐ รองลงมา คือ ภาครัฐในพื้นที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๑๒ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๕๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๒.๙๐ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๕๙

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เกี่ยวกับ **ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน**

(n = ๒๐๕)

ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	๓.๐๘	๐.๕๙	ปานกลาง
๒. ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจ ในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๒๒	๐.๖๓	ปานกลาง
๓. ประชาชนขาดการประชุมหรือรวมตัวกันเพื่อหาแนวทางในการมีส่วนร่วมดำเนินงาน	๓.๐๒	๐.๖๓	ปานกลาง
๔. การดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง	๓.๑๐	๐.๕๗	ปานกลาง
๕. ขาดผู้รับผิดชอบหรือผู้ประสานงานหลักระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอื่นๆ	๒.๙๙	๐.๖๓	ปานกลาง
โดยรวม	๓.๐๘	๐.๓๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ข้อมูล “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” ของเขตพื้นที่บ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน **ด้านปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน** ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๐๘ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดหรือข้อที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจ ในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๒๒ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๓ รองลงมา คือ การดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๑๐ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๕๗ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ขาดผู้รับผิดชอบหรือผู้ประสานงานหลักระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอื่นๆ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๒.๙๙ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๓

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหา อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เกี่ยวกับ **ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์**

(n = ๒๐๕)

ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือหน่วยงานประเภทอื่นมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับผลประโยชน์ของการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๒.๙๙	๐.๔๒	ปานกลาง
๒. ประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นของภาครัฐฝ่ายเดียว	๓.๐๑	๐.๗๐	ปานกลาง
๓. ประชาชนในพื้นที่เสียประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๒.๙๖	๐.๕๑	ปานกลาง
๔. ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน	๒.๙๐	๐.๖๖	ปานกลาง
๕. ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๐๑	๐.๒๒	ปานกลาง
โดยรวม	๒.๙๗	๐.๓๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ข้อมูล “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” ของเขตพื้นที่บ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน **ด้านปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์** ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๒.๙๗ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดหรือข้อที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นของภาครัฐฝ่ายเดียว ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๐๑ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๗๐ รองลงมา คือ ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๐๑ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๒๒ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๒.๙๐ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๖

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นในประเด็น ปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมิณผล

(n = ๒๐๕)

ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมิณผล	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๐๘	๐.๖๓	ปานกลาง
๒. ขาดการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนหรือช่องทางการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๑๐	๐.๖๔	ปานกลาง
๓. ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจในกระบวนการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๐๐	๐.๕๔	ปานกลาง
๔. ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓.๐๐	๐.๕๘	ปานกลาง
๕. ไม่ได้รับข้อมูลที่แท้จริงในการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๒.๙๑	๐.๖๙	ปานกลาง
โดยรวม	๓.๐๔	๐.๓๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ข้อมูล “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” ของเขตพื้นที่บ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ด้านปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมิณผล ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๐๔ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดหรือข้อที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนหรือช่องทางการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๑๐ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๔ รองลงมา คือ ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๐๘ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๓ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ไม่ได้รับข้อมูลที่แท้จริงในการประเมิณผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๒.๙๑ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๖๙

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis)

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์และสังเคราะห์นั้น เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบสอบถามการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แจกแจงตารางความถี่ได้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑	การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นเอกสารมีน้อย	๕	๓๑,๔๗,๕๐,๘๙,๑๔๕,	๔๕.๔๕
๒	ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ต่อเนื่อง	๔	๘๙,๑๔๕,๑๖๗,๑๙๘	๓๖.๓๖
๓	ภาครัฐไม่ชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๒	๑๔๕,๑๖๗,	๑๘.๑๘

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ทั้งหมด ๑๑ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นเอกสารมีน้อย โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๕ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๔๕.๔๕ รองลงมา คือ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ต่อเนื่อง โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๔ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๓๖.๓๖ ส่วน ภาครัฐไม่ชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ลำดับสุดท้าย โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๒ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๑๘.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑	การทำงานร่วมกันของแต่ละภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง	๘	๓๓,๓๖,๔๐,๔๒, ๑๐๓,๑๔๕,๑๖๗, ๑๙๘	๔๔.๔๔
๒	ประชาชนไม่ค่อยให้ความสำคัญในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๖	๓๓, ๔๐, ๔๒, ๑๐๓,๑๔๕,๑๖๗,	๓๓.๓๓
๓	การรวมตัวในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่ามีน้อย	๔	๑๐๓,๑๔๕,๑๖๗, ๒๐๐	๒๒.๒๒

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงาน ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ ทั้งหมด ๑๘ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ การทำงานร่วมกันของแต่ละภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๘ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๔๔.๔๔ รองลงมา คือ ประชาชนไม่ค่อยให้ความสำคัญในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๖ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๓๓.๓๓ ส่วน การรวมตัวในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่ามีน้อย อยู่ลำดับสุดท้าย โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๔ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๒๒.๒๒

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑	ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน	๗	๓๖, ๔๐, ๔๒, ๑๐๓, ๑๔๕, ๑๖๗, ๑๙๘	๔๑.๑๗
๒	ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๖	๓๓, ๔๐, ๔๒, ๑๐๓, ๑๔๕, ๑๖๗,	๓๕.๒๙
๓	ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๔	๑๐๓, ๑๔๕, ๑๖๗, ๒๐๐	๒๓.๕๒

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ทั้งหมด ๑๗ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๗ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๔๑.๑๗ รองลงมา คือ ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๖ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๓๕.๒๙ ส่วน ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ลำดับสุดท้าย โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๔ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๒๓.๕๒

ตารางที่ ๔.๑๓ ผลการแจกแจงความถี่ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑	ไม่รับรู้/เข้าใจในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๑๔	๒๑, ๓๖, ๔๐, ๔๒, ๖๙, ๘๔, ๙๓, ๙๗, ๑๐๓, ๑๔๖, ๑๗๗, ๑๙๘, ๑๙๙, ๒๐๕	๕๐.๐๐
๒	ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๑๐	๓๖, ๔๐, ๔๒, ๖๙, ๘๔, ๙๓, ๙๗, ๑๐๓, ๑๔๖, ๑๗๗	๓๕.๗๑
๓	ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน	๔	๑๐๓, ๑๔๕, ๑๖๗, ๒๐๐	๑๔.๑๘

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จาก จำนวนความถี่ทั้งหมด ๒๘ ครั้ง โดยคณะผู้วิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกัน จำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ ไม่รับรู้/เข้าใจในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงาน เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๑๔ ท่าน คิดเป็น จำนวน ร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมา คือ ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงาน เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๑๐ ท่าน คิดเป็น จำนวน ร้อยละ ๓๕.๗๑ ส่วน ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผล การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน อยู่ลำดับสุดท้าย โดยกลุ่มตัวอย่างให้ ความเห็นไว้จำนวน ๔ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๑๔.๑๘

๔.๓ ผลการสังเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้าน วังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้าน วังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มย่อย กับคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชน ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. คณะผู้วิจัยออกแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และ การจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน และดำเนินการ

ชี้แจงต่อผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธ และผู้นำศาสนาคริสต์ ในพื้นที่ที่ได้รับทราบและเข้าใจในกระบวนการที่เกี่ยวข้อง



แผนภาพที่ ๔.๑ การออกแบบกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และการจัดการป่า

๒. คณะผู้วิจัยประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาคริสต์ ผู้นำศาสนาพุทธ และประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านวังหมอ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ณ หอประชุมเนกประสงค์ชุมชนบ้านวังหมอ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งมีกระบวนการ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ชี้แจงถึงข้อมูลในภาพรวมของการเก็บข้อมูลปัญหาและอุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูล กระบวนการในการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อย วิเคราะห์ประเด็นของการดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนและรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ

๒.๒ ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันทั้งคณะวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธ ผู้นำศาสนาคริสต์ คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่ โดยในขั้นกระบวนการดำเนินกิจกรรมนั้น จากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน สามารถสรุปใจความตามกรอบประเด็นในกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

๒.๒.๑ ประเด็นความรู้ระบบนิเวศวิทยาของประชาชนในชุมชน

ประชาชนในพื้นที่มีความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยา มีการร่วมกันอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ต้นไม้ หรือสัตว์ป่าในพื้นที่ป่าชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านมีโอกาสได้รับการอบรม หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จากหน่วยงานภาครัฐ เช่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน กรมป่าไม้ กลุ่มภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน เป็นต้น ทำให้การอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น



แผนภาพที่ ๔.๒ กระบวนการการชี้แจงข้อมูลฯ



แผนภาพที่ ๔.๓ ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ

๒.๒.๒ ประเด็นเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

เนื่องจากในพื้นที่ประชาชนมีการนับถือศาสนา ๒ ศาสนา คือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ทำให้การอนุรักษ์และจัดการป่าใช้หลักธรรมที่เป็นของพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์ ผสมผสานกันและประชาชนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ทุกๆ วันอาทิตย์ ผู้นำถือศาสนาคริสต์จะมีส่วนร่วมและเข้าพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ แต่หากมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การตักบาตร ถวายทาน พิธีงานศพ งานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน เป็นต้น ผู้นำถือศาสนาคริสต์ยังคงมีส่วนร่วมพิธีกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ซึ่งหลักพุทธธรรมที่ประชาชนในพื้นที่ใช้ในใช้ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน คือ หิริ และโอปตฺตปะ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอย่างมาก

๒.๒.๓ ประเด็นเกี่ยวกับองค์ความรู้การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่ยังคงขาดการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในบางพื้นที่ยังคงการปลูกข้าวโพดและทำสวนยาง ซึ่งไม่สามารถทำให้พื้นที่ได้พัฒนาสูงสุดและไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ที่สำคัญที่สุดคือ ขาดการทำองค์ความรู้นั้นไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และหลักฐานเชิงเอกสารเพื่อใช้เป็นหลักฐานการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ที่มีความน่าเชื่อถือ ทันสมัยแต่ตรงต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่

๓. คณะวิจัย ดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน

กระบวนการให้ความรู้ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนนั้น คณะวิจัยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ซึ่งปรากฏตามกรอบแนวคิดการวิจัย สรุปใจความดังนี้

๓.๑ จากการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนควรมีการบังคับใช้ทั้งกฎหมายและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือเพิ่มเติมจากหลักธรรมที่ใช้ในพื้นที่ โดยหลักธรรมที่เห็นสมควรใช้ในบริบทของพื้นที่ ได้แก่ หลักศีล ๕ และ หลักไตรสิกขา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) **หลักศีล ๕** ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหม้อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน จำเป็นต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ ๑. ไม่ฆ่าหรือล่าสัตว์ป่าทุกชนิดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าชุมชน ๒. ดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนโดยไม่ถือประโยชน์ตามที่ธรรมชาติได้ให้มา ไม่บุกรุกป่าชุมชนในพื้นที่ ๓. ไม่ประพฤติดื้อต่อธรรมชาติโดยมองธรรมชาติเป็นเสมือนผู้หญิง หมายถึง ไม่กระทำความผิดต่อแนวทางการปฏิบัติของชุมชน หรือเป็นผู้นำความเสียหายมาสู่ป่าชุมชน ๔. พุดเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน หรือผู้นำศาสนาต่างๆ ควรมีการให้คำแนะนำสั่งสอนและกล่าวเฉพาะเรื่องดีและมีประโยชน์ของการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ และ ๕. ไม่ดื่มสุราเมเาซึ่งเป็นผลผลิตจากต้นไม้หรือพืชต่างๆ ซึ่งในประเด็นนี้หมายรวมถึง การจัดงานสังสรรค์ที่มีการดื่มเมาในในพื้นที่ป่าชุมชนด้วยเช่นกัน

๒) **หลักไตรสิกขา ๓** ประชาชนในพื้นที่ต้องดำเนินการและปฏิบัติตนเพื่อเอื้อต่อการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน คือ ๑. ควบคุมความประพฤติทางกายและวาจา โดยการไม่มีความอยากได้ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง และไม่กระทำการอันเป็นการนำเอาซึ่งทรัพยากรป่าไม้นั้นมาเป็นส่วนตน ๒. มีจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม โดยต้องสำนึกถึงบุญคุณของทรัพยากรป่าไม้ที่ให้คุณประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่อยู่เสมอ และ ๓. เสริมปัญญาให้เกิดความรู้

ความเข้าใจ และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ โดยการศึกษาและเปิดความคิดเกี่ยวกับแนวทางหรือกระบวนการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนที่ทันสมัยและดีกว่าอยู่เสมอ

๓.๒ การอภิปรายและเสนอแนะเพิ่มเติม

จากการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ตามข้อ ๓.๑ ในเวทีการประชุม ได้มีการเสนอความคิดเห็นจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ว่า ควรมีการนำกฎระเบียบของชุมชนมาบังคับใช้อย่างเคร่งครัด รวมถึงมีบางประเด็นยังไม่ชัดเจน ยังไม่อนุวัติตามยุคสมัย จึงควรมีการจัดทำเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น



แผนภาพที่ ๔.๔ การอภิปรายและเสนอแนะเพิ่มเติม

๔. ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งสรุปความได้ดังนี้

ในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ ในปัจจุบันนั้นจะกระทำการ ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การทำพิธีบวชป่า การประชุมประจำเดือน การเข้าร่วมอบรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าในชุมชน เป็นต้น แต่จากขั้นตอนการอภิปรายร่วมกันมีการเสนอให้มีการจัดทำธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจะเป็กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ที่ชัดเจนประการหนึ่ง



แผนภาพที่ ๔.๕ การหาแนวทางการกระบวนกรสร้างการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน



แผนภาพ ๔.๖ การดำเนินการเสนอแนะเนื้อหาร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับ
ประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ ครั้งที่ ๒

๔.๑ รวบรวมเนื้อหาร่างธรรมนูญร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ โดยร่างธรรมนูญมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

(ร่าง)

ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชน
บ้านวังหมอ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

หมวดที่ ๑

บททั่วไป

ข้อที่ ๑ ธรรมนูญนี้เรียกว่า “ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ”

ข้อที่ ๒ การประกาศใช้ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ ให้มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่.....เป็นต้นไป

ข้อที่ ๓ ในธรรมนูญฉบับนี้

“การอนุรักษ์” หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ดูแล ซ่อมแซม ปรับปรุง ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ในพื้นที่ชุมชนของบ้านวังหมอ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งจัดสรรหรือกำหนดร่วมกันให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อคงไว้และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

“การจัดการป่า” หมายถึง การจัดการป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ ออกกฏระเบียบร่วมกันประชาชนในชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน

“ป่าชุมชนบ้านวังหมอ” หมายถึง ป่าไม้ในพื้นที่บ้านวังหมอ หมู่ ๑ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ที่ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันออกกฏระเบียบชุมชน อนุรักษ์ และเก็บรักษา ไว้ ๒ แห่ง รวม ๓๐ ไร่ เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

ข้อที่ ๔ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหมอ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ อย่างเคร่งครัด

ข้อที่ ๕ ธรรมนูญฉบับนี้เป็นธรรมนูญนี้มีผลบังคับใช้กับชุมชนบ้านวังหมอ และป่าชุมชนในพื้นที่หรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่บ้านวังหมอเท่านั้น มิได้มีผลการบังคับใช้ประการอื่นนอกเหนือจากนี้ รวมทั้งมิได้ขัดต่อหลักกฎหมายอื่นใด ที่บังคับใช้ในห้วงเวลาการประกาศใช้ธรรมนูญฉบับนี้

หมวดที่ ๒

ปรัชญาและแนวคิดของชุมชนบ้านวังหมอ

ข้อที่ ๖ ประชาชนในชุมชนให้ใช้ข้อความนี้เป็น ปรัชญาและแนวคิดของชุมชนบ้านวังหมอ คือ

“ชุมชนบ้านวังหมอ ชุมชนสองศาสนา อนุรักษ์และรักษาป่า ด้วยความสามัคคี มีประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง”

หมวดที่ ๓ การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านวังหมอ

ข้อที่ ๗ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้ประโยชน์ โดยต้องปฏิบัติตามข้อให้ปฏิบัติได้ดังนี้

- (๑) ร่วมวางแผน และดำเนินการใช้ทรัพยากรเดิมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า
- (๒) ร่วมกันปลูกป่าทดแทนเมื่อมีการนำทรัพยากรป่าไม้ไปใช้ประโยชน์
- (๓) ยินยอมให้คนที่มิที่ดินอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์หรือป่าชุมชน สามารถทำกินได้ต่อไป โดยต้องรักษา อนุรักษ์ไว้ให้คงสภาพเดิมหรือทำให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป
- (๔) นำไม้มาใช้ประโยชน์ในกรณีเกิดภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย บ้านเสื่อมหรือได้รับความเสียหายจากภัยต่างๆ สามารถนำไม้ในป่าชุมชนมาซ่อมแซมได้ โดยต้องผ่านมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น
- (๕) ร่วมกันจัดทำแนวป้องกันไฟป่าทุกปี

ข้อที่ ๘ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้ประโยชน์ โดยต้องปฏิบัติตามข้อห้ามปฏิบัติได้ดังนี้

- (๑) ห้ามเข้าตัดไม้ จุดไปเผาป่า หรือล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ก่อนได้รับการอนุมัติจากเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน และห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเป็นของตนเอง
- (๒) หลังจากธรรมนูญศีลธรรมฉบับนี้ประกาศใช้ ห้ามมีการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเป็นของตนเอง ยกเว้นกรณี เป็นไปตามความจำเป็นตามข้อที่ ๗ (๔)
- (๓) มิให้จัดกิจกรรมที่เป็นการสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน ป่าไม้ และสัตว์ป่า ในพื้นที่ป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอโดยเด็ดขาด

ข้อที่ ๙ หากมีการฝ่าฝืนหรือละเมิดข้อปฏิบัติตาม ข้อที่ ๗ และ ข้อที่ ๘ ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- (๑) ลงโทษตามกฎหมายระเบียบชุมชนต่างๆ ที่มีการประกาศหรือบังคับใช้ก่อนหน้าการบังคับใช้ธรรมนูญศีลธรรมฉบับนี้
- (๒) หากมีการกระทำความผิดตามหลักกฎหมายของราชอาณาจักรไทยจะต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการของกฎหมายของราชอาณาจักรไทยเท่านั้น
- (๓) ปรับเงินในจำนวนตามข้อตกลงระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้าน กับ สมาชิกในหมู่บ้าน โดยให้มีการลงมติจากผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนเสียง ๒ ใน ๓ ของจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณาข้อตกลงในครั้งนั้น

(๔) ผู้ฝ่าฝืนหรือละเมิด ข้อที่ ๗ และ ข้อที่ ๘ ดังกล่าว จักมิได้รับการช่วยเหลือจากหมู่บ้านในทุกกรณีโดยเด็ดขาด ยกเว้น กรณีจำเป็นตามดุลพินิจของคณะกรรมการประจำหมู่บ้านและประชาชน และหากเป็นกรณีร้ายแรง ส่อหรือเป็นการกระทำผิดกฎหมายให้ดำเนินการทางกฎหมายต่อไป

หมวดที่ ๔ การจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ

ข้อที่ ๑๐ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันจัดการป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้สาธารณะประโยชน์และประโยชน์ส่วนตนได้ โดยมีข้อปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ร่วมกันจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอในทุกปีงบประมาณ

(๒) คนบ้านวังหมอสามารถหาเห็ด หน่อไม้ ผัก ผลไม้ มาประกอบอาหารได้

(๓) กรณีชุมชนจะนำมาสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ ต้องผ่านมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น

(๔) ในฤดูที่เสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าให้คนในชุมชนอย่างน้อยหลังคาละ ๑ คน มีส่วนร่วมในการทำแนวเขตป้องกันไฟป่า และให้มีการแบ่งเวรยามอย่างเหมาะสม

(๕) ผู้นำชุมชนต้องจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์และจัดการป่าทุกปี เพื่อให้คนในชุมชนมีองค์ความรู้เพิ่มขึ้น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าอย่างถูกต้อง รวมถึงตระหนักถึงสาธารณะประโยชน์ที่จะได้รับ

ข้อที่ ๑๑ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันจัดการป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้ประโยชน์ โดยต้องปฏิบัติตามข้อห้ามปฏิบัติได้ดังนี้

(๑) ห้ามจุดหรือกระทำการให้เกิดประกายไฟในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านวังหมอ ก่อนได้รับอนุญาตจากผู้นำชุมชน

(๒) ห้ามผู้ใดบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนบ้านวังหมอเพื่อใช้ประโยชน์ทั้งสาธารณะประโยชน์และประโยชน์ส่วนตนเด็ดขาด ยกเว้นเป็นไปตามมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น

ข้อที่ ๑๒ หากผู้ใดฝ่าฝืนหรือมิกระทำตามความในหมวด ๔ จะต้องได้รับการได้รับโทษดังต่อไปนี้

(๑) มีโทษปรับ ๑,๕๐๐ - ๒,๐๐๐ บาท และบทลงโทษอื่นตามที่ได้ตกลงกันไว้ในชุมชนข้างต้น และในกรณีผิดกฎหมายให้เป็นตามกระบวนการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(๒) ให้ย้ายออกจากชุมชนภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันปรากฏชัดเจนแห่งการกระทำอันฝ่าฝืนหรือมิกระทำตามความในหมวด ๔ หรือกระทำการอันผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับป่าชุมชน ยกเว้นมีมติ

การประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้านรับรองให้ดำเนินการอย่างอื่น โดยต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น

หมวดที่ ๕ บทเฉพาะกาล

ข้อที่ ๑๓ การกระทำใดๆ ของชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนอันส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านวังหมอที่ได้กำหนดในธรรมนูญฉบับนี้ให้มีการประชุมและมีมติของการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาทุกศาสนาในพื้นที่ พร้อมทั้งผ่านการลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อาศัยในชุมชน หลังคาเรือนละ ๑ คน และคิดเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕% ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในขณะกาลแห่งการใช้ธรรมนูญฉบับนี้

ข้อที่ ๑๔ การขยายพื้นที่เขตป่าชุมชนให้เพิ่มมากขึ้นในพื้นที่บ้านวังหมอ เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ สามารถกระทำได้แต่ต้องไม่ขัดต่อข้อธรรมบัญญัติอื่นๆ และต้องผ่านมติการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการประจำหมู่บ้านทุกคน ผู้นำศาสนาทุกศาสนาในพื้นที่ พร้อมทั้งผ่านการลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อาศัยในชุมชน หลังคาเรือนละ ๑ คน คิดเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕% ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในขณะกาลแห่งการใช้ธรรมนูญฉบับนี้ และต้องไม่ขัดต่อหลักกฎหมายเกี่ยวกับป่าชุมชน

ข้อที่ ๑๕ การกระทำใดๆ ของผู้ใด ที่กระทำก่อนหน้าการบังคับใช้ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอฉบับนี้ ไม่มีผลตามบทบัญญัติในธรรมนูญนี้

ข้อที่ ๑๖ หากมีเนื้อหาใดที่แก้ไข เพิ่มเติม ปรับปรุงในเนื้อหาของธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ ให้มีการประชุมและมีมติของการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาในพื้นที่ พร้อมทั้งผ่านการลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อาศัยในชุมชน หลังคาเรือนละ ๑ คน คิดเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕% ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในขณะกาลแห่งการใช้ธรรมนูญฉบับนี้

ประกาศใช้ ณ วันที่ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายวิรัตน์ พันเฝือ)
ผู้ใหญ่บ้านบ้านวังหมอ
อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

จากกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชน แล้วนั้น จะเห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ตารางกิจกรรมการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

การมีส่วนร่วม	ขั้นตอน ที่	กระบวนการ	ข้อสังเกต	ผลของกระบวนการ
การมีส่วนร่วมใน การวางแผน (Planning)	๑	คณะวิจัยออกแบบกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน	ในกระบวนการออกแบบกระบวนการมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการวิจัยในศาสตร์สาขา และผู้มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมฯ	๑. มีการปรับปรุงกระบวนการตามคำแนะนำของผู้มีประสบการณ์ ๒. ได้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมฯ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่
	๒	คณะวิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา ร่วมวางแผนกระบวนการออกแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมฯ	ผู้นำชุมชน คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา มีความเข้าใจในกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมฯ	๑. เกิดการเรียนรู้กระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง ๒. ได้กระบวนการที่เข้าใจร่วมกัน
การมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ (Decision Making)	๑	คณะวิจัย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อดำเนินการเพื่อค้นหา	คณะวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	ได้แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ ต.บ่อ อ.เมือ่งน่าน จ.น่าน

		แนวทางในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยอ้างอิงข้อมูลจากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนในอดีต	และร่วมตัดสินใจในการค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ	
การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)	๑	คณะวิจัยชี้แจงกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมให้ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และประชาชนในพื้นที่ได้เข้าใจในรายละเอียดของกระบวนการ	ประชาชนในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจในกระบวนการเป็นอย่างดี	สามารถดำเนินการกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมจนครบกระบวนการ
	๒	ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ผู้นำศาสนา ดำเนินการชี้แจงต่อคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม		
	๓	คณะวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และประชาชนในพื้นที่ร่วมดำเนินการจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน	ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันเสนอเนื้อหา ร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ แต่ไม่สามารถ	ได้นำเนื้อหา ร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ

			จัดทำร่างธรรมนูญจนเสร็จสิ้น เป็นเพราะเนื้อหาของร่างธรรมนูญมีสาระจำนวนมาก ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อเพิ่มเติมจนเสร็จสิ้น	
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)	๑	ก า ร ป ร ะ ชุ ม ค ณ ะ ก ร ร ม ก า ร ประจําหมู่บ้านในการจัดสรรพื้นที่ให้เป็นแหล่งทำกิน	๑. ก่อนการจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรม มีการดำเนินการตามข้อตกลงของชุมชน ๒. ระหว่างจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมดำเนินการร่วมกันจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมจากข้อมูลในอดีต เปรียบเทียบกับข้อมูลปัจจุบันและวางแผนอนาคต	๑. ก่อนการจัดทำร่างธรรมนูญฯ ทำให้ได้รับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก่อนจัดทำร่างธรรมนูญฯ ๒. ระหว่างจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรม ได้เนื้อหาร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ ที่ครบถ้วนสมบูรณ์

	๒	ค้นหา ออกแบบ วาง กรอบของการได้รับ ผลประโยชน์จากการ อนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนฯ โดยระบุ สาระไว้ในร่าง ธรรมนูญศีลธรรม	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นำข้อมูลเดิมจาก การดำเนินการใน อดีตมาเป็นข้อมูล ประกอบการจัดทำ ร่างธรรมนูญ ศีลธรรมฯ ทำให้ได้ ข้อมูลที่ตรงตาม ความเป็นจริงและ ตรงตาม ความ ต้องการของชุมชน	๑. ได้สาระของข้อมูล ก า ร ไ ด้ ร ับ ผลประโยชน์จากการ มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนในอดีต ๒. ได้เอกสารร่าง ธรรมนูญศีลธรรม เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และจัดการป่าชุมชน
การมีส่วนร่วมใน การประเมินผล (Evaluation)	๑	ครั้งที่ ๑ ก่อนจัดทำ ร่างธรรมนูญฯ ประชาชนในชุมชนมี ส่วนร่วมในการประ เมินผล โดยการประ เมินจากแบบสอบ ถามการวิจัย ครั้งที่ ๒ หลังจัดทำ ร่างธรรมนูญฯ ประชาชนในชุมชนมี ส่วนร่วมในการ ประเมินผล โดยการ ประเมินร่างธรรมนูญ ศีลธรรมเกี่ยวกับการ อนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนบ้านวังหมอ	๑. ประชาชน สามารถออกแบบ ประเมินและส่ง กลับให้กับคณะ วิจัยได้ครบถ้วน (โดยเก็บหลังคา เรือนละ ๑ แบบ ประเมิน) ๒. ประชาชน สามารถออกแบบ ประเมินร่าง ธรรมนูญศีลธรรม เกี่ยวกับการ อนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนพร้อมทั้ง ส่งกลับให้กับ คณะวิจัยได้ ครบถ้วน (โดย เก็บหลังคาเรือน ละ ๑ แบบ ประเมิน)	๑. ได้ผลการประเมิน ปัญหา อุปสรรคการ มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนบ้านวังหมอ ๒. ได้ผลการประเมิน เอกสารร่างธรรมนูญ ศีลธรรมเกี่ยวกับการ อนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนบ้านวังหมอ ต.บ่อ อ.เมืองน่าน จ. น่าน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน และนำแบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิลงพื้นที่เก็บข้อมูล เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ส่วนผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการตอบคำถามปลายเปิดในแบบประเมิน แล้วนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้มาตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถนำมาแสดงในรูปของความเรียงได้ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๘๖	๔๒.๐๐
หญิง	๑๑๙	๕๘.๐๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยมีจำนวน ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๐๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ที่เหลือเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเพศชาย มีจำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับอายุ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๘ ปี	๖	๒.๙๐
๑๘ – ๒๗ ปี	๕๒	๒๕.๔๐
๒๘ – ๓๗ ปี	๔๗	๒๒.๙๐
๓๘ – ๔๗ ปี	๔๔	๒๑.๕๐
๔๘ – ๖๐ ปี	๔๓	๒๑.๐๐
๖๑ ปี ขึ้นไป	๑๓	๖.๓๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ ระหว่าง ๑๘ – ๒๗ ปี โดยมีจำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบสอบถามที่เป็นผู้ที่มีอายุ ระหว่าง ๒๘ – ๓๗ ปี โดยมีจำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๙๐ และส่วนน้อยเป็นผู้ที่มีอายุ ต่ำกว่า ๑๘ ปี โดยมีจำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๐

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวุฒิการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

วุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	๔๓	๒๑.๐๐
มัธยมศึกษาตอนต้น	๖๒	๓๐.๒๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๗๐	๓๔.๑๐
อนุปริญญา/ปวส.	๑๖	๗.๘๐
ปริญญาตรี	๑๔	๕.๘๐
ปริญญาโท ขึ้นไป	๒	๑.๐๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษา อยู่ในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. โดยมีจำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ มัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒๐ และส่วนน้อยเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษา ปริญญาโท ขึ้นไป โดยมีจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานการณ์ปฏิบัติงาน/สังกัด ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด	จำนวน	ร้อยละ
หน่วยงาน อบต. (อบต, อบจ.,เทศบาล)	๕	๒.๔๐
หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ/กึ่งรัฐวิสาหกิจ	๗	๓.๔๐
หน่วยงานภาครัฐกิจ/เอกชน	๑๘	๘.๘๐
ภาคประชาคม/ประชาสังคม	๔	๒.๐๐
ประชาชนทั่วไป	๑๗๑	๘๓.๔๐
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นประชาชนทั่วไป โดยมีจำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๔๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ หน่วยงานภาครัฐกิจ/เอกชน โดยมีจำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๐ และส่วนน้อยเป็นภาคประชาคม/ประชาสังคม โดยมีจำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๐

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๐๕)

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน	จำนวน	ร้อยละ
๖ – ๑๕ ปี	๒	๑.๐๐
๑๖ – ๒๕ ปี	๙๐	๔๓.๙๐
๒๖ – ๓๕ ปี	๔๗	๒๒.๙๒
๓๖ – ๔๕ ปี	๓๕	๑๗.๐๗
๔๖ – ๕๕ ปี	๒๑	๑๐.๒๔
๕๖ ปี ขึ้นไป	๑๐	๔.๘๗
รวม	๒๐๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้ทราบถึงข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่านเป็นระยะเวลา ๑๖ – ๒๕ ปี โดยมีจำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๙๐ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมา คือ ๒๖–๓๕ ปี โดยมีจำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๙๒ และส่วนน้อยเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่านเป็นระยะเวลา ๖ – ๑๕ ปี โดยมีจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐

๔.๓.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis)

เป็นคำถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยได้จากแบบสอบถามการวิจัย ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจของจังหวัดน่าน ในประเด็น ๔ ด้าน คือ ๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้ ๒) ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา ๓) ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม และ ๔) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง ซึ่งกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าคะแนนตั้งแต่ ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
 ค่าคะแนนตั้งแต่ ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก
 ค่าคะแนนตั้งแต่ ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง
 ค่าคะแนนตั้งแต่ ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย
 ค่าคะแนนตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ทั้งนี้ การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผู้วิจัยจะนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ในประเด็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้

(n = ๒๐๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์	๓.๙๖	๐.๒๓	มาก
๒. ขนาดของตัวอักษรที่ใช้มีความเหมาะสม	๓.๙๐	๐.๓๖	มาก
๓. แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม	๓.๗๔	๐.๔๗	มาก
๔. สีของแบบอักษรชัดเจน อ่านง่าย	๓.๘๔	๐.๔๔	มาก
๕. ความทันสมัยของแบบอักษรที่ใช้	๓.๘๓	๐.๔๑	มาก
โดยรวม	๓.๘๖	๐.๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ **ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้** ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๘๖ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๖ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๒๓ รองลงมา คือ ขนาดของตัวอักษรที่ใช้มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๐ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๖ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๗๔ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๔๗

ตารางที่ ๔.๒๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ในประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหา

(n = ๒๐๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ความถูกต้องของเนื้อหา	๓.๙๒	๐.๓๕	มาก
๒. ความเหมาะสมในการจัดเรียงลำดับเนื้อหา	๓.๘๕	๐.๓๘	มาก
๓. ความทันสมัยของเนื้อหา	๓.๘๔	๐.๓๙	มาก
๔. เนื้อหามีความชัดเจนและสื่อความหมายได้ถูกต้อง	๓.๘๕	๐.๔๐	มาก
๕. ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในเนื้อหา	๓.๘๘	๐.๓๖	มาก
โดยรวม	๓.๘๗	๐.๒๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ **ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา** ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๘๗ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๒๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ความถูกต้องของเนื้อหา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๒ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๕ รองลงมา คือ ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในเนื้อหา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๘๘ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๖ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ความทันสมัยของเนื้อหา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๘๔ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๖

ตารางที่ ๔.๒๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน รูปแบบในภาพรวมของเล่ม

(n = ๒๐๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. รูปแบบของเล่มมีขนาดพอดีสะดวกแก่การใช้งาน	๓.๙๐	๐.๓๕	มาก
๒. กระดาษที่ใช้ในการพิมพ์เล่มมีความเหมาะสม	๓.๘๙	๐.๓๔	มาก
๓. การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหามีความเหมาะสม	๓.๙๗	๐.๔๕	มาก
๔. ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา	๓.๘๒	๐.๓๘	มาก
๕. ภาพกราฟิกสื่อความหมายได้ตรงกับเนื้อหา	๓.๙๑	๐.๓๔	มาก
โดยรวม	๓.๙๐	๐.๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ รูปแบบในภาพรวมของเล่ม ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๐ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหาที่มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๗ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๔๕ รองลงมา คือ ภาพกราฟิกสื่อความหมายได้ตรงกับเนื้อหา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๑ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๘๒ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๘

ตารางที่ ๔.๒๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน รูปแบบในภาพรวมของเล่ม

(n = ๒๐๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง	๔.๐๔	๐.๓๘	มาก
๒. สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้	๓.๙๕	๐.๔๓	มาก
๓. เป็นเอกสารที่ตรงต่อความต้องการของชุมชน	๓.๙๕	๐.๕๔	มาก
๔. สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อการดำรงชีพร่วมกันของคนในชุมชน (ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน)	๓.๙๗	๐.๓๔	มาก
๕. เป็นเอกสารที่สามารถนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน	๓.๙๖	๐.๔๖	มาก
โดยรวม	๓.๙๗	๐.๒๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนฯ การนำไปใช้งานจริง ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๗ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๒๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๔.๐๔ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๘ รองลงมา คือ สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อการดำรงชีพร่วมกันของคนในชุมชน (ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๗ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๓๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๓.๙๕ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ ๐.๔๓

๔.๓.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis)

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์และสังเคราะห์นั้น เป็นข้อมูลที่มาจาก แบบสอบถามปลายเปิด จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้แจกแจงตารางความถี่ได้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๔ ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑.	ควรมีการเพิ่มขนาดตัวอักษรให้ใหญ่ขึ้น	๑๒	๓,๒๔,๕๔,๖๑,๗๔,๙๙,๑๐๓,๑๐๕,๑๕๖,๑๖๗,๑๘๓,๒๐๑	๕๗.๑๕
๒.	ควรมีการแปลให้หลากหลายภาษา	๙	๓,๕๔,๖๑,๗๔,๑๐๓,๑๐๕,๑๕๖,๑๖๗,๑๘๓	๔๒.๘๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ แบบอักษรที่ใช้ ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ทั้งหมด ๒๑ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับ ดังนี้ ลำดับที่ ๑ ควรมีการเพิ่มขนาดตัวอักษรให้ใหญ่ขึ้น โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๑๒ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๕๗.๑๕ ส่วน ควรมีการแปลให้หลากหลายภาษา มีกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๙ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๔๒.๘๕

ตารางที่ ๔.๒๕ ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑.	ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก	๗	๒๔, ๖๑, ๗๔, ๙๙, ๑๐๓, ๑๐๕, ๑๖๗	๕๓.๘๕
๒.	เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์	๖	๕๗, ๘๙, ๙๙, ๑๔๕, ๑๖๗, ๑๘๖	๔๖.๑๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ เนื้อหา ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ทั้งหมด ๑๓ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๗ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๕๓.๘๕ ส่วน เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ มีกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๖ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๔๖.๑๕

ตารางที่ ๔.๒๖ ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑.	ออกแบบเล่มได้สวยงาม	๖	๑๙,๒๖,๒๗,๓๗,๑๒๕,๒๐๒	๕๔.๕๕
๒.	อาจจะทำเป็นเล่มขนาดเล็กเพื่อให้ง่ายแก่การพกพา	๕	๒๖,๒๗,๓๗,๑๒๕,๒๐๒	๔๕.๔๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ รูปแบบในภาพรวมของเล่ม ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ทั้งหมด ๑๑ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ ออกแบบเล่มได้สวยงาม โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๖ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๕๔.๕๕ ส่วน อาจจะทำเป็นเล่มขนาดเล็กเพื่อให้ง่ายแก่การพกพามีกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๕ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๔๕.๔๕

ตารางที่ ๔.๒๗ ผลการแจกแจงความถี่ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	คนที่	ร้อยละ
๑.	เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๙	๑๓,๑๙,๒๖,๒๗,๓๗,๑๕๖,๑๘๙,๒๐๑,๒๐๓	๘๑.๘๑
๒.	ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ	๒	๑๘๙,๒๐๑	๑๘.๑๙

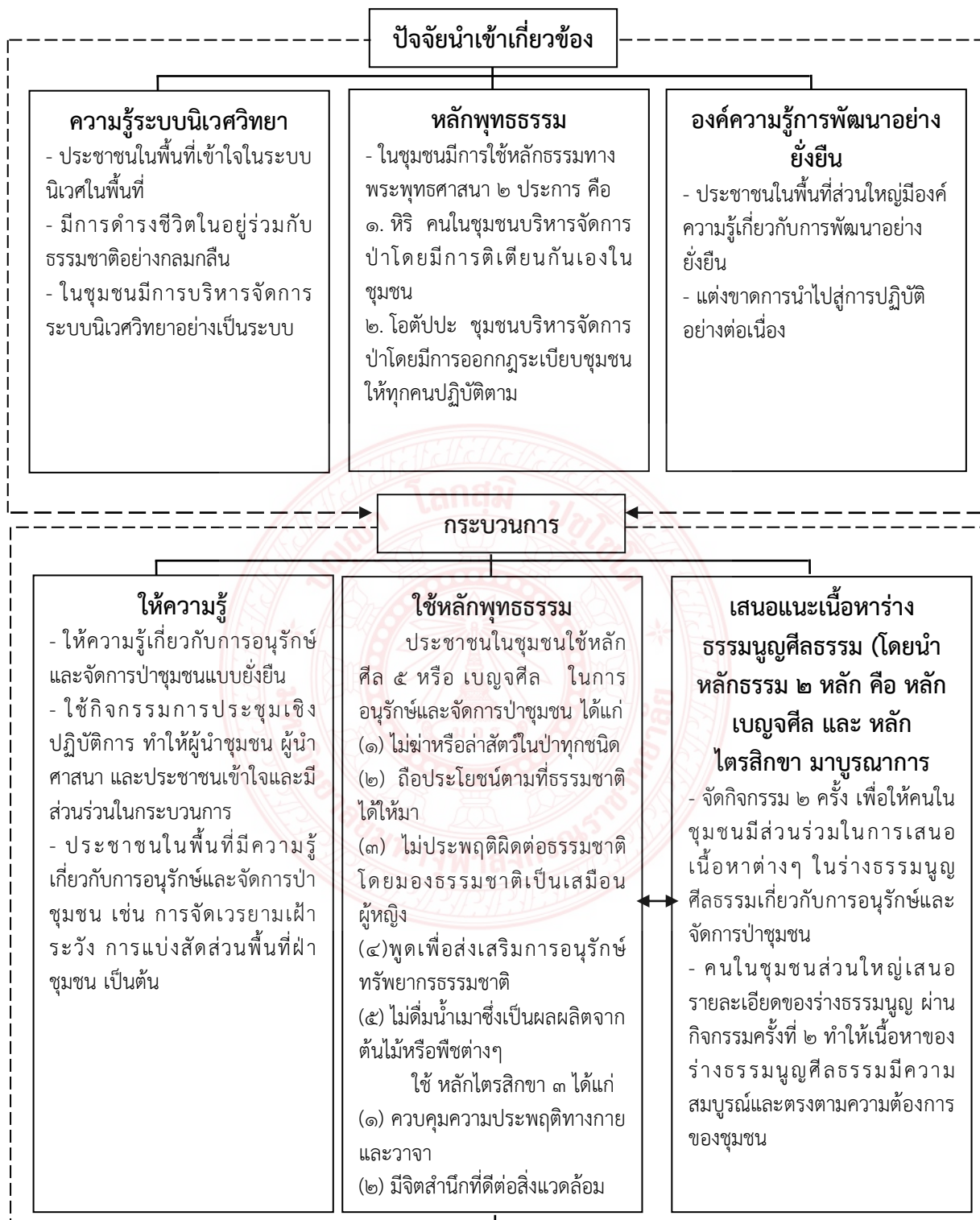
จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำไปใช้งานจริง ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ด้วยการจัดลำดับความเหมาะสม จากจำนวนความถี่ทั้งหมด ๑๑ ครั้ง โดยคณะวิจัยเรียงลำดับจากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลที่ตรงกันจำนวนมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ ๑ เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๙ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๘๑.๘๑ ส่วน ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ มีกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นไว้จำนวน ๒ ท่าน คิดเป็นจำนวน ร้อยละ ๑๘.๑๙

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การทำลายป่าไม้หรือการทำให้ไม่มีความเสื่อมโทรมจะส่งผลต่อความเป็นอยู่และสถานะการดำรงชีวิตทั้งของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ พืช และ สัตว์ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง และโดยธรรมชาติของป่าไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินั้น ยากที่จะฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ดังนั้นการอนุรักษ์ป่าไม้จึงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ที่ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมกันประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕ – พ.ศ. ๒๕๕๙ ยังคงเน้นมาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานาทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคมและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

บ้านวังหมอเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ มีการอนุรักษ์ป่าในชุมชนอยู่หลายชนิด คือ ป่าชุมชน ป่าไม้ใช้สอย ป่าต้นน้ำ ชุมชนบ้านวังหมอประชาชนในหมู่บ้านและผู้นำหมู่บ้านมีความเข้มแข็งในการออกกฎระเบียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า และรับผิดชอบหากมีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อระเบียบที่ชุมชนได้แต่งตั้งขึ้นเป็นระเบียบร่วมกัน และจากที่บ้านวังหมอมีแม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่านจึงมีการอนุรักษ์ปลาน้ำจืดหลายสายพันธุ์ และได้ประกาศเป็นอุทยานมัจฉาเฉลิมพระเกียรติ ประชาชนในบ้านวังหมอได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และสร้างรายได้ให้กับประชาชนเนื่องจากประชาชนสามารถหาหน่อไม้ ผักต่างๆ และเห็ด ตามฤดูกาลมาขายยังตลาดชุมชนบ้านวังหมอ (ซึ่งเป็นตลาดริมทางถนนสายหลัก สาย ๑๐๘๐) แต่ชุมชนบ้านวังหมอยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่ดินทำกิน เพราะว่าที่ดินทำกินของประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ในการถือครอง เพราะที่ดินฝั่งตะวันออกตอนใต้ของแม่น้ำน่านจะเตรียมประกาศอุทยานแห่งชาตินันทบุรี ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาพื้นที่ทำกินได้อย่างเหมาะสมเนื่องจากไม่มั่นใจ และจากที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ซึ่งทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เกิดความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินจึงทำให้เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนบ้านวังหมอ ต้องร่วมมือกับภาครัฐ และเอกชนเพื่อหาภาคีความร่วมมือของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน” คณะวิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยนำเข้า ๓ ประการ คือ ๑. ความรู้ระบบนิเวศวิทยา ๒. หลักพุทธธรรมที่ใช้ในปัจจุบัน และ ๓. องค์ความรู้การพัฒนาย่างยั่งยืน โดยตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ประกอบด้วยกรอบ ๔ ด้าน คือ ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งประกอบด้วยกรอบ ๓ ด้าน คือ ๑.การสร้างธรรมาภิบาล ๒. การให้ความรู้ และ ๓.การใช้หลักพุทธธรรม ประกอบด้วย หลักธรรม ๒ หลัก หลักศีล ๕ หรือ เบญจศีล และ หลักไตรสิกขา ๓ ประการ ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จำนวน ๒๐๕ ชุด โดยเก็บข้อมูลจากทุกครัวเรือน จำนวน ๒๐๕ ครัวเรือน และข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บจากการให้ข้อมูลแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสามารถนำมาสังเคราะห์แสดงเป็นองค์ความรู้ได้ ดังแผนภาพดังนี้





บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนของจังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๒) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

ซึ่งมีวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) สำหรับวิธีการวิจัยได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย และการวิจัยเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการและร่วมระดมสมองเขียนร่างธรรมนูญศีลธรรมฯ ซึ่งคณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล อภิปรายผล ได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนของจังหวัดน่าน สามารถสรุปตามประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อ ๑ ที่ว่า “เพื่อศึกษาการปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน” ในภาพรวมจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ด้านที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่วนด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกัน ดังนี้ ๑) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นเอกสารมีน้อย ทั้งนี้ถึงแม้ในชุมชนจะมีกฎระเบียบชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน แต่เนื้อหาบางประการไม่ชัดเจน และถ้าสมมติให้การบังคับใช้ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ๒) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากเอกสารเกี่ยวกับกฎระเบียบของชุมชนไม่ชัดเจนและมีบางประการไม่ครบถ้วน ทำให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และจัดการป่าไม้ในชุมชนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๓) ภาครัฐไม่ชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ประชาชนในพื้นที่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน

๕.๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด คือ ๑) การทำงานร่วมกันของแต่ละภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง รองลงมาคือ ๒) ประชาชนไม่ค่อยให้ความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่กล่าวตรงกันน้อยที่สุด คือ การรวมตัวในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่ามีน้อย เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจ ในกระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ขาดผู้รับผิดชอบหรือผู้ประสานงานหลักระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอื่นๆ

๕.๑.๓ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด คือ ๑) ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน รองลงมาคือ ๒) ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่กล่าวตรงกันน้อยที่สุด คือ ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นของภาครัฐฝ่ายเดียว ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน

๕.๑.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด คือ ๑) ไม่รับรู้/เข้าใจในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน รองลงมาคือ ๒) ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่กล่าวตรงกันน้อยที่สุด คือ ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนหรือช่องทางการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ไม่ได้รับข้อมูลที่แท้จริงในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อ ๒ ที่ว่า “เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน” กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชน ซึ่งมีรายขั้นตอน ๔ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ออกแบบกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน และดำเนินการชี้แจงต่อผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธ และผู้นำศาสนาคริสต์ ในพื้นที่ได้รับทราบและเข้าใจในกระบวนการที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ ประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาคริสต์ ผู้นำศาสนาพุทธ และประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งมีกระบวนการ ดังต่อไปนี้

๑) ชี้แจงถึงข้อมูลในภาพรวมของการเก็บข้อมูลปัญหาและอุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

๒) ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันทั้งคณะวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธ ผู้นำศาสนาคริสต์ คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่

ขั้นตอนที่ ๓ คณะวิจัย ดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน โดยกระบวนการให้ความรู้ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนนั้น คณะวิจัยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ซึ่งปรากฏตามกรอบแนวคิดการวิจัย สรุปใจความดังนี้

๑) จากการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลที่นำเชื่อถือ การอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนควรมีการบังคับใช้ทั้งกฎหมายและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) การอภิปรายและเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งจากการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ตามข้อ ๓.๑ ในเวทีการประชุม ได้มีการเสนอความคิดเห็นจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ว่า ควรมีการนำกฎระเบียบของชุมชนมาบังคับใช้อย่างเคร่งครัด รวมถึงมีบางประเด็นยังไม่ชัดเจน ยังไม่อนุวัติตามยุคสมัย จึงควรมีการจัดทำเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ ๔ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน นำไปสู่การร่วมกันจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

จากวัตถุประสงค์ข้อ ๓ ที่ว่า “เพื่อพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ” โดยจากการดำเนินกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ และได้ร่วมจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน นำไปสู่การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินร่างธรรมนูญศีลธรรมดังกล่าวข้างต้น โดยสามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

๕.๑.๕ การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก และ ๒) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์ ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม

๕.๑.๖ การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมายและเป็นภาษาทางการ เข้าใจยาก และ ๒) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องของเนื้อหา ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ความทันสมัยของเนื้อหา

๕.๑.๗ การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) ออกแบบเล่มได้สวยงาม และ ๒) อาจจะทำเป็นเล่มขนาดเล็กเพื่อให้พกพาได้ง่าย ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหาที่มีความเหมาะสม ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา

๕.๑.๘ การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๒ ประการ ดังนี้ ๑) เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ ๒) ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้

๕.๒ อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

๕.๒.๑ จากผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ปัญหาอุปสรรคในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก นั้นแสดงว่า ถึงแม้ในพื้นที่วิจัยจะมีการออกกฎระเบียบชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนแล้วก็ตาม แต่ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ซึ่งหากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างถูกต้อง และกำหนดกิจกรรมอื่นในพื้นที่เป็นมิติเชิงวัฒนธรรม หรือประเพณีก็จะสามารถส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรพงษ์ พวงงามชื่น^๑

^๑ จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาบ้านทาปาเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ๒๕๕๖).

ที่ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเป่า ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน พบว่า ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง การพัฒนาการมีส่วนร่วมขึ้นเห็นคุณค่า (A) พบว่า ผลของการทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่างๆอย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้รับและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จที่ดียิ่งขึ้นและขึ้นควบคุม (C) จากโครงการดังกล่าวชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและหาผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนและหลังการพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม ดังนั้นการสืบทอดบทเรียนความสำเร็จจากการกระบวนการจัดการป่าชุมชนของบ้านสามขานนั้นเป็นการเสนอตัวอย่างการจัดการ เพื่อชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพ ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อ ที่คล้ายคลึงกันสามารถนำไปปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเองได้ในโอกาสต่อไป ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยคือควรมีการสร้างจิตสำนึกในการหวงแหนป่าชุมชนให้กับประชาชน โดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนไม่จำเป็นที่จะต้องให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชน การดูแลจัดการป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นไปอย่างทั่วถึงและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างครบถ้วนและชัดเจน เพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป และสามารถเชื่อมโยงความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร. และคณะ**^๒ ได้ทำโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทที่ว่าด้วยเรื่องป่าเพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ และสภาพปัญหาของป่าไม้ในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดน่าน และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิง เอกสารใช้ข้อมูลปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก เอกสาร ตำราวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ซึ่งมี การศึกษาวิเคราะห์เอกสารและมีการสัมภาษณ์จัดประชุมกลุ่ม เพื่อหาข้อมูลเชิงลึกที่เป็นองค์ ความรู้จากประสบการณ์จริงของกลุ่มอนุรักษ์ป่ามุลานิธิฮักเมืองน่าน ถึงกระบวนการอนุรักษ์ป่า และการใช้หลักธรรมในการอนุรักษ์ป่าของมุลานิธิผลการวิจัย พบว่า คำสอนเกี่ยวกับเรื่องป่าในพระพุทธศาสนา ล้วนสนับสนุนให้บุคคลดำรงชีวิตในทางที่เหมาะสม ไม่ตึงเกินไปและหย่อนเกินไป การดำเนินการทุกอย่าง

^๒ พระครูพิพิธจารุธรรม และคณะ, “แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ให้คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ เช่นบริโภครักษาพยาบาลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างพอเหมาะ ไม่มากเกินไปเกินไปพอที่ซึ่งปัจจุบันนี้ ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายด้าน เนื่องจากมนุษย์บริโภค รักษาพยาบาลธรรมชาติมากเกินไปไม่รู้จักใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ มีการตัดไม้ทำลายป่ามากเกินไปกว่าที่ควรจะเป็น ต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เน้น ความรักและความเมตตาต่อสรรพสัตว์ ป่าไม้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่จะห้ามฆ่าสิ่งมีชีวิต เท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการอนุรักษ์ มีทัศนคติที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่ดักตวงหาผลประโยชน์ จากทรัพยากรป่าไม้ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งถ้าเราปฏิบัติตามคำสอนแห่งพระพุทธศาสนามนุษย์ ก็จะสามารถลดวิกฤตสิ่งแวดล้อมได้

การอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คือ การปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญในการใช้ทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์ มากที่สุด เพราะหากสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์และ สิ่งมีชีวิตทั้งหมดก็จะพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย โดยการใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการฝึกความเข้าใจและเห็นใจต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบตัวเราทั้งสิ่งที่มี ชีวิตและไม่มีชีวิตก็จะถูกดูแลและเอาใจใส่จากมนุษย์ได้อย่างประสิทธิภาพและส่งผลต่อความ เจริญและความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมทางสังคมแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วยคำ สอนพระพุทธศาสนาจากการศึกษาสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในเบื้องต้นมีการควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน ด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่เราควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกากฎหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และ วาจา ซึ่งศีลสังวรนี้จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกัน ระหว่างรัฐ ชุมชน และศาสนาในการสร้างกติการ่วมกัน และเสริมสร้างปัญญา ให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ การควบคุมพฤติกรรม ปลุกจิตสำนึก และสร้างภูมิคุ้มกันด้วยปัญญา ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติอยู่เนืองนิตย์ คือหลักเมตตาธรรม หลักมัชฌิมาปฏิปทาหลักสันโดษ และความกตัญญูกตเวทีต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีความรัก เห็นคุณค่าใช้ประโยชน์แบบพอเพียง ส่วนการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมใช้หลักอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และหลักอทิปปัจจยา การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมใช้หลักธรรมนิยาม ๕ คือ ธรรมนิยาม อุตุนิยาม พินนิยาม จิตนิยาม กรรมนิยาม และวิธีป้องกันการทำลายทรัพยากรป่า ไม้และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมใช้หลักศีล ๕

ถึงอย่างไรก็ตามประเด็นที่เป็นสิ่งที่น่ากังวลใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนของพื้นที่ คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรสร เพ็ญสกุล^๓ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี: ลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมี ส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมในदानผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเปนาดานกำหนดแผนงานระดับปานกลาง

^๓ ไกรสร เพ็ญสกุล, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี : ลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง”, รายงานการวิจัย, (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๑).

แต่ภาพรวมในดานกำหนดแผนงานพบว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์หรือปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้เท็จจริงและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดแผนงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ดานทรัพยากรน้ำต้องกำหนดทิศทางการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบทางสื่อต่าง ๆ อย่างทั่วถึง แพรหลาย และมากขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เขามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาและการพัฒนาของภาครัฐ

ด้วยผลการวิจัยในหลายข้อมีการกล่าวถึงการขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งในบางกรณี เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม ทำให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ เป็นไปด้วยความยากลำบากมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิ่งกาญจนา ภูธรฤทธิ์และคณะ ได้ศึกษาเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า พบว่า ปัจจุบันนี้ในประเทศไทยประสบกับปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเป็นอย่างมาก ซึ่งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำของกลุ่มนายทุนที่ต้องการนำพันธุ์ไม้ที่หาได้ยากไปจำหน่ายและส่งออกนอกประเทศ อีกทั้งบางกรณียังพบว่ามีเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความร่วมมือด้วยจึงยากต่อการปราบปราม

๕.๒.๒ จากผลการสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน สามารถอภิปราย ได้ดังนี้

ในประเด็นเรื่องการพัฒนาแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน จากการศึกษา มีการนำเสนอในให้มีการจัดทำธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งมีการบูรณาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและอยู่ในธรรมนูญศีลธรรมดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลดีต่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิวัฒน์ โรจน์กิจจากุล^๔ ที่ได้วิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน” ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่าน มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้ในการบริหารจัดการ ปัจจุบันมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านผลประโยชน์ โดยทางอ้อม เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม่ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น การประเมินเป็นไปตามกฎหมายซึ่งมี

^๔ อธิวัฒน์ โรจน์กิจจากุล, “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

บุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคม นั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ

๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคม ในจังหวัดน่าน ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสธารณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยหลักสธารณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคม เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ กล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็น ร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y๑) มีค่าเท่ากับ ๐.๗๔๙ ร่วมกันตัดสินใจ (Y๒) มีค่าเท่ากับ ๐.๗๑๑ ร่วมกันวางแผน (Y๑) มีค่าเท่ากับ .๖๘๘ ร่วมกันประเมินผล (Y๕) มีค่าเท่ากับ ๐.๖๘๑ ร่วมกันดำเนินงาน (Y๓) มีค่าเท่ากับ ๐.๖๕๘

๓. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยการนำหลักธรรมที่ทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นั้นมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ หลักสธารณียธรรม ๖ ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ควรแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ประพฤติดีมีคุณธรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการบอกกล่าวและแจ้งเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ ด้วยความปรารถนาดี คิดทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยการรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม และเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน เป็นไปอย่างยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ภาครัฐต้องกำหนดนโยบายการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน

๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ควรส่งเสริมนโยบายที่เป็นการกระตุ้นหรือมีกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ควรมีแนวทางในการประสานผลประโยชน์ร่วมกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ควรมีนโยบายการส่งเสริมการให้ความรู้หรือแนวทางการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- ๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ภาครัฐต้องดำเนินการให้ชัดเจนโดยการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นๆ เช่น ภาคเอกชน ภาคประชาคม และภาคประชาชน ได้เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจ
- ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ อย่างเปิดเผย
- ๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทุกภาคส่วนต้องรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าในพื้นที่ของชุมชน อีกทั้งต้องมีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน
- ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง และครอบคลุมทุกช่องทาง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
- ๒) ควรเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
- ๓) ควรเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
- ๔) ควรขยายขอบเขตด้านพื้นที่ให้กว้างมากยิ่งขึ้น
- ๕) ควรศึกษาถึงยุทธศาสตร์ของประเทศเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการพัฒนาชุมชน. ๔๐ ปีกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. วิถีชุมชน. นนทบุรี : สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, ๒๕๕๑.

โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
บพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.

จิตติ รัชมีธรรมโชติ. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชันวา ๔
อาร์ต จำกัด, ๒๕๕๘.

จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่ง
ประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐.

ฉลอง โชติกะคาม. การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : เซ็นเตอร์ดิสคัฟเวอรี,
๒๕๔๒.

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ. ป่าชุมชนในประเทศไทย : ทางออกและการพัฒนา เล่ม ๒.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖.

ณรัชชอร์ ศรีทอง. แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.
กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖.

ทวีวงศ์ ศรีบุรี. สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๙.

ธนากร สังเขป. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ : สิริ
ลักษณะการพิมพ์, ๒๕๔๗.

นิวัต เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖.

บุญอริ ยีหะมะ. ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. วิถีใหม่แห่งการพัฒนา : วิถีวิทยา
ศึกษาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธาธรรม, ๒๕๔๔.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. การจัดการคุณภาพ. จาก TQC ถึง TQM, ISO ๙๐๐๐ และการประเมิน
คุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕.

ละออ อัมพรพริตติ. ความหลากหลายทางชีวภาพ หนังสือชุดพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด, ๒๕๕๔.

วรภัทร์ ภูเจริญ. แนวทางการประเมินคุณภาพภายในสถานอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน
ส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๔.

สมนึก สุขช่วย และคณะ. การมีส่วนร่วมของประชาชน สารสารสอน. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ เดือน
กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ กรม
ทรัพยากรน้ำ, ๒๕๕๗.

สมพร เทพสิทธิ์า. การพัฒนาแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยใน
พระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๖.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. การจัดการป่าชุมชน : เพื่อคนและเพื่อป่า. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วิวัฒน์
การพิมพ์, ๒๕๕๐..

สวัสดี โนนสูง. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ
นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). แนวทางการตรวจสอบและประเมินผลภา
ราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการ
ตรวจสอบและประเมินผลภาคราชการ, ๒๕๕๔.

สำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้. **ป่าชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้, ๒๕๔๙.

_____ **ป่าชุมชน**. ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า. กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้, ๒๕๔๑.
อมรวิชญ์ นาครทรรพ และคณะ. **การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุด
โครงการวิจัยด้านการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย (สกว.), ๒๕๕๑.

(๒) รายงานการวิจัย :

กาญจนา นิมนสุนทร. “การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสังเคราะห์แนวทางการป้องกันการตีมูลค่า
ในกลุ่มวัยรุ่น”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิจัยและบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑.

ไกรสร เพ็งสกุล. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี : กลุ่มน้ำ
สาขาคลองปะเหลียน จังหวัดตรัง”. **รายงานการวิจัย**. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๑.

จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ. “การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า
ชุมชน : กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน”.
รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖.

ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล. “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พรพิมล ชำรัมย์. “การจัดการป่าชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา: บ้านสามขา หมู่ ๖
ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

พระครูชัยพัชรสถิต (พรชัย สวาทยานันท์). “รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถานเพื่อการ
เรียนรู้ธรรมะ : กรณีศึกษาวัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”. **วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๗.

ศรีประไพร์ คุ่มศัตรา. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน : ศึกษากรณี ตำบลช่อง
สะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี”. **รายงานการวิจัย**, ๒๕๕๙.

สุชาวลี ชูเอน. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง
อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

สุพิชัย คิริรักษ์. “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาลของเทศบาลในเขตภาคกลางตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๓) บทความ :

นภดล ร่มโพธิ์. “การประเมินความสำเร็จของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานองค์กร”. **วารสารบัณฑิตธุรกิจ**. ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑๒๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๒.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://local.environnet.in.th/formal_data๒.php?id=๗๑. [๒ ม.ค. ๖๑].

ถวิลวดี บุรีกุล. **การมีส่วนร่วมของประชาชน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : kmcenter.rid.go.th/kcperson/page_kcperson/pdf/๒๓๓๐๒๗๑๑๕๒/๐๐๖.ppt. [๓ ม.ค. ๖๑].

พัชรี อินทร์อำนวย. วงจร PDCA คืออะไร. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://eduserv.ku.ac.th/km/index.php?option=com_content&task=view&id=๑๓๓&Itemid=๖๘. [๒ ม.ค. ๖๑].

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, การนำ PDCA มาใช้ในกระบวนการปฏิบัติงาน. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.nano.kmitl.ac.th/index.php/assurance/๔๗๘-pdca.html>. [๒ ม.ค. ๖๑].

W. Edwards. Deming. ดูเพิ่มเติมใน ขวัญใจ เชื้อนครา. วงจรของการวางแผน P-D-C-A. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://landinfo.mnre.go.thlandinfo/Knowledge/knowledge_data/PDCA. [๑๕ ธ.ค. ๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ

Cohen. J.M. and Uphoff. **The Cornell Rural Development Participation Project**. Rural Development Review, 1984.

ภาคผนวก



ภาคผนวก ก
เครื่องมือวิจัย





แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง : การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน

คำชี้แจง

๑. งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ

๑.๑ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๑.๒ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๑.๓ เพื่อสร้างธรรมเนียมปฏิบัติชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๒. แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ได้แก่

๒.๑ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๒.๒ ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๒.๓ ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

ผลจากข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ หวังโดยมั่นใจว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี คำตอบของท่านจะเป็นความลับ และจะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของท่าน คณะวิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ทำงาน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความหรือเติมข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ☐ ชาย☐ หญิง**๒. อายุ**☐ ต่ำกว่า ๑๘ ปี☐ ๑๘ - ๒๗ ปี☐ ๒๘ - ๓๗ ปี☐ ๓๘ - ๔๗ ปี☐ ๔๘ - ๖๐ ปี☐ ๖๑ ปี ขึ้นไป**๓. วุฒิการศึกษา**☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น☐ มัธยมศึกษาตอนต้น☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.☐ อนุปริญญา/ปวส.☐ ปริญญาตรี☐ ปริญญาโท ขึ้นไป**๔. สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด**☐ หน่วยงานภาครัฐที่มีใช้ อบต.และกิ่งรัฐวิสาหกิจ☐ หน่วยงาน อบต. (อบต,

อบจ.,เทศบาล)

☐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ/กิ่งรัฐวิสาหกิจ☐ หน่วยงานภาครัฐกิจ/เอกชน☐ ภาคประชาคม/ประชาสังคม☐ ประชาชนทั่วไป☐ อื่นๆ (โปรด

ระบุ).....

๕. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน☐ ต่ำกว่า ๑ ปี☐ ๑ - ๕ ปี☐ ๖ - ๑๕ ปี☐ ๑๖ - ๒๕ ปี☐ ๒๖ - ๓๕ ปี☐ ๓๖ - ๔๕ ปี☐ ๔๖ - ๕๕ ปี☐ ๕๖ ปี ขึ้นไป**ตอนที่ ๒**

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่ออำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

๕ หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด/ปฏิบัติมากที่สุด

๔ หมายถึง เห็นด้วยมาก/ปฏิบัติมาก

๓ หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง/ปฏิบัติปานกลาง

๒ หมายถึง เห็นด้วยน้อย/ปฏิบัติน้อย

๑ หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด/ปฏิบัติน้อยที่สุด

ข้อ	รายการคำถาม	ระดับความคิดเห็น/การปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						
๑.๑	ภาครัฐในพื้นที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๑.๒	กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่เหมาะสม					
๑.๓	ประชาชนในพื้นที่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๑.๔	ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๑.๕	การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ต่อเนื่อง					
๒. ปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน						
๒.๑	ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน					
๒.๒	ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจ ในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๒.๓	ประชาชนขาดการประชุมหรือรวมตัวกันเพื่อหาแนวทางในการมีส่วนร่วมดำเนินงาน					
๒.๔	การดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง					
๒.๕	ขาดผู้รับผิดชอบหรือผู้ประสานงานหลักระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอื่นๆ					
๓. ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						
๓.๑	ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือหน่วยงานประเภทอื่นมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับผลประโยชน์ของการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๓.๒	ประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นของภาครัฐฝ่ายเดียว					
๓.๓	ประชาชนในพื้นที่เสียประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					

๓.๔	ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน					
๓.๕	ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๔. ปัญหา อุปสรรค การมีส่วนร่วมในการประเมินผล						
๔.๑	ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๔.๒	ขาดการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนหรือช่องทางการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๔.๓	ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๔.๔	ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					
๔.๕	ไม่ได้รับข้อมูลที่แท้จริงในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

“คณะวิจัย ขอบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกๆ ท่านเป็นอย่างสูง”



แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง : การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน

คำชี้แจง

๑. งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ

๑.๑ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๑.๒ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๑.๓ เพื่อสร้างธรรมเนียมปฏิบัติชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๒. แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ได้แก่

๒.๑ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๒.๒ ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมเนียมปฏิบัติชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

๒.๓ ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับ (ร่าง) ธรรมเนียมปฏิบัติชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน

ผลจากข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ หวังโดยมั่นใจว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี คำตอบของท่านจะเป็นความลับ และจะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของท่าน คณะวิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา
ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ทำงาน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความหรือเติมข้อความต่อไปนี้ให้
สมบูรณ์ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๑๘ ปี☐ ๑๘ - ๒๗ ปี☐ ๒๘ - ๓๗ ปี☐ ๓๘ - ๔๗ ปี☐ ๔๘ - ๖๐ ปี☐ ๖๑ ปี ขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษา

☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น☐ มัธยมศึกษาตอนต้น☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.☐ อนุปริญญา/ปวส.☐ ปริญญาตรี☐ ปริญญาโท ขึ้นไป

๔. สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด

☐ หน่วยงานภาครัฐที่มีใช้ อบต.และกิ่งรัฐวิสาหกิจ☐ หน่วยงาน อบต. (อบต,

อบจ.,เทศบาล)

☐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ/กิ่งรัฐวิสาหกิจ☐ หน่วยงานภาครัฐกิจ/เอกชน☐ ภาคประชาคม/ประชาสังคม☐ ประชาชนทั่วไป☐ อื่นๆ (โปรด

ระบุ).....

๕. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน

☐ ต่ำกว่า ๑ ปี☐ ๑ - ๕ ปี☐ ๖ - ๑๕ ปี☐ ๑๖ - ๒๕ ปี☐ ๒๖ - ๓๕ ปี☐ ๓๖ - ๔๕ ปี☐ ๔๖ - ๕๕ ปี☐ ๕๖ ปี ขึ้นไป**ตอนที่ ๒** แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และ
การจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมะนัง จังหวัดน่าน

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

๕	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
๔	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
๓	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
๒	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
๑	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อ	รายการคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้						
๑.๑	ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์					
๑.๒	ขนาดของตัวอักษรที่ใช้มีความเหมาะสม					
๑.๓	แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม					
๑.๔	สีของแบบอักษรชัดเจน อ่านง่าย					
๑.๕	ความทันสมัยของแบบอักษรที่ใช้					
๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา						
๒.๑	ความถูกต้องของเนื้อหา					
๒.๒	ความเหมาะสมในการจัดเรียงลำดับเนื้อหา					
๒.๓	ความทันสมัยของเนื้อหา					
๒.๔	เนื้อหามีความชัดเจนและสื่อความหมายได้ถูกต้อง					
๒.๕	ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในเนื้อหา					
๓. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม						
๓.๑	รูปแบบของเล่มมีขนาดพอดีสะดวกแก่การใช้งาน					
๓.๒	กระดาษที่ใช้ในการพิมพ์เล่มมีความเหมาะสม					
๓.๓	การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหามีความเหมาะสม					
๓.๔	ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา					
๓.๕	ภาพกราฟิกสื่อความหมายได้ตรงกับเนื้อหา					
๔. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง						
๔.๑	เนื้อหามีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง					
๔.๒	สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้					
๔.๓	เป็นเอกสารที่ตรงต่อความต้องการของชุมชน					
๔.๔	สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อการดำรงชีพร่วมกันของคนในชุมชน (ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน)					
๔.๕	เป็นเอกสารที่สามารถนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับ (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชน
เพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน
จังหวัดน่าน

๓.๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง

.....

.....

.....

.....

.....

“คณะวิจัย ขอบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกๆ ท่านเป็นอย่างสูง”

ภาคผนวก ข.

หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล



ที่ อว. พิเศษ ๐๐๑/๒๕๖๓



วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
๔๖๙ หมู่ ๓ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์โทรสาร. ๐๕๔-๖๐๑๐๖๓

วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๒๐๕ ชุด

ด้วย ข้าพเจ้า ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และคณะ เป็นบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นนักวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ตามเลขที่สัญญา ว.๑๓๐/๒๕๖๑ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน” โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทั้งนี้ การวิจัยข้างต้น ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลปัญหาอุปสรรค และดำเนินการจัดทำร่างธรรมนูญ ศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนภายใต้การปกครองของท่านอีกครั้ง เพื่อการดังกล่าวจึงใคร่ขอความ อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ ต่อไป วิทยาลัยสงฆ์นครน่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล)

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ
หัวหน้าโครงการวิจัย

นายธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล
ผู้ประสานงานวิจัย ม.๑

ผู้ประสานงาน : ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล หัวหน้าโครงการวิจัย
เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๑-๐๔๒-๐๑๕๐

ที่ ศธ. พิเศษ ๐๐๔/๒๕๖๒



วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
๔๖๔ หมู่ ๓ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐๕๔-๖๐๑๑๖๓

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมการปฏิบัติการด้านการวิจัย
การบ่มัธการ รักษาการเจ้าอาวาสวัดวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ร่างหัวข้อประเด็นการเข้าร่วมปฏิบัติการ

ด้วย ข้าพเจ้า ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และคณะ เป็นบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นนักวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ตามเลขที่สัญญา ว.๑๓๐/๒๕๖๑ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน” โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทั้งนี้ การวิจัยข้างต้นได้เก็บข้อมูลการวิจัยไปครั้งหนึ่งแล้ว และจำเป็นต้องดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับ ๑) คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ๒) ประธานคณะกรรมการกิจกรรจัดการธรรมชาติและ ๓) รักษาการเจ้าอาวาสวัดวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ โดยประมาณ ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านบ้านวังหม้อ จึงกราบบังคมทูลมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมการปฏิบัติการด้านการวิจัยในวัน เวลา สถานที่ ดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยและวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบังคมทูลมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขออนุมัติด้วยความเคารพ

(ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล)
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ
หัวหน้าโครงการวิจัย

พ.อ.ศิริวัช สุกใส
รักษาการเจ้าอาวาส
วัดวังหม้อ

ผู้ประสานงาน : ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล หัวหน้าโครงการวิจัย
เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๑-๐๔๒-๐๑๙๐

ที่ ศธ. พิเศษ ๐๐๓/๒๕๖๒



วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
๔๖๙ หมู่ ๓ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐๕๔-๖๐๑๐๖๓

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมการปฏิบัติการด้านการวิจัย
กราบเรียน ประธานคณะกรรมการกิจคริสตจักรธรรมารักษ์ บ้านวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ร่างหัวข้อประเด็นการเข้าร่วมปฏิบัติการ

ด้วย ข้าพเจ้า **ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และคณะ** เป็นบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นนักวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ตามเลขที่สัญญา ว.๑๓๐/๒๕๖๑ เรื่อง “การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน” โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทั้งนี้ การวิจัยข้างต้นได้เก็บข้อมูลการวิจัยไปครั้งหนึ่งแล้ว และจำเป็นต้องดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับ ๑) คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ๒) ประธานคณะกรรมการกิจคริสตจักรธรรมารักษ์ และ ๓) วิชาการเจ้าอาวาสวัดวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ โดยประมาณ ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านบ้านวังหม้อ จึงกราบเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ เข้าร่วมการปฏิบัติการด้านการวิจัยในวัน เวลา สถานที่ ดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยและวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล)

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

หัวหน้าโครงการวิจัย

กรณ

สมส.ทิส

ผู้ประสานงาน : ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล หัวหน้าโครงการวิจัย

เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๑-๐๔๒-๐๑๙๐

ที่ ศธ. พิเศษ ๐๐๒/๒๕๖๒



วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
๔๖๙ หมู่ ๓ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐๕๕-๖๐๑๐๖๓

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์คณะกรรมการประจำหมู่บ้านเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัย
กราบเรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ร่างหัวข้อประเด็นการเข้าร่วมปฏิบัติการ
๒. รายชื่อคณะกรรมการประจำหมู่บ้านที่ขอความอนุเคราะห์ให้เข้าร่วมปฏิบัติการ

ด้วย ข้าพเจ้า ดร.ธีรทัศน์ ไรจน์กิจจากุล และคณะ เป็นบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นนักวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ตามเลขที่สัญญา ว.๑๓๐/๒๕๖๑ เรื่อง “การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน” โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทั้งนี้ การวิจัยข้างต้นได้เก็บข้อมูลการวิจัยไปครั้งหนึ่งแล้ว และจำเป็นต้องดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับ ๑) คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ๒) ประธานคณะกรรมการกิจคริสตจักรธรรมารักษ์ และ ๓) รักษาการเจ้าอาวาสวัดวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๑๙.๐๐ - ๒๐.๐๐ โดยประมาณ โดยคณะวิจัยจักขอความเมตตาอนุเคราะห์หอประชุมประจำหมู่บ้านเพื่อดำเนินการปฏิบัติการวิจัยดังกล่าวจากท่านผู้ใหญ่บ้านบ้านวังหม้อมา ณ โอกาสนี้ คณะวิจัยและวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมาพร้อมนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ธีรทัศน์ ไรจน์กิจจากุล)

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน : ดร.ธีรทัศน์ ไรจน์กิจจากุล หัวหน้าโครงการวิจัย
เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๑-๐๔๒-๐๑๔๐

ทราบ
ดร. ธีรทัศน์ ไรจน์กิจจากุล
ผอ. วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ
ผอ. วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ

รายชื่อคณะกรรมการประมูบ้านที่ขอความอนุเคราะห์ให้เข้าร่วมปฏิบัติการ

ที่	ชื่อ	ตำแหน่ง	ลงชื่อเข้าร่วม	หมายเหตุ
๑	นายวิรัตน์ ปันเฝือ	ผ.อ.ม.ม.	วิรัตน์	
๒	นางสาวณมล วุฒิการณ	ผ.อ.ม.ม.ม.ก.ค.ค.	ณมล	
๓	นางสาวรัตติกาล จินพละ	ก.อ.ค.	รัตติกาล	
๔	นายเสรี ใจบุญ	ส.อ.ช.ก.	เสรี	
๕	นายทวน จันทร์ติยะไชย	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	ทวน	
๖	นางบุษบา จันทร์ติยะ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	บุษบา	
๗	นางดารณี คงมัน	ก.ร.ค.ค.ค.ค.ค.	ดารณี	
๘	นายทรง สายยะ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	ทรง	
๙	นายวิไล คำจ้อย	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	วิไล	
๑๐	นายจันท์ กิมคำ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	จันท์	
๑๑	นายจรัส กิมคำ	ก.ร.ค.ค.ค.ค.ค.	จรัส	
๑๒	นายทิศ ปายสาร	ก.ร.ค.ค.ค.ค.ค.	ทิศ	
๑๓	นายพันธิพิทย์ ธรรมชัย	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	พันธิพิทย์	
๑๔	นายวิฑูร พรมสวณะ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	วิฑูร	
๑๕	นายสมคิด ยานะ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	สมคิด	
๑๖	นายณัฐพงศ์ จันทร์ติยะไชย	ก.ร.ค.ค.ค.ค.ค.	ณัฐพงศ์	
๑๗	นายมานพ จะวรรณ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	มานพ	
๑๘	นางนงนุช แหวนคำ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.	นงนุช	
๑๙	นางศรินวล มูลดี	ก.ร.ค.ค.ค.ค.ค.	ศรินวล	
๒๐	นางกมลทิพย์ นามศิริ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.ค.	กมลทิพย์	
๒๑	นาง	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.ค.	นาง	
๒๒	นางสาวอรอน มูลดี	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.ค.	อรอน	
๒๓				
๒๔				
๒๕	นางสาวณัฐกมล นามศิริ	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.ค.	ณัฐกมล	
๒๖	ดร.ดร.วิรัตน์ ไชยทองจาก	อ.ช.อ.ค.ค.ค.ค.ค.	วิรัตน์	

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายการลงพื้นที่วิจัย











ที่ อว. พิเศษ ๐๐๓/๒๕๖๓



วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
๔๖๙ หมู่ ๓ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐๕๔-๖๐๑๐๖๓

วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ลงนามในหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน

กราบเรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือ จังหวัดน่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑ ชุด

เนื่องข้าพเจ้า ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และคณะ เป็นบุคลากรของวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นนักวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามเลขที่สัญญา ว.๐๓๐/๒๕๖๑ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน"

ขณะนี้ โครงการวิจัยข้างต้นได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยของท่านและต่อจังหวัดน่าน จึงขอความอนุเคราะห์ท่านลงนามในหนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดีและขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทูลาน
๐.
นางวิมล คุ้มคำ
พ.ม. มหาวิทยานอ.

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล)

อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ เฉลิมพระเกียรติฯ
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน : ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล หัวหน้าโครงการวิจัย
เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๑-๐๔๒-๐๑๙๐



**หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย

เรียน ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ เฉลิมพระเกียรติฯ

ข้าพเจ้า นายวิรัตน์ พันเชื้อ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงาน ชุมชนบ้านวังหม้อ ที่ตั้ง บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐ โทร ๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นต้นไป ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

๑.๑ สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๒ สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน และระดับอื่นๆ ต่อไป

๒. กิจกรรมด้านการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน

๒.๑ สามารถพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน

๒.๒ สามารถพัฒนาการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ให้ความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น

๒.๓ ประชาชนและส่วนงานอื่นๆ ได้มีบทบาทในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน นำไปสู่การดำเนินการที่ถูกต้องและได้ผลลัพธ์ที่ตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

๓.๑ สามารถจัดสัมมนาวิชาการโดยการนำเสนอเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาที่ได้เก็บรวบรวมได้เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะชนให้ได้ทราบข้อมูลและแนวการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนที่ถูกต้อง

๓.๒ สามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดในการพัฒนาในเขตพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างถูกต้องตามบริบทของแต่ละพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

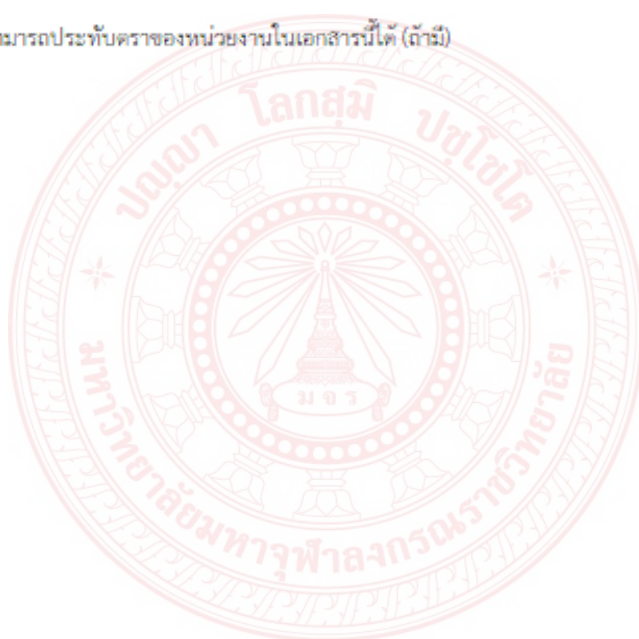
ลงชื่อ

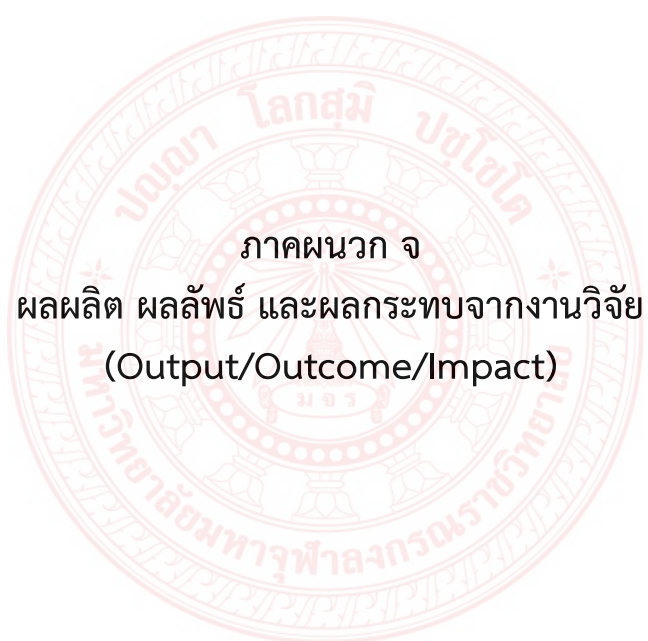


(นายวิรัตน์ หินเคื่อ)

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านวังหม้อ

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

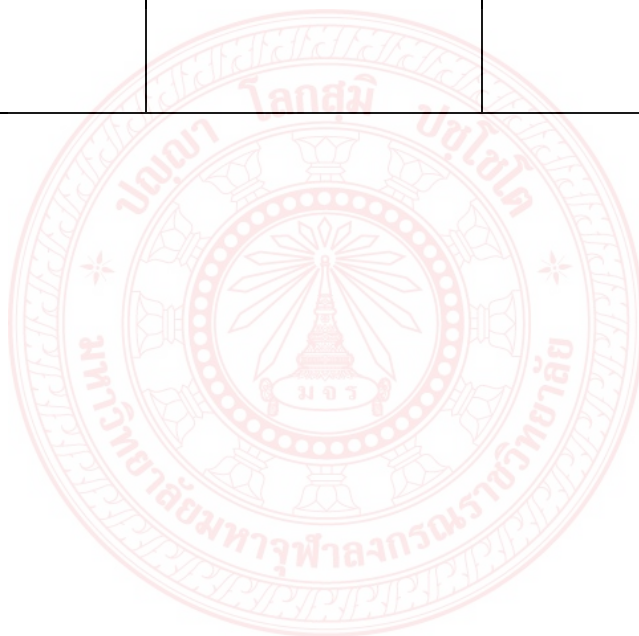




**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ (ผลผลิต)	บรรลु วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์
คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษา ปัญหาและอุปสรรคของการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน	ทราบถึง ปัญหา และ อุปสรรคของการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการป่า ชุมชนของชุมชนบ้านวัง หมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือง น่าน จังหวัดน่าน	ข้อที่ ๑	สามารถวางแผนการ แก้ปัญหาและอุปสรรค ของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการ ป่าชุมชนของชุมชน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่านได้อย่าง ถูกต้อง
คณะผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชนของ ชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน	ทราบถึงกระบวนการสร้าง การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการป่าชุมชน ของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน	ข้อที่ ๒	เกิดกระบวนการการ สร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการ อนุรักษ์และการจัดการ ป่าชุมชนของชุมชน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่านที่ถูกต้อง และเหมาะสม
คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิง ปฏิบัติการเพื่อจัดทำร่าง ธรรมนูญศีลธรรมฯ	คณะผู้วิจัยทราบถึงข้อมูล และเนื้อหาร่างธรรมนูญ ศีลธรรมที่ตรงตามความ ต้องการของคนในชุมชน โดยดำเนินการจดบันทึก (Field Note) และ บันทึกเสียงโดยใช้แทป บันทึกเสียง	ข้อที่ ๒-๓	ธรรมนูญศีลธรรมฯ มี เนื้อหาตรงตามความ ต้องการของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาอย่าง ยั่งยืน
คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ แบบสอบถามเกี่ยวกับการ ประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรม ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการ	ได้รับข้อมูลความคิดเห็นที่ เกี่ยวกับเอกสาร เล่มร่าง ธรรมนูญศีลธรรม อย่าง ถูกต้อง	ข้อที่ ๓	ธรรมนูญศีลธรรมเป็นที่ ยอมรับของคนใน ชุมชน และสามารถ นำไปอ้างอิงเป็นข้อมูล

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ (ผลผลิต)	บรรลु วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์
จัดการประชุมชนของชุมชนบ้าน วังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมือง น่าน จังหวัดน่าน			ประกอบการดำเนิน ชีวิตร่วมกันในชุมชน อย่างมีความสุข
คณะผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการประชุม เชิงปฏิบัติการ	รายงานผลการวิจัยที่สามารถ ตอบวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยได้	ข้อที่ ๑-๓	รายงานวิจัยที่เป็น ประโยชน์ต่อแวด วงการวิชาการ นำไปสู่ การเป็นแหล่งอ้างอิงใน การอนุรักษ์และจัดการ ป่าชุมชนบ้านวังหมอ สืบไป



ภาคผนวก ฉ
ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ
อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน



พ.ศ. ๒๕๖๓ / ค.ศ. 2020



ธรรมเนียมศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ อ.เมือง จ.น่าน



บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ
อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐

ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชน

บ้านวังหมอ อำเภอมือง จังหวัดน่าน

หมวดที่ ๑ บททั่วไป

ข้อที่ ๑ ธรรมนูญนี้เรียกว่า “ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ”

ข้อที่ ๒ การประกาศใช้ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ ให้มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่.....เป็นต้นไป

ข้อที่ ๓ ในธรรมนูญฉบับนี้

“การอนุรักษ์” หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ดูแล ซ่อมแซม ปรับปรุง ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ในพื้นที่ชุมชนของบ้านวังหมอ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งจัดสรรหรือกำหนดร่วมกันให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อคงไว้และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

“การจัดการป่า” หมายถึง การจัดการป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ ออกกฏระเบียบร่วมกันประชาชนในชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน

“ป่าชุมชนบ้านวังหมอ” หมายถึง ป่าไม้ในพื้นที่บ้านวังหมอ หมู่ ๑ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ที่ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันออกกฏระเบียบชุมชน อนุรักษ์ และเก็บรักษา ไว้ ๒ แห่งรวม ๓๐ ไร่ เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

ข้อที่ ๔ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหมอ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ อย่างเคร่งครัด

ข้อที่ ๕ ธรรมนูญฉบับนี้เป็นธรรมนูญที่มีผลบังคับใช้กับชุมชนบ้านวังหมอ และป่าชุมชนในพื้นที่หรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่บ้านวังหมอเท่านั้น มิได้มีผลการบังคับใช้ประการอื่นนอกเหนือจากนี้ รวมทั้งมิได้ขัดต่อหลักกฎหมายอื่นใด ที่บังคับใช้ในห้วงเวลาการประกาศใช้ธรรมนูญฉบับนี้

หมวดที่ ๒ ปรัชญาและแนวคิดของชุมชนบ้านวังหมอ

ข้อที่ ๖ ประชาชนในชุมชนให้ใช้ข้อความนี้เป็น ปรัชญาและแนวคิดของชุมชนบ้านวังหมอ คือ “ชุมชนบ้านวังหมอ ชุมชนสองศาสนา อนุรักษ์และรักษาป่า ด้วยความสามัคคี มีประโยชน์ ต่อชนรุ่นหลัง”

หมวดที่ ๓ การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านวังหมอ

ข้อที่ ๗ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้ประโยชน์ โดยต้องปฏิบัติตามข้อให้ปฏิบัติได้ดังนี้

- (๑) ร่วมวางแผน และดำเนินการใช้ทรัพยากรเดิมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า
- (๒) ร่วมกันปลูกป่าทดแทนเมื่อมีการนำทรัพยากรป่าไม้ไปใช้ประโยชน์
- (๓) ยินยอมให้คนที่มิที่ดินอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์หรือป่าชุมชน สามารถทำกินได้ต่อไป โดยต้องรักษา อนุรักษ์ไว้ให้คงสภาพเดิมหรือทำให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป
- (๔) นำไม้มาใช้ประโยชน์ในกรณีเกิดภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย บ้านเสื่อม หรือได้รับความเสียหายจากภัยต่างๆ สามารถนำไม้ในป่าชุมชนมาซ่อมแซมได้ โดยต้องผ่านมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการผู้บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น
- (๕) ร่วมกันจัดทำแนวป้องกันไฟป่าทุกปี

ข้อที่ ๘ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้ประโยชน์ โดยต้องปฏิบัติตามข้อห้ามปฏิบัติได้ดังนี้

- (๑) ห้ามเข้าตัดไม้ จุดไปเผาป่า หรือล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ก่อนได้รับการอนุมัติจากเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการหมู่บ้าน และห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเป็นของตนเอง
- (๒) หลังจากธรรมนูญศีลธรรมฉบับนี้ประกาศใช้ ห้ามมีการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเป็นของตนเอง ยกเว้นกรณี เป็นไปตามความจำเป็นตามข้อที่ ๗ (๔)
- (๓) มิให้จัดกิจกรรมที่เป็นการสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน ป่าไม้ และสัตว์ป่า ในพื้นที่ป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอโดยเด็ดขาด

ข้อที่ ๙ หากมีการฝ่าฝืนหรือละเมิดข้อปฏิบัติตาม ข้อที่ ๗ และ ข้อที่ ๘ ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- (๑) ลงโทษตามกฎหมายระเบียบชุมชนต่างๆ ที่มีการประกาศหรือบังคับใช้ก่อนหน้าการบังคับใช้ธรรมนูญศีลธรรมฉบับนี้

(๒) หากมีการกระทำความผิดตามหลักกฎหมายของราชอาณาจักรไทยจะต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการของกฎหมายของราชอาณาจักรไทยเท่านั้น

(๓) ปรับเงินในจำนวนตามข้อตกลงระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้าน กับ สมาชิกในหมู่บ้าน โดยให้มีการลงมติจากผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนเสียง ๒ ใน ๓ ของจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณาข้อตกลงในครั้งนั้น

(๔) ผู้ฝ่าฝืนหรือละเมิด ข้อที่ ๗ และ ข้อที่ ๘ ดังกล่าว จักมิได้รับการช่วยเหลือจากหมู่บ้าน ในทุกกรณีโดยเด็ดขาด ยกเว้น กรณีจำเป็นตามดุลพินิจของคณะกรรมการประจำหมู่บ้านและประชาชน และหากเป็นกรณีร้ายแรง ส่อหรือเป็นการกระทำความผิดกฎหมายให้ดำเนินการทางกฎหมายต่อไป

หมวดที่ ๔

การจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอ

ข้อที่ ๑๐ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันจัดการป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้สาธารณะประโยชน์และประโยชน์ส่วนตนได้ โดยมีข้อปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ร่วมกันจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหมอในทุกปีงบประมาณ

(๒) คนบ้านวังหมอสามารถหาเห็ด หน่อไม้ ผัก ผลไม้ มาประกอบอาหารได้

(๓) กรณีชุมชนจะนำมาสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ ต้องผ่านมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น

(๔) ในฤดูที่สุ่มเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าให้คนในชุมชนอย่างน้อยหลังคาละ ๑ คน มีส่วนร่วมในการทำแนวเขตป้องกันไฟป่า และให้มีการแบ่งเวรยามอย่างเหมาะสม

(๕) ผู้นำชุมชนต้องจัดให้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์และจัดการป่าทุกปี เพื่อให้คนในชุมชนมีองค์ความรู้เพิ่มขึ้น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าอย่างถูกต้อง รวมถึงตระหนักถึงสาธารณะประโยชน์ที่จะได้รับ

ข้อที่ ๑๑ คนในชุมชนบ้านวังหมอต้องร่วมกันจัดการป่าชุมชนและนำทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านวังหมอไปใช้ประโยชน์ โดยต้องปฏิบัติตามข้อห้ามปฏิบัติได้ดังนี้

(๑) ห้ามจุดหรือกระทำการให้เกิดประกายไฟในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านวังหมอ ก่อนได้รับอนุญาตจากผู้นำชุมชน

(๒) ห้ามผู้ใดบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนบ้านวังหมอเพื่อใช้ประโยชน์ทั้งสาธารณะประโยชน์และประโยชน์ส่วนตนเด็ดขาด ยกเว้นเป็นไปตามมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น

ข้อที่ ๑๒ หากผู้ใดฝ่าฝืนหรือมิกระทำตามความในหมวด ๔ จะต้องได้รับการได้รับโทษดังต่อไปนี้

(๑) มีโทษปรับ ๑,๕๐๐ – ๒,๐๐๐ บาท และบทลงโทษอื่นตามที่ได้ตกลงกันไว้ในชุมชนข้างต้น และในกรณีผิดกฎหมายให้เป็นตามกระบวนการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(๒) ให้ย้ายออกจากชุมชนภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันปรากฏชัดเจนแห่งการกระทำอันฝ่าฝืนหรือมิกระทำตามความในหมวด ๔ หรือกระทำการอันผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับป่าชุมชน ยกเว้นมีมติการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้านรับรองให้ดำเนินการอย่างอื่น โดยต้องมีจำนวนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าประชุม และมตินี้จะมีผลบังคับใช้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดเท่านั้น

หมวดที่ ๕

บทเฉพาะกาล

ข้อที่ ๑๓ การกระทำใดๆ ของชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนอันส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านวังหมอที่มีได้กำหนดในธรรมนูญฉบับนี้ให้มีการประชุมและมีมติของการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาทุกศาสนาในพื้นที่ พร้อมทั้งผ่านการลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อาศัยในชุมชน หลังคาเรือนละ ๑ คน และคิดเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕% ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในขณะกาลแห่งการใช้ธรรมนูญฉบับนี้

ข้อที่ ๑๔ การขยายพื้นที่เขตป่าชุมชนให้เพิ่มมากขึ้นในพื้นที่บ้านวังหมอ เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ สามารถกระทำได้แต่ต้องไม่ขัดต่อข้อธรรมนูญอื่นๆ และต้องผ่านการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการประจำหมู่บ้านทุกคน ผู้นำศาสนาทุกศาสนาในพื้นที่ พร้อมทั้งผ่านการลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อาศัยในชุมชน หลังคาเรือนละ ๑ คน คิดเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕% ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในขณะกาลแห่งการใช้ธรรมนูญฉบับนี้ และต้องไม่ขัดต่อหลักกฎหมายเกี่ยวกับป่าชุมชน

ข้อที่ ๑๕ การกระทำใดๆ ของผู้ใด ที่กระทำก่อนหน้าการบังคับใช้ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอฉบับนี้ ไม่มีผลตามบทบัญญัติในธรรมนูญนี้

ข้อที่ ๑๖ หากมีเนื้อหาใดที่แก้ไข เพิ่มเติม ปรับปรุงในเนื้อหาของธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ ให้มีการประชุมและมีมติของการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาในพื้นที่ พร้อมทั้งผ่านการลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อาศัยในชุมชน หลังคาเรือนละ ๑ คน คิดเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕% ของจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในขณะกาลแห่งการใช้ธรรมนูญฉบับนี้

ประกาศใช้ ณ วันที่ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายวิรัตน์ พันเผื่อ)

ผู้ใหญ่บ้านบ้านวังหมอ

อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ผู้ลงนามร่วมรับรองธรรมนูญ

๑. พระศรีวิชัย สุตโฆโส	รักษาการเจ้าอาวาสวัดวังหมอ	
๒. นายสมคิด แหวนคำ	ประธานคณะกรรมการกิจคริสตจักรธรรมาภรณ์	
๓. นางสาวนฤมล วุฒิการณ์	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๔. นางสาวรัตติกาล จินพะละ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๕. นายเสรี ใจบุญ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๖. นายทวน จันทร์ตะไชย	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๗. นางบุษบา จันทร์ดีบ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๘. นางดารุณี คงมั่น	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๙. นายทรง สายยะ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๐. นายวิไล คำจ้อย	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๑. นายจันทร์ กิมคำ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๒. นายจรัส กิมคำ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๓. นายทิต ปายสาร	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๔. นายพันธ์ทิพย์ ธรรมชัย	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๕. นายวิฑูณ พรหมสวณะ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๖. นายสมคิด ยานะ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๗. นายณัฐพงศ์ จันทร์ตะไชย	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๘. นายมานพ จะวรรณ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๑๙. นางนงนุช แหวนคำ	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๒๐. นางศรีนวล มูลดี	คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน	
๒๑. พระครูสมุห์อุทัย อุทยเมธี	ผู้วิจัยร่วม	
๒๒. ดร.ธีรทัศน์ โรจนกิจจากุล	ประธานโครงการวิจัย	

ส่วนที่ ๒

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านวังหมอ

๑. ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน

ความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านวังหมออพยพมาจากเมืองหงส์สา สิบสองปันนา สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประกอบด้วยชนเผ่าพื้นเมือง เผ่าลื้อ เผ่าขมุ มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านห้วยลึก (บ้านบ่อในอดีต) ซึ่งเป็นที่ตั้งของตำบลในปัจจุบันมีกิจกรรมศาสนาร่วมกันเรียกว่า วัดมาน ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาขมุ ภาษาลื้อ ภาษากระแส และภาษาพื้นเมือง มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมปกครองแบบพี่แบบน้อง ต่อมาเมื่อมีโรคระบาด มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านซึ่งเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะมีปลา และมีการใช้อุปกรณ์ตกปลาแบบดั้งเดิมเช่น ไซไซ เบ็ดตกปลา สวิง ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นสมัยนั้น และในการหาปลาครั้งหนึ่งทำให้แหไปติดในโขลกหินในวังลึกไม่สามารถนำออกมาได้ จึงประกาศหานักดำน้ำ (เรียกว่า หมอดำน้ำ) มาดำเอาแหออก และได้เกิดเป็นตำนานเรียกว่าวังหมอหรือเป็นที่ตั้งของชาวบ้านวังหมอเดิม ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือ มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางและมีคนนับถือศาสนาพุทธ ต่อมาในปี ๒๔๘๐ ได้มีชาวบ้านสบกาน ตำบลตาลชุมอำเภอปัว ประกอบด้วย อ้ายตา อ้ายเตียม อ้ายตะ นายใจมา นายทองล่องแพมาหาปลา หาที่อยู่อาศัยใหม่ มาพบหาดผาสิงห์ ซึ่งเป็นที่ป่าว่างเปล่า มีเนื้อที่เป็นที่ลุ่มบนฝั่งแม่น้ำน่าน เหมาะสำหรับเป็นที่ทำมาหากิน ก็ตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่เรียกว่าบ้านหาดผาสิงห์ (บ้านใหม่) และมีการอพยพเพิ่มขึ้นจากพี่น้องตำบลตาลชุม ในชุมชนบ้านหาดผาสิงห์ได้นับถือศาสนาคริสต์และมีการสร้างศาลาธรรมเรียกว่า หมอวัดคริสต์เตียน หาดผาสิงห์ต่อมาได้สถาปนาเป็นคริสตจักรธรรมาภรณ์ในปัจจุบัน

ด้านการปกครองในสมัยนั้นมีผู้นำชุมชนได้รับการแต่งตั้งจากกรมการปกครองอำเภอเมืองน่าน ในสมัยนั้นผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายบุญทา มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้วประมาณ ๑๑ คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายวิรัตน์ พันเผือ

ที่มาของชื่อหมู่บ้าน

บ้านวังหมอเดิมที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่รายลุ่มแม่น้ำน่านซึ่งเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะมีปลา และมีการใช้อุปกรณ์ตกปลาแบบดั้งเดิมเช่น ไซไซ เบ็ดตกปลา สวิง ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นสมัยนั้น และในการหาปลาครั้งหนึ่งทำให้แหไปติดในโขลกหินในวังลึกไม่สามารถนำออกมาได้ จึงประกาศหานักดำน้ำ (เรียกว่า หมอดำน้ำ) มาดำเอาแหออก และได้เกิดเป็นตำนานเรียกว่า วังหมอ จึงถือว่าเป็นต้นกำเนิดของการเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านวังหมอจนมาถึงปัจจุบัน

จำนวนผู้นำหมู่บ้าน

ตั้งแต่เริ่มต้นกำเนิดเป็นหมู่บ้านวังหมอจนถึงปัจจุบันมีทั้งหมด ๑๑ คน

ผู้นำหมู่บ้านปัจจุบัน

นายวิรัตน์ พันเผือ

ทำนาปีละ	๑	ครั้ง
พื้นที่ทำนา	๔๘	ไร่
พื้นที่ทำไร่	-	ไร่
พื้นที่ทำสวน	๓๕๐	ไร่
พื้นที่การเกษตรอื่น ๆ	-	ไร่
พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน (เขตสูบน้ำด้วยไฟฟ้าคลองชลประทาน) - ไร่		
ป่าชุมชน	๓	แห่ง ๓๕ ไร่
แหล่งน้ำสาธารณะ	๓	แห่ง
ประปา	๓	แห่ง ผู้ใช้ ๒๐๕ครัวเรือน
บ่อสาธารณะ	๔	แห่ง
โรงเรียน(ระดับ) ประถมศึกษา	๑	แห่ง
วัด (ระบุ) วัดบ้านวังหมอ	๑	แห่ง
โบสถ์ (ระบุ) คริสตจักรธรรมมาภรณ์	๑	แห่ง
ผู้ใช้ไฟฟ้า	๒๐๕	ครัวเรือน ร้อยละ ๑๐๐
โทรศัพท์สาธารณะ	-	แห่ง
หอกระจายข่าว	๓	แห่ง
วิทยุชุมชน	-	แห่ง
ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน	-	แห่ง
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	-	แห่ง
ศาลาประชาคม/หอประชุม	๑	แห่ง
อาคารเอนกประสงค์	๑	แห่ง
ศูนย์ ศสมช.	๑	แห่ง

จำนวน กลุ่ม องค์กรชุมชน การบริหาร

รายชื่อ ผู้ใหญ่บ้าน นายวิรัตน์ พันเผือ โทร. ๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔

รายชื่อสมาชิก อบต.(หมู่บ้าน)

๑. นายเสรี ใจบุญ โทร. ๐๘๕-๗๐๕๒๔๗๙

๒. นางรัตติกาล จินพละ โทร. ๐๘๖-๑๕๕๑๘๗๗

รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน

ฝ่ายปกครอง

๑. นายวิรัตน์ พันเผือ โทร. ๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔

๒. นายทวน จันท์ตะไชย โทร. ๐๘๔-๔๘๖๔๒๓๗

๓. นางสาวนฤมล วุฒิการ โทร. ๐๘๐-๗๓๐๒๖๗๒

๔. นายวิไล คำจ้อย โทร. -

รายชื่ออาสาพัฒนาชุมชน (อช.)

๑. นางสาวนฤมล วุฒิการณ โทร. ๐๙๓-๒๘๖๘๖๓๙

๒. นางบุษบา จันท์ตีบ โทร. ๐๘๔-๔๘๕๕๔๓๙

๓. นางสาวรัตนภรณ์ พันเผื่อ โทร. ๐๘๒-๑๘๑๖๕๔๗

๔. นางสาวนิตยา กิมคำ โทร. ๐๘๘-๔๐๗๘๙๔๕

รายชื่ออาสาสมัครสุภาพประจำหมู่บ้าน (อสม.)

๑. นายศรีนวล มูลดี โทร. ๐๘๐-๗๓๐๒๖๗๒

๒. นายบรรจบ นันทิยา โทร. ๐๘๕-๗๓๐๘๑๐๘

๓. นางดารุณี คงมั่น โทร. ๐๘๙-๙๙๗๖๖๓๒

๔. นางสมนึก จันทะรัตน์ โทร. -

๕. นายรัศมี แสนกัน โทร. ๐๘๑-๒๘๖๗๕๐๒

๖. นางนงนุช แหวนคำ โทร. -

๗. นางรัตติกาล จินพละ โทร. ๐๘๖-๑๕๘๑๘๗๗

๘. นายวิฑูร พรหมสาวนา โทร. -

๙. นายสกุล สันกิม โทร. -

๑๐. นางบัวผิน จะวรรณา โทร. ๐๘๔-๔๘๕๓๒๙๐

๑๑. นางสาวเนียง จันทะไชย โทร. ๐๘๔-๔๘๑๙๖๔๗

๑๒. นางตัน พรหมโน โทร. -

๑๓. นายสมคิด ยานะ โทร. ๐๘๔-๔๘๖๐๘๔๐

๑๔. นายมานพ จะวรรณา โทร. ๐๘๗-๘๒๗๗๒๖๑

๑๕. นางวิภา พรหมวังขวา โทร. ๐๘๔-๔๘๘๗๐๘๓

๑๖. นายวิรัตน์ พันเผื่อ โทร. ๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔

๑๗. นายทวน จันทะไชย โทร. ๐๘๔-๔๘๖๔๒๓๗

รายชื่ออาสาสมัครเกษตร และปศุสัตว์

๑. นายทวน จันทะไชย โทร. -

แกนนำแผนชุมชน

๑. นายวิรัตน์ พันเผื่อ โทร. ๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔

๒. นายเสรี ใจบุญ โทร. ๐๘๕-๗๐๕๒๔๗๙

๓. นางรัตติกาล จินพละ โทร. ๐๘๖-๑๕๘๑๘๗๗

รายชื่อคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

๑. นายวิรัตน์ พันเผื่อ โทร. ๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔

๒. นายเสรี ใจบุญ โทร. ๐๘๕-๗๐๕๒๔๗๙

รายชื่อคณะกรรมการสตรี

๑. นางบุษบา จันทะตึบ ประธาน

๒. นางสาวนฤมล วุฒิการณ์ รองประธาน

๓. นางรัตติกาล จินพละ เลขา

๔. นางวิไลพร บุระ ผู้ช่วยเลขา

๕. นางเหม่ม สันกิม	เหรียญ
๖. นางธิดารัตน์ จันทร์ตะไชย	ผู้ช่วยเหรียญ
๗. นางนงนุช แหวนคำ	กรรมการ
๘. นางสมนึก จันทะรัตน์	กรรมการ
๙. นางดารุณี คงมั่น	กรรมการ
๑๐. นางวราภรณ์ นันทิยา	กรรมการ

คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบล

๑. นางรัตติกาล จินพละ

สถานที่ท่องเที่ยวหมู่บ้าน

อุทยานมัจฉา (อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)



ส่วนที่ ๓

ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน

จุดอ่อนของชุมชน

เรื่องที่เป็นจุดอ่อน	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ควรจะทำอย่างไร
การประกอบอาชีพเกษตรที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่	ทำให้มีรายได้น้อย คุณภาพชีวิตลดลง	ส่งเสริมการเกษตรแนวใหม่
การใช้สารเคมีในการเกษตร	ต้นทุนการผลิตสูง สารเคมีตกค้าง	นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้
ยังขาดการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ	ความเข้มแข็ง ความรัก สามัคคี การพัฒนายังมีระดับน้อย	สร้างจิตสำนึก การตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน

จุดแข็งจุดเด่นของหมู่บ้าน/ชุมชน

ด้านบุคคล

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	โทรศัพท์	ลักษณะเด่น
๑	นายวิรัตน์ พันเผื่อ	๕๓	๑๖๙	๐๘๔-๔๘๖๒๔๓๔	ผู้นำชุมชน
๒	นายเสรี ใจบุญ	๖๑	๔๔	๐๘๕-๗๐๕๒๔๗๙	ส.อบต.ม.๑
๓	นางรัตติกาล จินพละ	๓๔	๗๐	๐๘๖-๑๕๘๑๘๗๗	ส.อบต.ม.๑
๔	นายทวน จันทร์ตะไชย	๔๗	๓๘	๐๘๔-๔๘๖๔๒๓๗	ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
๕	นางสาวณฤมล วุฒิการณ์	๕๗	๑๐๘	๐๙๓-๒๘๖๘๖๓๙	ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
๖	นายวิไล คำจ้อย	๕๓	๕๑		ผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบ

ด้านกลุ่ม/องค์กร (ด้านเศรษฐกิจ/สังคม)

ที่	ชื่อกลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง พ.ศ.	วัตถุประสงค์	มีสมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)	กิจกรรมหลัก	ประธานกลุ่ม	ผลการดำเนินงาน
๑	กองทุนหมู่บ้าน	๒๕๔๔	เพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียนให้กับสมาชิก	๓๑๑	๒,๕๓๕,๐๐๐.-	ให้สมาชิกกู้เงินเพื่อนำไปลงทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ	นายสมคิด แหวนคำ	เป็นเงินทุนหมุนเวียนให้สมาชิกตั้งแต่ปี ๒๕๔๔
๒	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	๒๕๔๒	เพื่อสร้างนิสัยให้มีการออม	๔๖		-เพื่อเกิดการออม -ทุนหมุนเวียนสมาชิก	นายวิรัตน์ พันเผือ	
๓	กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์		ช่วยเหลือสมาชิกเมื่อเสียชีวิตในเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดศพ					
๔	กลุ่มตัดเย็บ	๒๕๕๑	รวมกลุ่มกับเพื่อผลิตสินค้าจำหน่ายสร้างรายได้	๒๙			นางนันทน์ จันทะรัตน์	
๕	ร้านค้าชุมชน	๒๕๕๑	จัดซื้อสินค้าทางการเกษตรไว้เพื่อบริการให้กับสมาชิก	๑๕๗			นายเสรี ใจบุญ	
๖	อสม.	๒๕๓๕	เพื่อบริการและช่วยเหลือชุมชนในด้านสาธารณสุข	๑๘		ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน	นางรัตติกาล จินพละ	
๗	อปพร.	๒๕๔๙	เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน	๘			นายทรง สายยะ	
๘	กลุ่มเยาวชน	๒๕๒๕	-เพื่อการสร้างผู้นำในอนาคต -สร้างความสามัคคี	๖๕			นายอุเทน ชันหลวง	

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ด้านทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น แหล่งน้ำ/ป่า/สถานที่
ท่องเที่ยวสาธารณะและการใช้ประโยชน์)

ชื่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	ลักษณะการใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ดิน -	ปลูกไม้ผล , ปลูกพืชหมุนเวียนสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร	
แหล่งน้ำ - ลำน้ำน่าน ลำห้วย ต่างๆ	หล่อเลี้ยงชุมชนได้ตลอดปี	
ป่าชุมชน - จำนวน ๓ แปลง ๓๕ ไร่	เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์และศึกษาต่อไป	
น้ำมัน -	-	
สัตว์ป่า - หมูป่า,เก้ง,กระรอก ,ไก่ป่า	เป็นอาหาร,ศึกษา ,อนุรักษ์	
พืชพรรณ - มีหลายอย่าง	ใช้เป็นยารักษาโรคและบริโภค	

ด้านภูมิปัญญาชุมชน

ประเภทภูมิปัญญา	ชื่อ-สกุล และที่อยู่ของเจ้าของภูมิปัญญา	ประโยชน์ต่อชุมชนในด้านใด
๑. ขนบธรรมเนียมประเพณี	นายนิทัศน์ จันทรตะไชย, นายสมคิด ยานะ	รักษาไว้ซึ่งประเพณีดั้งเดิม
๒. ช่างไม้, ช่างก่อสร้าง	นายบรรจบ นันทิยา, นายณรงค์ นันทิยา	ด้านการช่วยเหลืองานต่าง ๆ เช่น ซ่อมแซมปรับปรุงวัดหรือ โบสถ์ และโรงเรียน เป็นต้น
๓. ศิลปะพื้นบ้าน	นายทวน จันทรตะไชย นายเสรี ใจบุญ	รักษาศิลปะพื้นบ้านให้คงอยู่ไว้ ให้รุ่นหลังได้เรียนรู้
๔. จักสาน	นายถา พุทธวัง, นายไสว มูลดี, นายดุสิตย์ วุฒิการณ์	สร้างให้เป็นสินค้าโอท็อปประจำ หมู่บ้านหากตั้งเป็นกลุ่ม
๕. ช่างไฟฟ้า	นายนิรันดร์ ทิพย์ปาละ	
๖. ช่างทอผ้า/ตัดผ้า	นางนันทนัช จันทะรัตน์	สร้างรายได้ของราษฎรเพราะตั้ง เป็นกลุ่มของสตรีบ้านวังหมอ

ด้านประเพณี/วัฒนธรรม/กฎ ระเบียบ / ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน (เป็นลักษณะของ
พื้นที่หล่อ

หลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมากำกับดูแลชุมชนให้ดำเนิน
ชีวิตไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชนนั้น ๆ เป็นกฎของหมู่บ้าน)

ประเพณี/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ต้องทำอะไรบ้าง
วันคริสตมาส	เพื่อให้ศาสนิกชนได้เข้าใจถึงหลักธรรมของศาสนาอย่างถ่องแท้แล้วนำมาปฏิบัติให้เกิดความสุข	มีการนมัสการพระเจ้า เลี้ยงอาหารให้กับผู้ที่มาร่วมงาน
วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา	เพื่อให้ชาวพุทธได้ลดละเลิก อบายมุข เข้าวัด เป็นการขัดเกลาจิตใจในช่วง ๓ เดือน	ทำบุญตักบาตรทุกวันพระ ฟังเทศน์ในช่วงบ่าย
วันลอยกระทง	สืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบต่อไป	จัดทำกระทงเพื่อปล่อยสู่ลำแม่น้ำน่าน เป็นการขอมาต่อพระแม่คงคา

โอกาสของหมู่บ้าน/ชุมชน (เป็นปัจจัยภายนอกชุมชนที่จะส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ชุมชนได้สามารถพัฒนาได้)

เรื่องที่เป็นโอกาส	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ชุมชนควรสร้างโอกาสอย่างไร
วิถีชีวิตที่ผูกพัน พึ่งพาอาศัย	เกิดความสามัคคี ชุมชนเข้มแข็ง	โอกาสในการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหา ความต้องการ ประชาชน
สภาพภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม	มีการสร้างรายได้จากภาคเกษตร การแปรรูป การตลาด สร้างรายได้	ผลผลิตทางการเกษตรควรพัฒนาคุณภาพ ยกระดับ สร้างจุดเด่น
ที่ตั้งของหมู่บ้าน ในเขตพื้นที่ไม่ห่างไกลจากตัวอำเภอเมือง	แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้รับการพัฒนาศักยภาพ สร้างชื่อเสียง สร้างรายได้	การส่งเสริม พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

ข้อจำกัดของชุมชน (เป็นปัจจัยภายนอกและเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนไม่บรรลุเป้าหมาย)

ข้อจำกัด	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	จะแก้ไขข้อจำกัดอย่างไร
องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณสนับสนุนการอาชีพจำกัด	แผนชุมชนดำริอาชีพไม่ใช้งบการสนับสนุน	ส่งเสริมรายบุคคลที่มีความพร้อมก่อน เสนอขอรับงบประมาณจากแหล่งอื่น

ส่วนที่ ๔
ข้อมูลสภาพปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน

สภาพปัญหาของหมู่บ้าน			
ที่	ประเภทปัญหา	สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	ผลกระทบจากปัญหา
๑	<u>ด้านโครงสร้างพื้นฐาน</u> ถนน สะพาน แหล่งน้ำน้ำดื่ม น้ำใช้ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไฟฟ้า การติดต่อสื่อสาร อาคาร สถานที่	-ยังไม่ได้มาตรฐานไม่สะดวกไม่ครอบคลุม -คุณภาพ ความไม่สะอาดของน้ำดื่ม -ยังขาดแคลนไม่เพียงพอในฤดูแล้ง แห้งแล้ง ไม่เพียงพอ -ขาดการบำรุงรักษาไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอ -ไม่ทันสมัยไม่ครอบคลุม -ไม่มีสถานที่จัดกิจกรรมของหมู่บ้าน	-การคมนาคม ขนส่งไม่สะดวก ไม่ปลอดภัย -ด้านสุขภาพ ไม่เพียงพอในการบริโภค -ผลผลิตการเกษตรลดลง -ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน -รับรู้ข้อมูลข่าวสารไม่เท่าทันโลก ล้าช้า -ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี
๒	<u>ด้านเศรษฐกิจ</u> การมีอาชีพ การประกอบอาชีพของคนในชุมชน รายได้/หนี้สิน ผลผลิตการเกษตร ที่ดินทำกิน การลดรายจ่ายการประหยัดและการออม	-การเพิ่มประสิทธิภาพการประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มไม่ ยั่งยืน ไม่มีอาชีพเสริม -ต้นทุนสูงรายได้ตกต่ำไม่เพียงพอหนี้สินยังมีแนวโน้มเพิ่มมาก ขึ้นขาดเงินทุนหมุนเวียน -การเกษตรพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก ลดลง ไม่ได้คุณภาพ มาตรฐาน -ไม่มีเอกสารสิทธิ์ -มีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ ไม่สามารถนำสู่การปฏิบัติได้ ไม่มีการ	รายได้ จำนวนผลผลิตลดลง -ยากจนคุณภาพชีวิตตกต่ำ รายได้ไม่เพียงพอ -คุณภาพผลผลิตตกต่ำ ไม่สามารถรองรับการตลาดได้ -ไม่มีหลักประกัน -คุณภาพชีวิตตกต่ำ

		ส่งเสริมอาชีพเสริมอย่างต่อเนื่อง	
๓	<u>ด้านสังคม การเมือง การปกครอง</u> กลุ่ม องค์กรในชุมชน การสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติด ส่งเสริมประชาธิปไตย	-การรวมกลุ่มองค์กรชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ขาดการมีส่วนร่วม และจิตสำนึกที่แท้จริง -ยังไม่ทั่วถึง งบประมาณการสงเคราะห์มีจำนวนจำกัด -การกลับมาแพร่ระบาดของยาเสพติด ขาดการต่อต้านอย่าง ต่อเนื่อง -การพัฒนาระบบประชาธิปไตยยังไม่เป็นรูปธรรม ประชาชน ขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง ชัดเจน	-ความอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง พลังกลุ่มมีน้อย -ผู้ยากไร้ยังไม่ได้รับการสงเคราะห์ทั่วถึง -วงจรยาเสพติดกลับคืน -ความเป็นระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงยังไม่ได้รับการ พัฒนา
๔	<u>ด้านการศึกษา,ศาสนา,วัฒนธรรม,ประเพณี</u> การสนับสนุนด้านการศึกษา ข่าวสารข้อมูล การปลูกจิตสำนึก การถ่ายทอดภูมิปัญญา	-ยังไม่ครอบคลุมทุกแบบของการศึกษา งบประมาณมีจำนวน จำกัด -ขาดแหล่งความรู้ การสื่อสาร ข้อมูลข่าวสารไม่มีระบบ -ขาดการรณรงค์ปลูกจิตสำนึก ด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีอย่างต่อเนื่อง จริงจัง -เยาวชน คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจในการสืบสานภูมิปัญญา	-ความรู้ การเรียนรู้ยังเป็นแบบเดิมๆ -การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ล่าช้า ทำให้ก้าวไม่ทันโลก -ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีเลือนหาย อาจหมดไปใน อนาคต -ภูมิปัญญาสูญหายไป

๕	ด้านสาธารณสุข สุขภาพ การป้องกันรักษาโรค การสนับสนุนองค์กร โรคติดต่อโรคระบาด สุขนิสัยด้านสาธารณสุข	-ปัญหาสุขภาพยังต้องแก้ไข การป้องกันยังไม่ทั่วถึง ต่อเนื่อง -งบประมาณ การบริการยังไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างแท้จริง -การแพร่ระบาดของโรคติดต่อยังคงมีอยู่ -สุขนิสัยยังเป็นแบบเดิมๆ	-ปัญหาสุขภาพมีแนวโน้มจำนวนมากขึ้นและรุนแรง -ความพึงพอใจในการรับบริการของประชาชนมีน้อย -การแพร่ระบาดโรคภัยเกิดความสูญเสีย -นำไปสู่ปัญหาสุขภาพภาวะ
๖	ด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ ดูแล พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ	-จิตสำนึก การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลดลง	-ทรัพยากรธรรมชาติลดลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อ มวลมนุษย์

การวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน

ที่	ชื่อปัญหา	สาเหตุและปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา
๑	โครงสร้างพื้นฐาน ๑.๑ การคมนาคมในหมู่บ้านไม่สะดวก น้ำบ้านน้ำขังและไหลท่วมบริเวณบ้าน	-ถนนในหมู่บ้านบางแห่งยังเป็นถนนลูกรังมีหลุมบ่อ ไม่มีทางระบายน้ำ ขาดการบำรุงรักษาหมู่บ้านไม่มีงบประมาณดำเนินการ	-ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมร่องระบายน้ำ ๒ ข้างถนนในหมู่บ้าน	-ขอรับการสนับสนุน งบประมาณจาก อบต. ในการดำเนินการหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
๒	ด้านเศรษฐกิจและ การมีอาชีพ รายได้และ มีงานทำ ๒.๑ สตรีในหมู่บ้านไม่มีรายได้เสริม ๒.๒ ครีวเรือนในชุมชนไม่มีการลดรายจ่ายด้านการบริโภค	-ไม่ได้รับการส่งเสริมอาชีพเสริม ว่างงานนอกฤดูการเกษตร -ไม่มีทุนประกอบอาชีพเสริม ฯลฯ ครีวเรือนไม่มีความตระหนักในด้าน การลดรายจ่าย	-การส่งเสริมสนับสนุนอาชีพและ เงินทุนสำหรับกลุ่มสตรี -ส่งเสริม การปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ ไว้บริโภคและจำหน่ายในครัวเรือน	-ขอรับการสนับสนุน งบประมาณจาก อบต. ในการดำเนินการหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง -รายจ่ายมากกว่ารายได้บริโภคนิยมขอรับการสนับสนุน งบประมาณจาก อบต. ในการดำเนินการหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
๓.	ด้านสังคม,การเมืองการปกครอง ๓.๑ ชาวบ้านยังคงมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ๓.๒ กรรมการหมู่บ้านไม่ได้ปฏิบัติงานตามภารกิจหน้าที่ ๓.๓ เด็ก/เยาวชน มีค่านิยมด้านวัตถุ	- - -	- - -	- - -

ที่	ชื่อปัญหา	สาเหตุและปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา
๔.	<u>ด้านการศึกษา/วัฒนธรรม ประเพณี</u> ๔.๑เยาวชนผ่านการศึกษามากับแต่ ไม่ได้เรียนต่อ ๔.๒ ภูมิปัญญาชุมชนไม่ได้รับการ ถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง	-อัตราการศึกษามีน้อยและลดลง -การสืบสานศิลปวัฒนธรรมไม่ได้รับการใส่ใจ สนใจ	-มีจำนวนการศึกษาคือ เรียนรู้เพิ่มขึ้นมีความรู้มี - ศักยภาพ การสืบสานศิลปวัฒนธรรม ดงามให้คงอยู่ สืบไป	-หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสริมการเรียนรู้ ศึกษาอย่างแท้จริง การปลูก จิตสำนึก ให้เยาวชนคนรุ่นใหม่หันมา สนใจในศิลปวัฒนธรรมดงาม
๕.	<u>ด้านสาธารณสุข</u> ๕.๑ ครรภ์เรื้อรังใช้ยาชุดในการรักษา เบื้องต้น ๕.๒ คนในครรภ์เรื้อรังนิยมบริโภคของสุก ๆ ดิบ ๆ	ความไม่ใส่ใจ สนใจด้านสุขภาพอนามัย เวลาส่วนใหญ่มุ่งกับการประกอบอาชีพ การบริการสาธารณสุขไม่ทั่วถึง	จัดให้มีสถานที่ อุปกรณ์การออกกำลังกาย กายครอบคลุม การบริการด้านสุขภาพ ให้ทั่วถึง	การจัดสรรงบประมาณการส่งเสริม ฟื้นฟูสุขภาพ จัดให้มีสถานที่ อุปกรณ์ ให้ทั่วถึง การบริการด้านสุขภาพอย่าง ทั่วถึง
๖	<u>ด้านสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ</u> บ่อทิ้งขยะไม่เพียงพอ	บ่อขยะเต็มเพราะเผาไม่ได้ ต้องไถกลบ อย่างเดียว	ให้หน่วยงาน อบต. หาสถานที่ทิ้งขยะ ในตำบล โดยกำหนดให้เป็นจุดรวม ขยะของตำบล	มีการคัดแยกขยะก่อนที่จะนำไปทิ้งใน หลุมขยะ

ส่วนที่ ๕

ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน

วิสัยทัศน์ (สิ่งที่ชุมชนมุ่งหวังอยากให้เป็นในอนาคต) คือ น้ำไหล ไฟสว่าง ถนนทางดี สามัคคีเป็นเลิศ

พันธกิจ (สิ่งที่ชุมชนต้องร่วมมือกันทำเพื่อให้หมู่บ้านเป็นไปตามที่มุ่งหวัง)

1. จัดตั้งจุดตรวจแนวร่วมเครือข่ายที่มั่นคง ลดการมั่วสุมสิ่งเสพติด
2. รักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมคงอยู่ให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอด
3. สร้างคุณภาพชีวิตโดยเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลดการใช้สารเคมี เน้นการปลูกป่า แก้ปัญหาโลกร้อน
4. พัฒนาชุมชน คน จิตใจ ให้มีศักยภาพเป็นชุมชนต้นแบบ

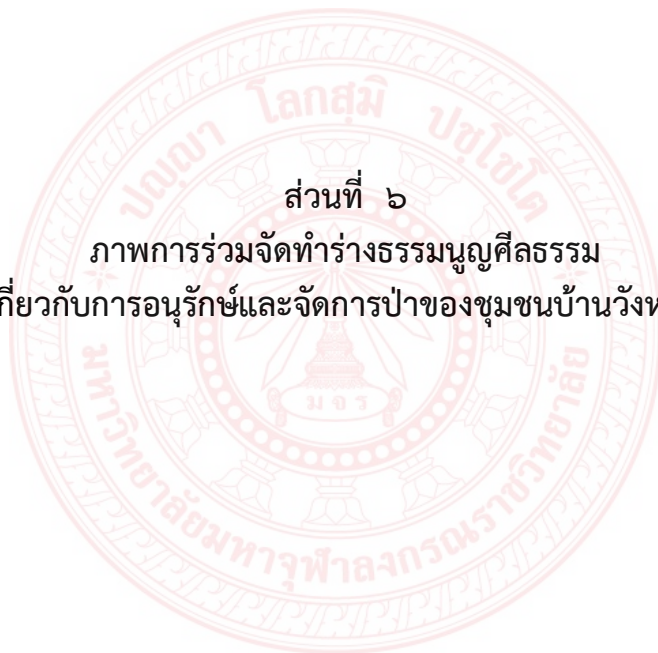
ประเด็นยุทธศาสตร์ (เรื่องต่างๆ ที่ชุมชนจะทำได้ให้บรรลุตามวิสัยทัศน์)

1. พัฒนาปรับปรุงถนนเข้าสู่ที่ทำกิน เพื่อการขนส่งผลผลิตที่สะดวก
2. ผลักดันการขยายเขตพื้นที่ออกเอกสารสิทธิ์
3. ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวทุกครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย และมีอาชีพเสริม
4. ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทน เพื่อลดปัญหาภาวะโลกร้อน
5. สอดส่องตรวจตราภายในหมู่บ้าน โดยเน้นชุด ชรบ. และความร่วมมือของชุมชน เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

อัตลักษณ์

อุทยานมัจฉาวังหมอเฉลิมพระเกียรติ

ส่วนที่ ๒
ภาพการร่วมจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรม
เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าของชุมชนบ้านวังหมอ



ภาพการเก็บข้อมูลปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ



ภาพการประชุมร่วมกันเพื่อเสนอแนะ
และข้อคิดเห็นลงในร่างธรรมนูญศีลธรรม